

HOOFSTUK 6

TERAPEUTIESE PROSESSE

6.1 INLEIDING

In die navorsing tot dusver – hoofstukke een tot vyf – is kontekste en perspektiewe verduidelik van waaruit ek betrokke sou wou raak in pastoraal-terapeutiese prosesse. In hierdie hoofstuk sal vervolgens 'n beskrywing gegee word van vier terapeutiese prosesse waarin ek betrokke was. Daar sal ook op die handeling in hierdie prosesse gereflekteer word. Deur die beskrywings en reflekterings sal aspekte en moontlikhede van my benadering verduidelik word. Hoofstuk ses gee dus in besonder aan die navorsing 'n praktiese inslag. Dit beskryf handeling en daar word gereflekteer op handeling.

Die bepaalde vier prosesse is gekies omdat dit beskrywings kan bied van wat hierdie studie in besonder relevant maak: *Die dekonstruksie van tradisionele probleemrealiteite in 'n plattelandse gemeenskap*. Die prosesse is ook spesifiek gekies omdat daarin dikwels – hoewel nie uitsluitlik nie – beweeg is op die aksievelde: outoriteit; tipering; tradisionele instellings. Ook dit is 'n spesifieke fokus wat hierdie studie relevant maak binne navorsingsgemeenskappe sowel as vir die kerk en ander instellings. Die aard van narratiewe navorsing – soos verduidelik in hoofstuk een – bring mee dat handeling wat op ander aksievelde plaasgevind het gedurende die terapeutiese prosesse, ook beskryf sal word. Verhale beweeg wyd oor baie aksievelde sowel as oor die tydsdimensies verlede, hede en toekoms.

Ek is baie bewus daarvan dat hierdie hoofstuk nie ware beskrywings kan bied van wat in die terapeutiese prosesse gebeur het nie. Dis ook nie my strewe nie. Vanuit 'n postmoderne perspektief word juis daarop gewys dat daar altyd in alle

beskrywings 'n dekontekstualisering van die navorsingsgebeure plaasvind. Die beskrywings in hierdie hoofstuk is dus ook navorsingsverhale, bepaalde interpretatiewe raamwerke. Daar sal wel gestreef word na ryk beskrywings.

Etiese oorwegings speel ook 'n rol in die verhalingsproses. U sal lees dat daar in een van die vier prosesbeskrywings 'n keuse gemaak word om sekere vertellings nie te verhaal nie. Juis die plattelandse konteks en die implikasies van openbaarmaking het die keuse nodig gemaak. Skuilname word deurgaans gebruik in die beskrywings. U as leser moet egter medeverantwoordelikheid aanvaar vir die eties verantwoorde hantering van hierdie navorsingsresultate, ter beskerming van ko-navorsers en ander betrokkenes wat deel was van die prosesse of vermeld word in die prosesbeskrywings.

Juis omdat ek as *pastorale* terapeut handelend betrokke is in die diskoersprosesse, maak hierdie hoofstuk die studie in besonder relevant binne die praktiese teologie, nader bepaald die pastoraal-terapeutiese praktiese teologie. Praktiese teologie poog om menslike handeling, wat verband hou met die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap, teologies te verhelder en te vernuwe. In hierdie hoofstuk word praktiese teologie beskryf en bedryf. Dit skep ook geleentheid vir verdere prakties-teologiese reflektoring en diskoers. Reflektoring sal egter nie in hoofstuk ses afgehandel word nie, maar in hoofstuk sewe voortgesit word.

Reflektoring op die praktyk-prosesse sal op verskeie vlakke plaasvind:

- ✿ prosesbeskrywing as geheel sou beskou kon word as interpretatiewe reflektoring;
- ✿ reflektoring as deel van die prosesse self;
- ✿ reflektorende notas as deel van die verslagskrywing. Hier word verwys na reflektoring tussende verbatim-aanhalings, asook na voetnotas;

- ✿ eind-reflekterings in hoofstuk sewe. Dit sluit reflekterings deur die pastornavorser sowel as ko-navorsers in;
- ✿ reflekterings deur lesers van die verslag.

Ten slotte – as inleiding – wil ek iets sê oor die strukturering van die beskrywings van die vier terapeutiese prosesse. Waar verbatim aangehaal word, word die betrokke persoon slegs deur die eerste letter van sy/haar noemnaam aangedui. Die letter 'T' word deurgaans gebruik waar ek as terapeut/pastor aan die woord is in die gesprekke. Die direkte aanhalings is nie taalversorg sover dit woordkeuses en sinskonstruksies betref nie. Dit is so gelaat om u nader te laat voel aan die handeling.

6.2 MARLENE EN DESMOND

6.2.1 Inleiding

Marlene, haar man Desmond en hul twee voorskoolse kinders woon reeds vir twee jaar in die distrik, waar Desmond as bestuurder saam met die eienaar boer. Marlene werk in die dorp by 'n onderneming. Die gesin is lidmate van die gemeente, maar ek het hulle nog nooit ontmoet nie. Hulle woon in een van my kollegas se wyke. 'n Distriksraadverpleegsuster (ook 'n lidmaat) het al voorheen haar kommer met my gedeel oor Marlene wat baie depressief was. Hierdie keer het sy my geskakel en gesê dat Marlene die vorige naweek in die hospitaal opgeneem is vanweë 'n oordosis pille, en gevra of sy haar na my kan verwys. Ons het gereël dat enigeen van hulle (Marlene of Desmond) my kan skakel om 'n afspraak te reël. Desmond het my geskakel en 'n tyd gereël vir Marlene om my alleen te kom sien.

6.2.2 Eerste sessie

T: Wat bring jou hier by my, Marlene?

M: Ek is nou al van einde November op medikasie teen depressie. Ek kon net nie meer nie. Dinge het te veel geword vir my. Ek het verlede naweek 'n oordosis pille gedrink en in die hospitaal beland.

T: Ek sal graag wil hoor wat hierdie te veel dinge is.

M: Ek weet nie wat gaan met my aan nie. Ek is gelukkiger hier as op ander plekke waar ek al gewoon het. Eintlik was ek nog nooit regtig gelukkig nie.

T: Bedoel jy van kleins af, of het die ongelukkigheid eers later begin?

M: Dis eintlik 'n lang storie.

Marlene begin my van haar familie vertel. Terwyl sy vertel maak ek aantekeninge. Ek verduidelik dat ek nie alles kan onthou nie, en dat ek nie belangrike dinge van ons gesprek wil vergeet nie. Sy het nie 'n probleem daarmee nie. Ek bring hierdie aantekeninge altyd saam na volgende gesprekke, en haal ook dikwels daaruit aan, byvoorbeeld: 'Laat ek net weer sien: jy het gesê....' Terwyl sy oor haar familie verhaal het, het ek 'n genogram geteken.

Marlene is een van sewe kinders, almal dogters. Sy is die tweede jongste. Die oudste vier dogters was al groot toe hul pa twintig jaar gelede oorlede is. Die vierde dogter was sewentien. Marlene self was agt. Die suster wat net ouer is as Marlene is verstandelik gestremd, en het op vierjarige ouderdom so geword vanweë 'n virus. Marlene was toe twee jaar oud. Die heel jongste sussie is een jaar jonger as Marlene, en is liggaamlik heeltemal gestremd. Albei gestremde sussies is tans in inrigtings.

M: Ek was altyd nader aan my pa as wat die ander was. Ek was altyd voorgetrek gewees (sy gee 'n laggie). Ma het depressie gekry na sy dood en hom baie gemis. Sy het by tye sommer net weggery. Anders het sy haarself in die kamer toegesluit. Sy het self verder geboer, en Saterdagmiddag was sy so moeg dat sy net gaan slaap het. Sondag het elkeen sy eie ding gedoen. Ma

was eintlik nie in my lewe gewees nie. My susters en my ma het altyd gesê: 'Jy verstaan nie. Jy is te jonk om te onthou, jy sal hom nie mis nie.'¹

T: Wat sou jy nie verstaan nie?

M: Wat hulle deurmaak omdat Pa dood is. As ek gesê het dat ek hom mis, het hulle altyd gesê: 'Jy weet nie waarvan jy praat nie.'²

T: Ek wonder hoe jy vir Pa gemis het?³

Marlene het begin huil. Sy het dikwels in die gesprekke gehuil terwyl sy negatiewe ervarings van haar lewe verhaal het.

M: Pa was twee jaar siek van kanker. Almal mag oor hom treur, net nie ek nie. Hulle het altyd gesê ek het hulle by pa in die moeilikheid laat kom. Ek moes altyd stilbly, ook oor alle ander dinge.

Ek moes die kleintjies oppas (die twee gestremde sussies), TV gaan kyk, buite gaan speel as hulle gesels. Daar was altyd verwyte. Selfs met die plaas se verkoop-besluit mag ek nie my mening gelug het nie. En ek was vyftien! 'Wat weet jy?' Ek was altyd deur almal stilgemaak, eenkant toe gedruk. Ek was nooit geprys nie. Ma het nooit na my byeenkomste gekom nie.⁴

T: Watse byeenkomste?

A: Ek het goed gewem.

Marlene verhaal haar swemprestasies, veral 'n besondere geleentheid waarvoor sy besondere lof by die skool gekry het.

¹ Otoritêre waarheid en voorbeeld van marginalisering. Dit sou die toekoms wees: Marlene word stilgemaak, sy mag nie treur nie, en sy mag nie besluite neem nie. Terselfdertyd word baie versorgings-verantwoordelikhede op haar gelê.

² Otoritêre waarheid.

³ Dekonstruktiewe vraag wat die spoor van 'n ander moontlikheid optel.

⁴ Marginalisering en verwaarlosing.

A: Maar Ma het net gesorg dat ek daar kom, en nooit weer daaroor gepraat nie. Op Delmas het dit nog erger gegaan.

T: Delmas? Ek verstaan nie...

Die verhale wat Marlene in die verloop van die sessies vertel het, het tot 'n groot mate spontaan uit haar geborrel. Ek het nou en dan vrae gevra of opmerkings gemaak waar dit vir my onduidelik was, waar ek nie die verloop van die verhaal kon volg nie. Soms het ek gevra omdat ek nuuskierig was om meer te weet, omdat die verhaal vir my te arm aan detail gevoel het. Soms het ek net in 'n paar woorde my verstaan van iets bevestig, empatiese betrokkenheid getoon.

M: Ons het soontoe getrek nadat die plaas verkoop is.

T: Jy was toe hoe oud?

M: Vyftien. Ma se depressie het net vererger. Ma was vir God kwaad. Haar man is dood en sy het twee gestremde kinders. Ook ek was vir haar 'n las. Sy was nie meer lus vir tienergiere nie (laggie). Ek was elke dag by die huis, maar soos 'n gevangene. Ek mag nêrens heen gaan nie. Moes smee om na 'n maatjie toe te gaan. My susters het net altyd gesê: 'Jy moet na Ma kyk, dis jou verantwoordelikheid.' Ook op die plaas was die gestremdes my verantwoordelikheid. Ek moes kyk dat my sussie nie dit doen nie, nie dat doen nie. Hulle was lekker uit die huis uit. Ek het geen tyd gehad vir myself nie. En dit het net erger geword op Delmas. My klein sussie was in 'n ongeluk, en dit het haar nog meer veeleisend gemaak. Ma het al meer gedrink na pa se dood. Sy het vier-uur in die middag al begin. Bier en sjerrie. Ek moes haar laat eet, bad, huis sluit, alles doen. En die kleintjies versorg. Ma het al meer gefrustreerd geraak. Ek was soos 'n ping-pong bal, die spreekbuis tussen my ma en my oudste sussies. Ek het al die uittrap gekry vir alles. Ek is sleg gesê, ek het die skuld gekry vir al my susters se dinge. Ma het nog vir my oudste suster geld ook geleen. Sy kon die geld nie terugbetaal nie. Ma kom beter oor die weg met die ander as met Susan (oudste suster). Ma het nie weer gewerk nie. Sy het dom dinge met haar geld gedoen. Sy moes klere maak vir 'n ekstra

inkomste. Daar was altyd tyd vir die ander gewees, net ek moes op my eie regkom. Dit was mos nie nodig dat ek moet aandag kry nie. Ek het gefrustreerd en kwaad gevoel. Daar was altyd sleg gepraat van my. Hoekom? Ek het rebels geraak oor ek nie aandag van ma gekry het nie. Daarom het hulle gesê ek gaan skande oor die familie bring. In standerd nege besluit my susters toe Ma moes hulp kry vir die drankprobleem. Maar ék moes steeds sorg vir Ma. Ek moes almal oppas, en ook skoolwerk doen, en ook my sport kon inpas. Dit het te veel geraak. Veral toe hulle nog sê: 'Ons sal jou verkwalik as Ma iets oorkom.' Hulle het besluit ek moet vir Ma sê van hulle besluit (dat sy hulp moet kry). Ek het haar humeur geken. Sy sou stilstuipe kry. Dit het my vreeslik kwaad gemaak. Miskien het my kwaadwees gehelp. Ma het net met my gepraat as ek haar kwaad kry. Sy het nooit gevra hoe dit met my gaan nie. Ek het toe vir Ma gesê (van die susters se besluit). Sy was baie kwaad, sy het geskel, met so 'n wrede uitdrukking op haar gesig. Ek was bang gewees sy gaan my aanrand. Ek moes my in die kamer toesluit. Sy wou weet: 'Wie het gesê? Wie is "ons"?' Ek sê toe my susters het gesê ek moes sê. Sy bel toe al my susters. Sy sê toe: 'As jy weer vir my lieg...' Sy het gesê dit was my besluit. Ek was baie kwaad vir my susters. Vir lank nog het my susters gesê: 'Hoekom het jy dit aan Ma gedoen?'

Ek wou net matriek maak, ek wou net wegkom. Ek het almal gehaat. Dit was 'n straf gewees by die huis. In matriek was Ma altyd kwaad, buierig.

T: Kan jy dink aan kere wat Ma 'n goeie ma vir jou was?⁵

M: As Ma nie gedrink was nie het sy mooi gesels met my. Meer nog as sy byvoorbeeld klere gemaak het. As sy 'n trui maak sal sy sê: 'Staan stil, ek kan jou nie help as jy beweeg nie.'

T: Dit klink na 'n verwyd: 'Staan stil...' Maar dit kon dalk ook omgee en liefde gewees het: 'Ek wil jou help.' Ek wonder of dit tekens van omgee en liefde

⁵ Vra na 'n ander moontlikheid. Ek het later gevoel dit was dalk voortydig. Hierdie soort moontlikhede sou later meer spontaan in die terapeutiese proses na vore kom.

was, en of dit eerder 'n verwyf was. Hoe het jy dit beleef? Het dit jou naby aan haar laat voel? Laat voel jy is spesiaal?

M: Ek dink dit was haar manier van liefde gee. Sy het nooit drukkies gegee nie. Met my ander susters was dit ook so. Ja, op 'n manier was Ma lief vir ons. Sy het dit nooit gewys of gesê nie. Na skool het ek in Pretoria gaan studeer. Sy het Pa belowe sy sou my laat studeer. Ek het gedink: Vir die eerste keer is ek op my eie voete. Hulle (ma en susters) het besluit ek moes bemarkingsbestuur gaan swot. Ek het maar ingestem, al was ek te stil vir bemarking.

T: Jy werk darem nou by 'n bemarker. (Ons lag).

M: Ma het besluit om te verkoop en ook Pretoria toe te kom, ook na die woonstel toe. Toe het ek besef: Ma is bang om op haar eie te wees. My een suster het gesê: 'Jy gaan nog lank na Ma kyk.' Ek was ongelukkig in my kursus. Ek wou 'n haarkapper word. Maar daar is altyd vir my besluit. Ook oor my matriekafskeidrok. Ek het einde matriek vir Desmond ontmoet. Hy was in die Landboukollege. Ma het niks van Desmond gehou nie. Sy het gesê hy is te oud vir my. Maar daar was net drie jaar verskil tussen ons. Desmond het ook vir alles die skuld gekry. In my eerste jaar op universiteit moes Ma alleen bly as ek uitgaan. Ek het gevoel sy wil nie hê ek moet gelukkig wees nie, want sy is ongelukkig. Ek het gevoel sy wil my straf omdat sy ongelukkig is. Ek moes vir haar jok om te kon uitgaan met Desmond. Sy het altyd gesê sy wens sy is 'n duif wat kan wegvlieg. Ek het so oor myself ook gevoel. Sy het al meer begin drink, al vroeër. Sy wou nooit eet nie. My susters wou ook nie met haar praat nie. Hulle het net gesê: 'Ou girl, dis jou probleem.'

Toe besluit ek: Genoeg is genoeg.⁶ Ek moet uit. Ek het my studies opgegee aan die einde van my eerste jaar. Trou was die enigste wegvlugmanier. Maar Ma sou nie wou nie. Ek was negentien, nie klaar gestudeer nie, en sy het nie van Desmond gehou nie. Toe word ek swanger met Chantelle, ons oudste kind.

⁶ Hierdie besluit sou as 'n *unique outcome* hanteer kan word, as deel van 'n weerstandsbeweging.

Ek het geweet dit sou help. Dit was 'n beplande swangerskap. Desmond het gesê as ek swanger raak sal hy met my trou, my wegvat.

Ma het dit verstommend goed gevat. Ek was bang en naer en emosioneel die oggend toe ek haar vertel. Ek het gewag vir haar uitbarstings. Sy het kalm vrae gevra. Miskien van skok. Maar twee dae later het sy gesê sy het gedink ek het gejoj. Sy reël toe met die ginekoloog vir 'n toets. Toe kom die verwyte: 'Is dit jou dankie? Het sy nie genoeg opgeoffer om nou so 'n klap deur die gesig te kry nie?' Ma wou hê ek moet die baba self grootmaak sonder om te trou. Al my susters het ook met my baklei en my verwyte: 'Kyk, Ma drink àl meer, sy eet nie meer nie.'

Ma het ná baie selfmoorddreigemente toegegee dat ek kan trou. Maar nog steeds die verwyte: 'Wat sou Pa sê? Ek skaam my dood.' Sy het my gevloek: 'Ek wou jou nooit hê nie, jou pa wou hê ek moes weer swanger raak, vir 'n seun.' Vir die eerste keer het sy my gestamp, aan my geslaan.

T: Wat het hierdie goed alles aan jou gedoen?⁷

M: Ek sukkel om mense te vertrou. My susters het altyd agteraf vir Ma gaan sê wat ek vertroulik gesê het. Toe ek haar probeer keer het om selfmoord te pleeg deur wyn en pille, het ek vir Susan gebel vir hulp. Sy het net gesê: 'Dis jou gemors, maak self reg.' Ma wou nie my hulp hê nie. Sy het net gesê: 'Los my, jy wil my mos uit die pad hê.'

Ma wou ook nie betaal vir 'n troue nie. Sy sou ook nie. Maar sy het ietwat van 'n troue gegee toe ek dreig om net voor 'n dominee en getuies te trou. Maar dit was nie spesiaal gewees nie. My susters het groot troues gehad. Ma wou nie eers troukaartjies uitstuur nie. Toe Chantelle gebore is het Ma gekom. Sy het die troue begin aanvaar, al het ek nie klaar geswot nie. Sy het Desmond op 'n manier begin aanvaar. Vir die eerste keer het ek beleef sy is my ma.

Sy het my help bad, kos maak, sy het winde uitgeslaan en *booties* gebrei. Dit was haar eer en trots, sy het só vir twee maande gehelp met al die susters se

⁷ *Relative influence question.*

babas. Hierin was sy dieselfde as vir die ander susters. Sy het kleertjies gekoop, opgewonde gewees. Vir die eerste keer het ek gevoel: ek kan 'n volwasse gesprek voer. Ek het gevoel: nou mag ek praat, nou hoef ek nie stil te bly nie, Ma beskou my nou as groot.⁸

In daardie tyd is Desmond uit die boerdery uit. (Desmond het geboer, en hy en Marlene het dus saam op 'n plaas gebly, op sy pa se grond.) Die hael het die tabak weggeslaan, 'n paar jaar. Desmond wou nie nog geld in die plaas inpomp nie. Toe is ons Port-Elizabeth toe. Desmond het daar vir 'n maatskappy gaan werk. My verhouding met my ma het verbeter, maar nie met my susters nie. Met my susters het dit nie soveel saak gemaak nie, omdat ons nou ver van hulle af was. Ek het my ma gemis. Ek het haar steeds liefgehad, al het sy my baie seergemaak. Dit het haar ontsenu as ek dit vir haar so gesê het.

T: Het jy vir haar hierdie lewensverhaal vertel, dit wat jy vir my vertel het?

M: Nee, ook nie eers vir Desmond nie. Dominee is die eerste mens vir wie ek dit vertel. (Stilte. Sy huil baie). My ma het gereeld gebel. My susters het blykbaar vir haar gesê my huwelik sal net ses maande hou. Ek het dit eers later gehoor. Blykbaar het ek nie getrou uit liefde nie, maar net om uit die huis te kom. Ek sou wel wou wag.

T: Sou jy weer met Desmond trou?⁹

M: Ja. Hy is liewer vir my as ek vir hom. Ek het nooit geleer om liefde te wys nie. Ek kan nie na hom toe gaan en vir hom drukkies gee nie, veral nie aan die begin nie. Ek het later 'n bietjie geleer. Ek het later besef: Ek is nie reg vir

⁸ 'n *Unique outcome* word hier verhalend verryk tot *unique account*. Deel van hierdie verhaal is 'n *unique redescription*, naamlik dat sy nou iemand is wat mag praat. Selfs in hierdie herbeskrywing van haarself blyk haar ma se outoritêre mag. Ma laat haar toe om nou te mag praat.

⁹ Hierdie vraag toets of Marlene inval by die 'waarheidsaanspraak' van haar susters, en speel ook in op 'n ander moontlikheid wat Marlene moontlik self suggereer met die woord 'blykbaar'.

'n baba nie. Ek wou nie ma wees nie, ek wou nie 'n baba hê nie. Ek het altyd nog geglo dit sal nie reg wees nie, want ek het my lewe verwoes. Ek het goed na Chantelle gekyk. Maar sy sal eerder na haar pa gaan. Die liefde tussen ma en dogter is nie so sterk nie. Ek het nou probleme met haar. Sy raak baie buierig. Sy raak aggressief.

T: Hier is 'n paar dinge wat ek nie verstaan nie, wat nie vir my sin maak nie. Jy het geglo dit sal nie reg wees om 'n baba te hê nie, omdat jy jou lewe verwoes het. Is jou lewe regtig verwoes? Die feit dat jy tog besluit het om hierheen te kom laat my eerder kies vir die woordjie stukkend, in plaas van verwoes. En was dit regtig jy wat dit gedoen het? Was dit nie dalk Ma se depressie omdat sy nie Pa se dood kon verwerk nie? Ek weet nie eers wat met jou susters gebeur het dat hulle ook aan jou gedoen het wat hulle gedoen het nie. Kan jy so maklik sê jy verdien nie 'n baba nie omdat jy jou lewe verwoes het?¹⁰

M: Op 'n manier het ek Ma vergewe. Op 'n manier kan ek verstaan. Dit was depressie wat Ma ook so gemaak het. Sy kon nooit daarvoor praat nie. Sy het alles net ingehou. Om hierdie dinge hier te vertel maak my baie seer. Maar ek het vrede gemaak. Ek moes dit aanvaar.

T: Ma was so depressief en verpletterd ná Pa se dood dat sy net raak gesien het hoeveel sy opoffer vir jou. Miskien was jy reg netnou: selfs die trui-maak was dalk al 'n teken van haar liefde wat net nie altyd wou wys nie. Dat sy omgee het eers later regtig duidelik gewys, ná Chantelle se geboorte. Dalk het haar depressie gemaak dat sy nie omgee kon wys nie. Ek wonder ook of dit nie dalk die depressie is wat jou so laat optree dat jou kinders buierig en aggressief raak nie? Ek wonder of dit regtig die min liefde tussen jou en jou kinders is. Hierdie storie van depressie en nie liefde gee nie en nie liefde ontvang nie kan seker voortgaan so. Van Ma en jou susters na jou en van jou na jou kinders en

¹⁰ Dekonstruktiewe vrae.

so aan ... (stilte). Ek het so baie goed gehoor wat jou depressief kon begin maak het. Is daar nog ander goed ook?¹¹

M: Ek het lank gevoel: Desmond se prioriteit is vir almal behalwe vir my. Hy het tyd vir Dewald en Lizelle (sy werkgewers), maar nie vir klein dingetjies vir my nie. Ek het Dewald begin haat. Dit gaan nou beter. Dewald het baie van Desmond geëis. Dewald en Lizelle bel baie besorgd die laaste tyd. Desmond het gesê ek is nou sy prioriteit. Maar ek voel nou ek verdien nie hierdie prioriteit nie. Hy is 'n goeie pa en baie lief vir my. Hy baklei nooit terug nie. Ek sê dikwels vir hom: 'Ek kan nie verstaan dat jy nog met my uithou nie.' Ek het alles gedoen om hom te kry om my te haat. As ek die laaste tyd bly en gelukkig voel, voel ek skuldig. Dit klink seker nou baie onsamehangend vir dominee. Dit maak seker nie sin nie. Dit voel so vir my of ek beheer verloor.

T: Die goed wat jou depressief gemaak het maak mens maklik skuldig voel nê? Dit laat jou skuldig voel dat jy babas gehad het, dit laat jou skuldig voel as jy gelukkig is, as Desmond prioriteit aan jou gee. Die sin wat dit vir my maak is om te dink dat jy al so lank – van Pa se dood af al – so ongelukkig was, dat dit nou amper normaal voel. Dit voel dan amper nie meer reg om gelukkig te mag wees nie. Dit voel amper nie na jý nie. Dit voel ook selfs nie reg dat jou eie man 'n slag aan jóu prioriteit gee nie. Dit voel so reg en normaal dat jy maar nie aandag moet kry nie, maar net eenkant toe gedruk moet word.¹²

M: Daar is dinge wat my bang maak en seer maak. My susters wil vir my besluite neem. Elke dag bel hulle om te vra of ek okay is. Hoekom? Ek het

¹¹ Met hierdie terapeut-interpretasies en vra na ander moontlikhede word dekonstruktiewe druk uitgeoefen. Ander moontlikhede word gesuggereer en depressie word 'geobjektiveer' deur eksternaliserende taal. Moontlike wyer kontekste waarbinne depressie funksioneer word ook verken.

¹² Hierdie terapeutperspektief is aangebied as my singewing van wat sy as onsamehangend gevoel het. Dit is terselfdertyd aangebied as ander moontlikheid, naamlik om gelukkig te wees en aandag te kry, teenoor dit wat al vir Marlene as normaal gevoel het – naamlik om ongelukkig te wees en verwaarloos te word.

depressief geword. Ek kan nie meer so aangaan nie. Ek wil hulp hê. Ek wil nie weer depressief wees en ... (Sy begin huil en maak nie die sin klaar nie. Ek sit net so by haar vir 'n tyd en maak seker sy het nog genoeg sneesdoekies byderhand. Na 'n tyd vra ek:)

T: Waarheen wil jy gehelp word?

M: Ek wil normaal wees. Sonder skuldgevoelens. Sonder pyn. Ek is nie die ma wat ek wil wees nie. Ek verdien nie wat ek het nie. Ek het soveel selfverwyd oor ek te gou getrou het. Ek word sewe-en-twintig en ek het niks om te wys nie. Ek het myself oortuig ek is niks. My kinders sal beter af wees sonder my.

T: Soveel dinge wat jou familie al vir jou gesê het het jou daarvan oortuig. 'Jy is niks.' 'Jy weet niks.' 'Dis jou skuld.' Jy is skuldig oor alles. En dan voeg jy sommer nog jou eie taal ook by: 'Ek verdien niks.' Jy verdien niks, ook nie jou pragtige kinders en jou wonderlike man nie. Hierdie soort taal gee nogal kos vir depressie.

M: Ná Ma se dood wou hulle al die besluite vir my neem. Ek is die enigste mens wat bang is vir my familie. Ek ken nie nog sulkes nie. Ek wou nie hê my susters moes vir my kom kuier ná hierdie ding van die pille nie. Ek wil beheer hê, ek wil eerder na hulle toe gaan. My oudste suster het my getraumatiseer. 'Hoe kan jy sê jy is okay? Jy is nie okay nie, ek het met suster Cloete (die verpleegsuster wat ook met my as terapeut geskakel het) gepraat.' Ek is ook kwaad vir suster Cloete wat saam met my susters besluit het dis goed dat hulle kom. Susan het gesê sy sal kom. Niemand ken my glo soos sy my ken nie. 'Jy is in geen posisie om besluite te neem nie. As ek sê jy gaan hospitaal toe, dan gaan jy.' My suster is so besig om my lewe oor te neem. Hoe meer ek sê ek wil nie gaan nie, hoe meer hou sy aan. Ek het vir Desmond gesê dit sal nie

goed wees as sy of Rachel kom nie. Sy beseft nie hoe ek in die verlede geviktimizeer is deur hulle nie.¹³

T: Is daar ander wat weet? Sal Desmond verstaan as jy hulle nie hier wil hê nie?

M: Desmond weet nie regtig hoekom ek voel soos ek voel nie. Maar hy weet hulle het my baie seer gemaak al. Desmond sal my ondersteun daarin.

T: Is dit wat jy wil doen? Jy wil hulle nie hierheen laat kom nie?

M: Ja. Ek het juis Kaap toe gekom om so ver moontlik van hulle af te wees. Ek voel baie maal so skuldig dat dit ek was wat Desmond gedruk het om hierheen te kom. Hy sou dalk nader aan sy familie wou bly. Maar aan die ander kant was daar ook nie werk nie.

Op hierdie stadium het tyd ons ingehaal. Ek dink Marlene was ook baie moeg.

T: Ek wonder wat jy in hierdie week kan probeer om jou susters te laat verstaan dat jy hulle nie hier wil hê nie. Miskien kry jy dit selfs reg om nie skuldig en depressief daaroor te voel nie. Ons kan volgende keer daaroor praat.

M: Dit gaan moeilik wees, maar ek sal kyk hoe dit gaan.

Ek het gewonder of dit vir haar sal help as ons die stories wat hier uitgekome het met Desmond sal deel. Sy wonder ook, maar is skrikkerig daarvoor. Ek het gesê sy is in elk geval welkom om hom saam te bring as sy wil.

M: Ek was so gespanne gewees toe ek hierheen gekom het. Ek het soveel wantroue in mense. Dit voel vir my vreemd om hier te sit en oor hierdie emosies te praat.

Ek het ook nie met dominee Wynand¹⁴ hieroor gepraat nie. Ek was vier maande swanger gewees met Danelle toe Ma dood is. En ek het nageboorte-depressie

¹³ Die besluitneming deur die susters gaan dus voort. Die verlede-storie is nog springlewendig in die hede.

gehad later. Ek het met dominee Wynand gaan praat oor Ma se dood en oor die na-geboorte depressie. Ek het gevoel: Niemand help my nou met die babatjie nie.

T: Ek is bly jy het kom praat oor al hierdie dinge wat jou depressief maak. Miskien is dit hulp teen die depressie.

6.2.3 Tweede sessie

Marlene het alleen gekom. Sy het dadelik begin praat oor Susan wat weer gebel het.

M: Sy het gesê sy kom af, maak nie saak wat ek sê nie. Ek het vir haar gesê: 'Gee my tyd om self te probeer.' Sy sê toe: 'Ek wil net help.' Ek sê toe vir haar ek het te veel spanning. 'Julle is deel van die probleem.'

T: Net daar vat jy deel van depressie se kos af! Het sy kwaad geword?

M: Nogal nie. Miskien het sy begin verstaan. Sy het net gevra: 'Wie is daar om te help?' Ek het gesê my bure en ander. Toe het sy vies geword: 'Hoekom jaag jy jou familie weg? Ons kan jou beter help as vreemdes. Wat veroorsaak jou depressie?' Ek het nie gesê nie.

T: Toe Desmond vir jou sê dis Susan op die foon, hoe het jy gevoel toe jy soontoe stap?

M: Baie bang.

T: En jy het nogtans gegaan, al het jy geweet wat jy gaan doen en al het jy vermoed wat haar reaksie kan wees? Het dit nie vir jou vreemd gevoel dat jy dit tog gedoen het nie?

¹⁴ Wynand is predikant in 'n gemeente in Mpumalanga. Hy was van 'n buur-gemeente, en nie haar eie dominee nie. Sy het nie vrymoedigheid gehad om na haar eie dominee toe te gaan met haar probleme nie.

M: Nee, ek het geleer om aan te gaan, om deur te druk, al word ek afgekraak én geprys. Ek was gewoon om net aan te gaan.

T: Maar dit was 'n baie alleen pad gewees.

M: Ja, 'n baie eensame pad.

T: Het jy nou weer baie alleen gevoel, toe jy hierdie oorneem van Susan en haar kwaadword moes hanteer? Het Desmond jou bygestaan?

M: Ek het vir Desmond gesê ek gaan dit doen as Susan of Rachel weer bel. Hy het dit verstaan. Hy het gesê ek moet dit doen as ek wil. Saterdagand het Rachel ook gebel. Sy het gesê: 'Jammer vir as ek iets verkeerd gedoen het in die verlede.' Sy en Susan het gepraat. Sy het gesê sy het geweet hoe ek grootgeword het, en 'ons het jou nie bygestaan nie.' Dit wat sy gesê het, het vir my niks beteken nie. Al sou ek sê hoe hulle my seergemaak het, sal hulle dit net afmaak. Hulle stel nie regtig belang oor hoe dit met my gaan nie. Hulle sê net altyd: 'Almal het maar probleme.' Ek het nie vir dominee gesê nie, maar voordat Susan gebel het, het ek vir Sanette gebel. Sy sou saam met Rachel afkom. Sanette sê toe hulle het klaar kaartjies gekoop en bygevoeg hoe duur dit is. Ek het vir Desmond gevra om te bel en te sê hulle moenie meer kom nie. Ek is in 'n groot stryd. Moet hulle nie maar kom nie? Want die verwyte sal net bly as hulle nie kom nie.

T: Wat sal gebeur as hulle kom?¹⁵

Rachel en Sanette weet niks van depressie nie. Hulle sal net sê: 'Ruk jou reg.' Sanette het net gesê: 'Ek het ook al lus gehad vir selfmoord.' Hulle sal nie verstaan hoe ek voel nie. Hulle sal wil hê ek moet hulle die hele Kaap vol vat. Ek kan nie eers dorp toe gaan sonder om benoud te word nie. Ek is bang om mense in die oë te kyk. Ek het *Seven Eleven* (winkel) toe gestap nou die dag. Dit was verskriklik. Ek het Saterdag dorp toe gegaan. Ek wou net omdraai en huistoe gaan. Ek het gevoel die hele dorp weet, almal gaan sê: 'Hoekom?'

¹⁵ Wat volg is 'n heen-en-weer-beweeg tussen verlede-stories en verduisterde toekoms-verhale.

Net 'n klomp verwyte. Ek was so gespanne toe ek by die salon uitklim. Op pad huis toe was ek ook baie gespanne. Ek kon amper nie konsentreer nie. Die spanning was te veel gewees om alleen dorp toe te gaan. Ook as ek in *Spar* kom dink ek net: 'Wie ken ek? Wie gaan vir my vrae begin vra?' Ek wou net in die kar bly sit.

T: En vanoggend se dorp toe kom?

M: Ek was baie gespanne. Dit was maklik om hierheen te kom (sy huil). Hier hoef ek nie voor te gee nie. Hierdie plek is my hoop. Jy gaan my help om beter te word.

T: Verwyt Anneke jou minder as Susan en Rachel?

M: Sy is 'n eenkant, stil mens. Sy het my meer seergemaak op die plaas nog. Sy het toe op 'n stadium twee jaar op die plaas kom bly ná sy van haar man geskei het. Daarna het ons nie veel kontak gehad nie. Desmond was ondersteunend diè naweek. Ek is so moeg. Alles raak vir my te veel. Ek het depressief geraak. Niemand sal my mis nie. Ek maak nie saak nie. Almal wil nou net raad gee. Ek is nie gewoon mense is so besorgd oor my nie. Ek is nou meer depressief as voor die tyd. Dit voel of almal na my kyk en vinger wys. Ek kan nêrens heen hardloop nie. Daar is altyd iemand.¹⁶

Ek het op hierdie stadium my verstaan van die probleme en effekte daarvan kortliks opgesom, en toe voortgegaan:

¹⁶ Dit was vir my 'n moeilike stadium van die proses. Dis hier wat mens wens jy kan met 'n kragdadige toertjie of met die 'drie gesonde honde' (Müller 2000: 54-59) vorendag kom. Dis ook hier waar 'n terapeut maklik allerlei versterking deur raad van buite af aandra. 'n Pastor sou hier bloot sy godsdienste kon begin speel. Ek kan nie sê dit sou verkeerd wees nie. Wie is ek om te sê? Dis onbeslisbaar. Maar dis nie hoe ek die proses van postmoderne betrokkenheid verstaan nie.

T: Wat sou hulp van jou susters wees? Hoe dink jy sou hulle jou kon help?¹⁷

M: Op dië stadium: Hulle moet my alleen los. Dit voel my dat as ek hulle sou vra om te help, hulle oor 'n paar jaar vir almal sal kan sê: 'Shame, ons het ons sussie gehelp regkom. Sy moet so dankbaar wees.' En dan sal hulle hul 'hulp' altyd weer teruggooi in my gesig. Ek is bang hulle gaan dit weer gebruik teen my. Dit voel of wat hul doen meer vir hulself is as vir my. Ek sal dit eerder op my eie wil doen en self regkom. Ek sal vir hulle wil sê: 'Julle was nie daar nie.'¹⁸

T: Wie kan nou vir jou help?

M: Ek wil Desmond en die kinders om my hê.

T: Hoekom Desmond?

M: Ek voel veiliger by hom. Hy probeer verstaan. Hy druk my nie. Ek kan hom wakker maak en vertel. Hy is lief vir my, hy gee om, daar is nie voorwaardes by hom nie.

T: Dit is wat jy altyd gemis het.

M: Ek het altyd maar in myself gekeer, 'n muur gebou, nooit enige emosie gewys nie. Emosie wys was 'n swak plek wat vir my gewys het ek is nie sterk genoeg nie. Ek het nooit seerkry gewys nie. Gemaak of dit nie pla nie. Ek het lus gehad om dit uit te skree, maar dit nooit gewaag nie. Ek is bly en verlig om hier te sit en vertel. Maar ek voel so ontbloot daardeur. Nou breek ek mure af in plaas van om mure op te bou. Dis of ek nie meer beheer het nie.

¹⁷ Hier tel ek die spoor van Susan op, wat gesê het: 'Ons kan jou beter help as vreemdes.'

¹⁸ Marlene bied 'n verduisterde toekoms-verhaal wat sowel *landscape of action* en *landscape of consciousness* insluit. Eintlik reflekteer sy op hulle vermeende motiewe waarmee hulle sou wou help. Sy bied 'n alternatief, naamlik 'n verbeelde toekoms waarin sy haarself help sonder hulle te doen.

T: Jy sou beheer wou hê, maar sonder mure? Die soort beheer van: ek neem my eie besluite.

M: Ja, al beheer wat ek altyd gehad het was oor my emosies. Die res het ander my in gedruk. Nou het ek nie eers meer beheer oor my emosies nie.

T: Jy het die naweek beheer geneem, maar die muur was steeds nog daar...

M: Depressie, is dit van die duiwel af, of van waar?

Die konstruk wat ek aan haar verduidelik het¹⁹ was dat dit kan kom van dinge wat verkeerd gaan in verhoudings, en die manier waarop 'n mens dan oor jouself en jou omstandighede begin dink, en hoe jy dan handel. Ek het vanuit die proses-aantekeninge vir haar aangedui hoedat haar lewe 'n depressie-pad geloop het. Uit die vorige sessie se aantekeninge het ek vir haar die effekte op haar lewe gewys: Stilgemaak, mag nie oor Pa treur, menings uitspreek of besluite neem nie; gevangene; oppasser van almal wat gestremd en verslaaf is (caretaker); spreekbuis tussen haar susters en Ma, waarna sy verraai word deur haar susters; sondebok; verworpeling (Ma wou jou nie eintlik hê nie); voel jy het nie die reg om self 'n ma te wees nie. Hierdie soort dinge maak mense depressief. Dit beïnvloed ook jou liggaam, en daarom vind mense verligting in medikasie. As depressie iets direk van die duiwel af was, sou dit beteken het net slegte mense wat vir God verwerp kan depressie kry. Goeie en gelowige mense kan egter ook depressie kry deur onder meer wat mense aan hulle doen, en hoe hulle daarvoor dink, glo en doen. Party mense is dalk meer kwesbaar en kan minder vat as ander. Ek het vir haar gesê dat dit wat mense aan haar gedoen en gesê het en die negatiewe dinge wat sy van haarself sê kan meer as genoeg rede wees vir depressie. Ek het ook gesê ek is nie 'n ekspert oor alle moontlike redes nie.

¹⁹ Dis 'n kennis-konstruk waarby ek self sosiaal-konstruksionisties uitgekom het op my eie pad en wat baie bruikbaar gevoel het in hierdie konteks. Daarom leer ek dit hier vir haar. Sy het baie direkte leiding gevra, en ek het gereken dit sou nou verantwoord wees.

M: Hoe verander 'n mens dit? Aan die een kant is dit moeilik om te erken ek het depressie. Ek het al lank geweet my lewe is nie reg nie. Ek kraak my al lank af. Ek sê ek verdien niks. Ek bevraagteken als wat ek kry in die lewe. Ook daarin het my verhouding met Desmond seergekry. Ek het nie gedink ek is goed genoeg vir hom nie. Ek het verskoning gevra vir Desmond vir die pille (selfmoordpoging) en wat ek hom aangedoen het.

T: Ek sit nou en dink aan al die negatiewe gedagtes en woorde waarmee die depressiemonster al by jou kos gekry het.

Ek het vervolgens deur my aantekeninge van die prosesse geblaai en vir haar gelees van al die negatiewe dinge wat sy van haarself leer glo het deur wat Ma en haar susters aan haar gedoen en gesê het.

M: Dis soos jy sê: My hele lewe is gebou op hierdie hartseer.²⁰ Ek is geleer: Jy moet niemand vertrou nie. Vir myself baklei. Om anders te begin dink... ek kan nie eers dink hoe om hierdie goed te verander nie. Ek wil nie hê my kinders moet grootword soos ek nie. Ek het my oudste kind al skade gedoen. Ek was altyd depressief en kwaad. In 'n bui. 'Gaan speel ... kom onder my voete uit.' Sy (Chantelle) het 'n woede en pyn wat sy nie weet wat om mee te maak nie. 'n Rebel. Ek moet hulp kry. Dit het my lewe vernietig. Ek wil nie hê dit moet hare vernietig nie.

T: Wat is daar, al is dit 'n klein dingetjie, wat is daar wat vir jou anders is, wat jou nie so 'n mens maak nie? Waar steek jy vir die depressiemonster tong uit? Waar vat jy sy kos af?²¹

M: My werk het vir my betekenis. Dis 'n ligpunt in my lewe. Ek beteken iets. Ek help mense. Ek kan selfs moeilike kliënte hanteer as hulle baie kwaad begin raak.

²⁰ Ek het dit nie gesê nie.

²¹ Dis 'n direkte vra na 'n *unique outcome*, en haar antwoord roep so 'n *unique outcome* na vore, naamlik haar werk op die dorp.

T: Jy neem beheer van die situasies en neem self besluite.

Marlene wy uit, en ek moedig haar aan om verhale te vertel van hoe sy 'beterweterige' kliënte hanteer.

T: Dan hanteer jy hulle soos wat jy lankal al jou susters moes hanteer het! Maar ek verstaan dat dit vir jou moeiliker was toe jy 'n kind was. 'n Kind is maar weerloos. Noudat jy groot is, is dit makliker. Jy kry dit reg om moeilike mense te hanteer by die werk. Miskien kan jy dit jou werk maak om ook jou susters te begin hanteer.

6.2.4 Derde sessie

T: Wat het depressie die meeste kos gegee hierdie week?

M: Spanning. Desmond wil van werk verander. Hy wil terug Laeveld toe. Ek wil nie.

Marlene het begin huil.

M: Ek het besluit ek wil nie vandag huil nie. Ek gaan alleen wees elke dag, sonder 'n voertuig. Desmond wil sy eie besigheid begin. Maar ek is so bang. As dit nie werk nie... Iets dryf Desmond. Hy wil nie na my luister nie. Ek voel so alleen.

T: Hoe dink Desmond oor die ding van jou alleenwees daarbo?

M: Hy sê ek sal die admin kan doen. Maar dis net in die oggend.

T: Wat doen alleenwees aan jou?

M: Dit maak my mal. Om net jouself en jou eie geselskap te hê. Om net in 'n wêreld van my eie te leef. As ek so op my eie raak weet ek nie later waaroor om met mense te gesels nie. En ek is bang al hierdie seerkry-gedagtes kom ook weer terug, en dan is ek alleen. Ons het ook al so baie getrek ná ons troue. Dis nou die eerste keer dat ons meer as twee jaar op 'n plek woon. My susters gaan vra: 'Wanneer gaan julle settle? Desmond trek net agter sy pa aan.' As

ek vir hulle sê, gaan hulle weer net die negatiewe kant daarvan raaksien. Maak nie saak hoe ek verduidelik nie, hulle stel nie belang om te hoor hoekom ons trek nie. Ek weet nie of hulle kán verstaan nie. Hulle het my huwelik mos net ses maande gegee. Dis al of hulle wil hê my lewe moet 'n mislukking bly.²²

Desmond is hardwerkend. Elke keer was dit die boer wat hom nie meer kon bekostig nie. Ek weet die nuwe werk sal werk. My onveiligheid is in trek: 'n Vreemde plek, niks is bekend nie. Hier het ek vriende, my werk, standvastigheid. Ek het my eie klein wêreldjie hier geskep.

André (haar werkgewer) het my 'n ultimatum gegee omdat ek nie nou kan werk nie. Ek moet bedank, en as hy nie iemand aanstel voor (datum) nie, kan ek weer aansoek doen. Maar dan is ek tweede beste. Dit voel my lewe is meer in 'n gemors nou as voor die tyd.

T: Voor watter tyd?

M: Voor die oordosis pille.

T: Jou susters kom nie meer nie?

M: Hulle kom steeds. Rachel en Sanette. Rachel gaan deur 'n moeilike tyd. Haar man het haar gelos. As ek sê sy mag nie kom nie, ek is bang sy sê ek is selfsugtig. Sy sal sê sy hanteer dan haar probleme, hoekom nie ek myne nie? Hulle dink net dit is oor Ma en Pa se dood.

T: Sou jy vir hulle wou vertel?

M: Net 'n klein bietjie.

T: Jy bly bang om vir hulle te vertel. Hierdie oorneem van jou lewe het jou van baie beroof. Jy kan nie met jou familie praat nie.

M: My selfbeeld is deur my familie heeltemaal afgekraak. Dit wil nie weggaan nie. Dit bly daar. Ek het nog altyd voorgegee ek is sterk, maar binne is ek altyd so bang.

²² Voorbeeld van 'n verduisterde toekoms-verhaal.

T: Jy het goed geword in voorgee, maar dit help jou nie.

M: Ja, dit was 'n manier om myself te verdedig. Dit voel daar is twee persone in my. Hierdie sterk voorgee-Marlene moet die ander altyd aanval. As ek bedreig voel, voel ek ek verander in iemand anders. Ek raak kwaad en maak die ander ook seer. Ek moes my altyd verdedig. Ek kon nooit ontspan nie. Altyd dink ek: 'Wat dink hulle?' As ek net kon vrede maak met myself, met wie ek is. Ek voel dat as ek teruggaan sal my lewe nooit verander nie. Maar selfs as ek vorentoe gaan en ek myself word ... dit maak my ook bang. As ek myself net drie-tiendes liefhet, hoe kan ek die ander, ook God, liefhê? Hoe kan jy ander vertrou as jy so min dink van jouself?

T: Dit klink vir my Marlene wil uitkom, Marlene wil leef, maar die voorgee-Marlene doen nou al dieselfde as Ma en sussies. Hierdie voorgee-Marlene werk ook nou al saam teen jou. Kom ons speel-speel. Vertel my hoe jy dink jou lewe kon verloop het as jou susters en jou ma nie jou lewe oorgeneem het nie?²³

M: Dis 'n moeilike een! Laat ek dink. As hulle uit hulle eie besluit het dat ek nie altyd die klein dogtertjie is wat niks weet en niks mag sê nie.... Ek sou gelukkig gewees het. Ek sou minder my sussies moes oppas. Ek sou meer tyd vir myself gehad het. Ek sou minder 'n rebel gewees het. Ek weet nie of ek nie dan skuldig sou voel omdat ma swaarder sou kry nie. Ek weet nie. Dis moeilik.

T: Maar sê nou Ma het dit makliker gevat en jou toegelaat, en selfs jou susters aangespreek as hulle jou lewe wou beheer?

M: Dan het ek nie vandag hier gesit nie! Ek sou gelukkig gewees het, en my lewe sou seker heeltemal anders uitgedraai het. Ek sou kon gaan studeer wat ek wou. Ek sou seker ook 'n beter vrou vir Desmond en 'n beter ma vir my kinders kon wees.

T: En dan sou voorgee-Marlene ook nie bestaan het nie!

²³ Hier word gevra na 'n verbeelde verledeverhaal wat ook beskou kan word as *unique account* van 'n verbeelde *unique outcome*.

M: Hierdie Marlene wat gelukkig kon wees het jare terug doodgegaan. Ek voel sy leef net in my gedagtes voort. Ek het gehou van lag. Ek was vrolik. Ek het gesing. Ek kon vir mense wys ek is lief vir hulle. Ek was ook nie skaam om dit te sê nie.

T: Wanneer was dit?

M: Toe Pa nog geleef het. En 'n ruk daarna. Ek kan nie onthou hoe lank nog nie.

T: Waar was dit?²⁴

M: Op die plaas. Pa het nog geleef.

T: Wat het jy saam met Pa gedoen?

M: Ek het oral saam met hom op die bakkie gery. Hy was altyd buite besig. Ek het graag spykers ingekap by hom. Ek was so sewe of agt.

Sy vertel van baie dinge wat hulle saam gedoen het. Sy het gedurig saam gegaan as hy die diere gaan kosgee het en veld toe gegaan het. Hy het haar aandag op so baie goed gevestig. Hy het dit geniet om vir haar te vertel hoekom dit of dat gebeur. Hulle het saam gesing en saam gelag.

T: Waaroor het jy graag met hom gepraat?

M: Oor kuikentjies, varkies, oor dinge wat ek buite gedoen het. Hy was baie geduldig. Ek kon oor hom klouter, ek kon dieselfde ding oor en oor sê. Ook op die foto's kon ek sien hy lyk rustig. Na hy dood was ... ek het nog 'n rukkie met Ma probeer gesels oor Pa, maar sy het nie geluister nie. Sy het net gesê: 'Hoekom praat jy oor hom? Jy ontstel almal net.'²⁵

T: Jy het nie net vir Pa verloor nie, maar ook die reg om oor hom te praat.

²⁴ Ek moedig haar aan om die *unique outcome* – naamlik die gelukkige Marlene wat kon lag en sing toe haar pa nog geleef het – te verhaal as *unique account*.

²⁵ Marlene spreek hierdie verbatim-woorde in 'n skril stemtoon uit. Sy gaan as't ware in haar ma se stem in.

M: Ek moes verander, 'n ander mens word, anders gaan my mense my doodmaak.

T: En tog beleef jy hulle het hierdie gelukkige, laggende, singende Marlene wat saam met Pa was nie doodgemaak nie. Daar het 'n voorgee-Marlene bygekom, maar die Marlene-saam-met-Pa kon nog in jou gedagtes voortleef.

As Pa nog kon leef, of as jy toegelaat was om oor hom te praat en te treur, as Ma en jou susters jou nie stilgemaak het nie, sou hierdie Marlene nie net in jou gedagtes geleef het nie. Maak dit vir jou sin as ek so oor jou dink en praat? Kan jy verstaan dat ek so oor jou kan praat?

M: Ja. Ek was gedwing om hom te vergeet. Ek was gedwing om nie oor hom te praat nie. Dis of my brein dit wou uitblokkeer het. Maar daardie dogtertjie saam met Pa is nog daar. Sy het net bang geword. Seer gekry. Depressief geword.

Marlene sit vir 'n lang tyd onbedaarlik en huil.

M: Dis nie net ek wat ongelukkig was nie. Ma was nooit gelukkig nie. My susters ook nie. Daarom mag ek ook nie gelukkig gewees het nie.

T: Wat beteken dit vir jou nou dat jy weer mag praat oor Pa? Wat sê dit vir jou van jouself, vandag?

M: Ek wil ophou skuldig voel oor die dae wat ek bly en opgewonde is. Ek hoef nie oor alles skuldig te voel nie. Ek mag praat.

T: Wat sal jou susters onthou van Pa?

M: Hulle moet baie meer kan onthou. Hulle was ouer, en hulle het albums.

T: Het jy nie 'n album nie?

M: Nee.

Marlene het net een klein, onduidelike foto van haar pa. Ma-hulle het nie gedink om vir haar ook foto's uit te hou nie. Die ouer susters het alles gekry. Die gesprek gaan verder oor die albums. Ek het gewonder of hulle nie die albums

kan saambring as hulle afkom nie. Sy kan dalk selfs van die foto's laat dupliseer vir haar. Ek het gevra dat sy vir my ook so 'n foto bring, dat ek kan sien hoe Pa gelyk het. Sy sal vra, maar dis dalk moeilik, aangesien hulle met die vliegtuig kom. Hulle kom dalk ook nie eers Botana toe nie. Sy kry hulle dalk sommer in die Kaap waar Rachel 'n vriendin se tyddeel-week gekry het.

M: Ek het al baie gevra: 'Hoekom het alles net met my gebeur?' Ek was so opstandig. Dit voel die Here het my pa en ma weggevat. My hele lewe is verander. Dit voel Hy gee vir my geen antwoorde nie, Hy help my nie. Dit maak my kwaad. Hoekom elke keer as dit lyk of dinge goed begin gaan verander dinge weer. Dit voel dit help nie hoe ek glo en vertrou en bid nie, dit gaan net verder weg.

Ons tyd het uitgeloop. Ek wou nie vinnig maar net daaroor 'n paar woorde sê voordat sy uitgaan nie, en ek het dit ook so vir haar gesê.

T: Kan ons in 'n volgende gesprek weer hiernatoe terugkom?

M: Ja, dis goed so. Maar kan dominee nou asseblief vir my bid?

Ek het 'n gebed gedoen waarin ek van Marlene se pyn probeer verwoord het, dit wat vir haar swaar is, en hoe min ons verstaan van wat alles gebeur. Ek het gevra dat die Here haar sal help om weer 'n gelukkige mens te word, al gaan dit nie altyd vir haar 'n maklike pad wees nie.

Ek het haar geadviseer dat sy nie nou moet bedank by die werk nie. Sy is tans slegs met siekteverlof. Sy het 'n mediese sertifikaat daarvoor, en haar werk beteken vir haar baie. Ons het 'n afspraak gemaak vir 'n volgende gesprek.

6.2.5 Vierde sessie

Marlene het intussen oproepe gehad van Susan en Rachel. Susan (sy het ses kinders, drie uit haar eerste huwelik) klink oor die telefoon woedend vir haar kind (Martie) omdat dië probeer selfmoord pleeg het.

M: Rachel sê Martie sê haar ma gee nie meer tyd of om vir haar nie, maar meer vir ander. Susan is nie net kwaad nie, sy is ook depressief. Rachel het gesê sy is bly sy is sterk, want dis net swak mense wat aan depressie ly. Ek het besluit ek is moeg vir al haar seermaak, ek gaan aan haar verduidelik. Depressie gaan nie oor hoe sterk of swak jy is nie. Almal kan depressie kry.

T: Het jy haar vertel van die negatiewe dinge wat jôu depressie laat kry het?

M: Nee, ek kon nog nie.

T: Maar jy het wel begin weerstand bied teen alles wat seermaak. Jy begin opstaan teen die goed wat jou depressief maak.

M: Ek was kwaad.

T: Dit maak my opgewonde dat jy begin praat het.

M: Die praat hier met dominee ... ek is besig om te verander. Ek is nie meer so teruggetrokke nie. Ek sê as iets my pla. Ek kan al dorp toe kom, op my eie, sonder angs vir veroordeling.

T: Hoe het jy dit reggekry om angstigheid te oorwin? Was dit maklik?

M: Ek het vir myself gesê as ek dit die eerste keer kan doen, volgende keer nog beter. Ek kan nie vir die res van my lewe so leef nie. Ander mense ly ook aan depressie.

T: So, dit was nie net maklik nie. Jy het jousef ook aangepraat. Wie het nog gesien dat jy verander het?

M: Petra. Sy het gesê: 'Ek kan sien jy lyk beter.' Wat ek nog nie vir dominee gesê het nie, wat ook deel is van die depressie: Ek het al die jare weggehardloop daarvan, gemaak of dit nie gebeur het nie ... Op sestien is ek aangerand, verkrag. Ek het dit nooit met iemand bespreek nie.

Marlene gaan voort deur 'n verhaal te vertel wat sy wel drie jaar ná haar troue vir Desmond vertel het.

M: Ons was met vakansie by die see. Daar was 'n dans gewees waarby ons jongklomp was. Ek was net 'n rukkie daar gewees. Vier van ons het huistoe gestap. Die een ou was dronk. Hy het my agtervolg nadat ek die laaste ent alleen verder gestap het.

Sy verhaal die verkragting.

M: Toe hy klaar was het hy opgestaan en gesê: 'Sien jou later.' Ek het opgestaan en gehuil. Vreeslik gehuil. Hy het toe gesê: 'Jy moet ophou huil.'

Marlene was te bang en skaam om haar Ma-hulle te vertel. 'Ek het maar net probeer vergeet. Ek wou net huistoe. Ek het net in my kamer gelê.'

T: Wat het dit aan jou latere seksuele lewe gedoen?

M: Ek het my verhouding met my vriend verbreek. Ek het net gesê: 'Dit sal nie werk nie, ons is te jonk, dis lekkerder om in 'n groep te wees.'

T: En later?

M: Ek was baie bang daarvoor. Ek het alles net probeer uitblokkeer.

Aanvanklik by Desmond moes sy net altyd vir haarself sê: 'Dit is nie hy nie, dit is Desmond.' Wat gehelp het is dat Desmond haar nooit gedwing het nie. Daarom kan sy seks wel geniet. 'Soms ja, soms nie.'

M: Dit is my redding dat ek vir Desmond daarvan vertel het. Desmond het dit gelukkig nie teen my gehou nie. Hy raak net baie kwaad as hy daaraan dink dat iemand dit met my gedoen het.

T: Dit lyk vir my praat help jou baie. Dit help jou hier waar ons saam is en dit was jou redding dat jy met Desmond kon praat oor die verkragting.

M: Ek wil ook vir dominee sê Rachel en Sanette kom nie meer Kaap toe nie. Ons gaan met vakansie. My skoonouers het besluit ons sal nou by hulle gaan vakansie hou.

T: Hoe voel jy oor dië besluit?

M: Vies. Dis ons jaarlikse vakansie, en ek wou tyd met my gesin hê. Maar Desmond wil soontoe, want dan kan hy en sy pa praat oor die moontlikhede van 'n gesamentlike besigheid. Ek sê toe vir Desmond: Maar dan moet ons gaan rondry. Graskop, Pelgrimsrus. Ek wil net weer daarna gaan kyk. Hy het net nie omgee nie. Nes ek voel hy begin meer tyd ook vir my gee, gebeur sulke dinge, en dan maak dit van vooraf seer.

Ek het met ons afsluiting haar weer daaraan herinner dat sy welkom is om Desmond saam te bring as dit haar kan help.

6.2.6 Vyfde sessie

Marlene het vir Desmond saamgebring. Sy sê toe dat sy hom saamgebring het sodat hy kan verstaan wat sy deurgegaan het. Ek sê toe dat sy die dinge wat vir haar die meeste beteken het in die gesprek met hom kan deel, of dat ek 'n opsomming kan gee van wat ek gehoor het. Sy verkies dat ek my opsomming gee.

Ek het van my prosesnotas af negatiewe ervarings uit haar lewe tot nou toe uitgelig, die effek wat dit op haar beskrywing van haarself gehad het, en die depressie. Ek het ook haar weerstandsbeweging opgesom. Ek het haar soms gevra om een en ander te verduidelik. Desmond het meerendeels maar net geluister. Hy het bevestig dat hy geweet het sy het al baie seergekry, dat hy haar baie liefhet en dat hy haar wil help om 'reg te kom'.

Oor Marlene se mening van haarself as 'n slegte ma het Desmond gesê dat die kinders lief is vir haar. Hy dink nie sy is 'n slegte ma nie. Sy gaan wel 'op en af'. Ek wou meer weet van die 'op en af', en van sy ervaring van Marlene as 'nie 'n slegte ma nie'. Die 'afgaan' is wanneer sy depressief raak.

T: Maar ten spyte daarvan sien jy haar as 'n goeie ma?

D: Sy versorg hulle goed en mens kan mos sien wanneer iemand probeer liefde gee.

Hy verhaal hoedat sy die kinders bad. Dan hou hy daarvan om by te wees, juis omdat hy dan haar teerheid en liefdevolheid sien. “Ek weet dis vir haar swaar wanneer sy afgaan. Maar ek verstaan dit. Ek verwyt haar nie daarvoor nie.’

T: Jy beleef dat dit eerder depressie, hierdie ‘afgaan’ is wat Marlene soms so laat optree dat sy dink en glo sy is nie ‘n goeie ma nie?²⁶

M: As ek nie begin praat het nie, sou hierdie ding al meer my liggaam begin oorneem het. Dit sou my doodgemaak het. Ek was in ‘n bouse sirkel vasgevang. Ek wil nie hê my kinders moet eendag aan hulle kinders doen ... hoekom moet ek hulle deur dieselfde hartseer sit? Daar bou net haat en verwyte op.

T: Kos vir depressie.

M: Toe ek jonger was het ek gedink: ek wens ma gaan dood, dat ek in ‘n weeshuis kan gaan bly, dat ek nuwe ouers kan kry.

T: Wat van Ma het jy tog waardeer?

M: Nou vra dominee vir my vas. (Sy sit vir ‘n rukkie en dink). As jy begin, maak klaar. Doen jou bes. (Weer stilte). Sy het gebel tydens my swangerskap. En toe Chantelle ‘n baba was ...

D: Ek het julle toe nader aan mekaar beleef.

M: Miskien reeds na Chantelle se geboorte, maar veral nadat ons Port-Elizabeth toe getrek het kon ons gesels. Ek kon toe oor alles met haar gesels het as ek ‘n probleem gehad het. Sy het my vir die eerste keer raakgesien as grootgeword, nie meer ‘n kind nie.

D: Sy het baie verander, nie meer so op ons geraas en gevloek nie.

²⁶ Eksternaliserende vraag.

T: Selfs Ma kon verander. Jy het ook verander vandat jy die eerste keer hier gekom het, Marlene.

M: In Port-Elizabeth het ons selfs saam skulpies opgetel langs die see. Ons kon saam kind wees en saam grootmens wees. Ons kon sommer net saam gelukkig wees as die brandertjies oor ons voete spoel en as die wind deur ons hare waai.²⁷ Ek het gedink: 'Hoekom was sy nie altyd so nie.' Ma was die laaste tyd baie moeg en depressief. Sy het tou opgegooi. Dominee, nou wil ek vir jou vra: Hoekom moes God my lewe so mislik maak? Hy kon mos sien waardeur ek gaan? En toe ek vir die eerste keer naby haar kom, neem Hy haar weg van my af. Ek is kwaad vir God. En ek is bang: As ek vir Desmond liefde gee, liefde wys, is ek bang hy word ook weggeneem van my af. Ek is ook bang omdat ek nou so praat.

By dit wat sy nou gesê het, het ek vir haar gelees wat sy in die derde sessie gesê het.²⁸

T: Oor die hoekom sou ek ook maar net moes raai. Baie mense in die Bybel het ook maar geraai en verkeerd geraai. Arme ou Job wat so baie verloor het (ek verhaal een en ander, uit die 'heup' uit). Hy het bly raai en raai en hoe sekerder sy vriende geraak het, hoe meer deurmekaar het hy geraak. Sy vriende was ook maar nie reg nie. Weet jy, die Here het nooit vir Job in die prentjie gebring nie. Hy het na al sy worstelings vrede gevind in die teenwoordigheid van die Here, en aan die einde is hy tog weer geseën. Wat wil die Here vir óns daardeur sê? Ek dink: In moeilike tye moet ons net glo dat die

²⁷ *Unique account.*

²⁸ 'Ek het al baie gevra: "Hoekom het alles net met my gebeur?" Ek was so opstandig. Dit voel die Here het my pa en ma weggevat. My hele lewe is verander. Dit voel Hy gee vir my geen antwoorde nie, Hy help my nie. Dit maak my kwaad. Hoekom elke keer as dit lyk of dinge goed begin gaan verander dinge weer. Dit voel dit help nie hoe ek glo en vertrou en bid nie, dit gaan net verder weg.'

Here by ons is, ons vashou en beskerm, en vir ons krag en vrede wil gee vir wat ons moet doen, al verstaan ons nie. Soos met Job, glo ek die Here is met jou op pad na beter dinge. Al moet jy soms deur donker dieptes gaan.

Ek vertel van Dawid wat ook maar donker dieptes geken het, maar sy troos was dat die Here Hom altyd weer na groen weivelde sal lei, na water waar rus is, en dat die Here hom nuwe krag sal gee. In donker dieptes het hy net daaraan vasgehou dat die Here by Hom is (Psalm 23).

T: Mens wens soms jy kan God hê presies soos jy Hom wil hê. Maar Hy roep ons telkens maar net weer op om Hom te vertrou, om geduldig te wees, en om sterk te word in sy teenwoordigheid. Ek hoor van jou kwaad en jou bang, Marlene. Jy mag maar jou kwaadwees vir die Here ook sê. Ek glo Hy is 'n Pa wat dit kan vat. Want as jy nie eerlik kan wees met Hom nie gaan dit ook nog kos gee vir die depressie.

M: Dominee moenie ophou om vir my te bid nie. My geloof het maar swak geword van al hierdie dinge. Ek weet die Here wil my help. Maar ek raak so bang as ek aan alles dink.

Ek het die sessie afgesluit met 'n kort gebed, waarin ek die Here gedank het dat Hy by ons is, met ons op pad is na goeie dinge, en gebed vir krag en vrede waar ons dit nodig het. Veral ook vir Marlene wat by alles ook swak voel in haar geloof.

Marlene het gesê hulle gaan met vakansie, en hulle sal ook na haar susters toe gaan. Ons het afgespreek vir 'n gesprek ná hulle vakansie.

6.2.7 Sesde sessie

Marlene het weer ná hulle vakansie begin werk. Hulle het 'n draai by Sanette gemaak tydens die vakansie. Rachel en Susan het soontoe gekom. Daar was 'n bakleiery die eerste dag, die susters onder mekaar, en ook met die kinders.

M: Susan het met my begin praat oor die pille-storie. Maar ek het gesê ek wil nie daarvoor praat nie. Ek wou net saam met hulle kuier.

Ek het ingevra om meer van die gebeure te hoor. Susan-hulle het toe nie verder oor die selfmoordpoging gepraat of op enige manier daarna verwys nie. Hulle gesprek het verder gehandel oor die ander susters se dilemmas, en oor ander aspekte van Desmond en Marlene se familielewe, hul verblyf in (dorp waar Marlene-hulle woon), die plek en sy mense.

T: Jy wou nie jou mense na jou laat kom nie, omdat jy nie met hulle oor die pille-storie wou praat nie. Nou het jy na hulle toe gegaan en daar in hulle eie huis beheer van die situasie geneem.

M: Ek het eers uitgestel om te gaan, maar toe tóg gegaan. Ek het gevoel Desmond wil nie na my familie toe gaan nie. Ons het die hele tyd by sy familie net gepraat oor die fietse (veld-motorfietse waarmee bespuiting in die boerderybedryf gedoen word. Sy begin huil). Ek sal heeldag by Skoonma sit as Desmond begin werk daarbo.

Ek het uitgevra oor die werk. Die verhaal wat sy vertel, is een van 'n pa en seun wat 'n baie naby verhouding het. Dit was vir Desmond baie sleg dat hy destyds die gesamentlike boerdery moes verlaat vanweë die misoeste en ander boerderyverwante probleme. Sy pa het reeds met een fiets begin bespuiting doen vir boere, en die moontlikhede vir uitbreiding lyk onbeperk. Hoe meer fietse en toerusting hulle kan hê, hoe beter. Maar sy pa kan nie méér behartig nie, ook in die lig van die werk op die plaas. As Desmond opkom, kan hulle saam iets groots maak van die bespuitingsbesigheid en die plaas tesaam. Desmond is nie meer gelukkig om hier vir 'n baas te boer nie. Hy sien nou die geleentheid om sy eie ding te gaan doen.

M: Ons kar is reeds verkoop. Ek gaan sonder 'n kar ook wees daarbo. By Skoonma heeldyd. Dis wat my die seerste maak. Hy wil weggaan. Ek nie. Hy het so verander. Dit het reeds verlede jaar begin, toe hy besluit het oor nuwe

werk met sy pa saam. Vanaf Januarie bel hy boontoe oor die motorfietse. Elke aand is hy 'n uur op die telefoon met sy pa.

T: Het jy al vir hom gesê hoe jy hieroor dink en voel?

M: Ek het vir hom gesê hy kan dit nie nou doen nie. Hy gaan werk, maar ek sal net heeldag by die huis moet sit. Hy wil die probleem hanteer soos dit kom, hy beplan nie goed genoeg nie.

T: Hoe dink jy moet julle hierdie ding saam hanteer?

Ons het albei werk hier. Hy kan die motorfietse daar bo laat loop. Betaal Pa 'n sekere bedrag. My kind gaan goed aan in die skool hier. In Desember (oor sewe maande) kan ons dalk trek. Dan is daar geld vir huur, vir skoolklere en wat nog nodig is. Ek wil nie heeldag by my skoonma gaan sit nie. My gevoelens maak nie vir hom saak nie. Ek is gelukkig hier. Ek het my vriende gemaak. Al wat vir hom belangrik is, is dat die geld daar bo is. Ek probeer somme maak. Hoe gaan ons die paaiemente betaal op die motorfietse en die bakkie? Hy vat dit te vinnig. Is ek selfsugtig om te sê ek wil nie gaan nie? My skoonouers druk hom om te kom. My susters sê dit sal Desmond goed doen om te kom, dit sal hom laat groei, sy werk frustreer hom net. Maar dit raak nou winter. Daar is minder spuitwerk. Maar dit help nie om met Desmond te praat nie. Hy het klaar besluit. My vriendinne sê mans is maar so.²⁹ Hulle sê hulle kry ook maar swaar oor al die besluite wat hulle mans neem sonder dat hulle iets te sê het. Maar dit maak my kwaad. Ek staan vir die eerste keer op in die oggend en ek geniet die dag en my werk. En nou dit. Ek het begin lag oor wat die mense alles skinder. Al die gerugte: Ons is glo sak en pak weg om te gaan werk soek; Ons gaan weg omdat ek opgeneem word in 'n gestig.

T: Deurdat Desmond op 'n nuwe manier beheer wil neem van sy eie toekoms, neem hy nou ook beheer van jou toekoms. Hierdie beheerding dreig

²⁹ Stereotipering van mans. Hierdie stereotipering vind sy beslag in die wyer tradisie van die patriargie waar duidelike hiërgiese rolverskille tussen mans en vrouens – veral in die huwelik en gesin – geleer word.

om weer 'n depressiemonster in jou lewe te word. Hoe gaan jy dit hanteer? Wil jy saam met Desmond met my kom gesels daaroor?

M: Ek het al vir hom gesê: 'Moenie my kar verkoop nie.' Toe sê hy: 'Ek gaan.' Toe sê ek: 'Nou het jy jou sin gekry.' Hy vra toe: 'Hoekom sê jy so? Ek sê toe: 'Jy het die bakkie gekoop dat ek nie meer kan beweeg nie.' Hy sê toe hy het die bakkie gekry sodat ons 'n nuwe lewe kan hê. Maar dis maar weer die beheer-storie. Wat darem troos is my vriendinne wat sê mans is maar so.

T: Jy is welkom om vir Desmond saam te bring as jy wil hê ons moet saam oor hierdie beheer-storie praat. Waaroor ek besorgd is, is dat hierdie storie tussen jou en Desmond weer kan kos gee vir die depressiemonster, soos wat die beheer-storie tussen jou en jou susters en jou ma vir hom kos gegee het.

Marlene sou gaan dink daaroor. Ons het 'n afspraak gemaak vir die volgende week.

6.2.8 Sewende sessie

M: Ons gaan trek.

T: Jy het laas gesê jy het al sterker geword van ons praat. Wat het jou al sterker gemaak?

T: Ek was positief gewees. Ek het die Here beter leer ken die laaste tyd.

T: Vertel my van hierdie 'beter leer ken'.

Marlene het 'n verhaal uitgeborrel:

M: Ek het een aand van nagmerries wakker geword. Die duiwel was by my. Ek was vreeslik bang. Ek het net gebid: 'Here help, ek is so bang.' Ek het opgestaan en my Bybel gevat en badkamer toe gegaan. Ek het Psalm 23 begin lees en gelees. Ek het vir die Here gesê ek gaan nie ophou lees voordat die bang weggaan nie. Ek het gelees totdat die bang weggegaan het. Van toe af het ek meer op God vertrou, Hom gevra om my te help. Ek het meer met Hom

begin praat. Maar nou is ek weer verward. Ek begin weer twyfel. Ek is bang ek gaan weer terug in die gat. En ek wil nie. Ek kan vir dominee en vir die Here alles vertel, sonder om bang of skaam te wees. Ek steek vir Desmond weg. Ek is bang die Here los my nou. Ek is bang ek gaan niemand hê om mee te praat en ek gaan nie werk hê nie.

T: Wat het jou positief gemaak in hierdie tyd?

M: Ek het gedink aan alles wat ek het. Daar is lig aan die anderkant van die tunnel. Ek gaan en wil deur die golwe kom.

T: Die golwe?

M: Werkloosheid. Verlies van die mense wat my ondersteun. Ek verloor my sekuriteite. Aan die anderkant gaan ek vier-en-twintig uur per dag net my man en kinders sien. Ek is bang om alleen te wees. Ek het my vriendinne en my werk nodig. Maar ek probeer my positief hou. Ek probeer my besig hou. Ek weet nie of ek sterk genoeg is nie.³⁰

T: Jy het 'n positiewe mens geword wat kan praat. Jy was dit nog altyd, reeds daar by Pa. Watter verskil kan dit daar anderkant maak? Wat kan jy daar anderkant doen om iets van jou sekuriteite terug te kry?

M: Ek gaan nie tussen vier mure bly nie. Ek gaan soek na ondersteuning.

T: Is dit nou: werk, vriendinne, mense by wie jy sonder bangwees en skaamte kan praat?

M: Ja. Ek gaan niemand hê daarbo nie.

Ek het haar die naam gegee van 'n studentevriend van my wat in hul (toekomstige) buurdorp bly. Hy is ook pastorale terapeut wat saam met my Pastorale Terapie (M.Th) studeer het aan die Vrystaatse Universiteit. Ek het onderneem om hom te skakel dat hy ook weet van haar.

³⁰ Weer 'n verduisterde toekoms-verhaal.

M: Ek sal na hom toe gaan as ek nodig het om met iemand te praat. Die praat het my baie gehelp.

T: Hoe het die praat jou gehelp met die oog op hierdie volgende stap, hierdie trekstorie wat nou kom?

M: Ek sou nie nou kon trek nie. Ek sou lankal weer in die donker gat gewees het. Laas het Desmond nog gehelp. Hierdie keer voel dit hy neem net die een besluit na die ander sonder om my gevoelens in ag te neem. Die praat het my positief gemaak. Ek is ook 'n ma wat kan liefde gee. My kinders het my nodig. Die Here het my gehelp deur my ma aan die einde van haar lewe weer aan my terug te gee. Ons praat het my oë weer daarvoor oopgemaak. Nou kan ek ook 'n ma wees vir my kinders. Ek het so gedink: Die Here kon my weggeneem het deur die pille. Dan het my kinders ook nie hulle ma gehad nie. Maar ek leef met 'n doel vir hulle. Die praat het my ook gehelp om aan te gaan. Ek hoef nie so bang te wees nie. Ek kan met mense praat. Daar is mense wat omgee en luister. Daar sal ook sulke mense wees daar anderkant.

T: Desmond bedoel dit goed. Jy het lankal ontdek hy is 'n goeie man vir jou. Ek wonder hoekom hy nie ook in hierdie trekstorie jou meer in ag kon neem nie?

M: Dit lyk my mans is maar so. As dit oor hulle werk en hulle hulle rygoed gaan het ons geen sê nie.

T: Desmond is nie altyd so nie, as ek jou reg hoor. Soos jy sê: dit raak anders as dit by sy werk en rygoed kom. Maar hy help weer met ander goed en hy laat jou daar die besluite neem. Jy kon kies om te gaan werk, al het dit vir hom meer verantwoordelikheid met die kinders gegee. Dit laat my wonder oor hierdie ding van Desmond en sy werk en sy rygoed. Ek wonder of dit iets van manwees is en of dit iets is wat die manne aangeleer het?³¹

³¹ Dekonstruktiewe betrokkenheid. Die bedoeling is om meer moontlikhede te verken vir onderhandeling oor dinge soos rygoed en werk.

M: Miskien kan ons julle probeer leer om anders te wees (laggie). Maar dit maak my so magteloos. Al my vriendinne se mans is so. Hulle luister nie. Hulle doen net. En ons moet net inval.

T: Ma en jou susters het ook soos hierdie mans geword in jou lewe. Maar Ma het verander aan die einde. Jy is ook besig om beheer te neem oor jou eie lewe in jou verhouding met jou susters. Petra het dit al raakgesien. Suster Cloete het dit ook al raakgesien. Sy het my nou die dag spesiaal voorgekeer om dit vir my te sê. Miskien is dit ook nie so hopeloos met Desmond nie. Al vat dit dalk tyd en praat. As hy soveel sê het oor sy werk en oor rygoed, waarom kan jy ook sê op-eis aan die anderkant?

M: Hy kan my nie verbied om weer te gaan werk nie. Gelukkig verstaan hy nou hoeveel dit vir my beteken om ander werk ook te moet hê. Ek sal help met die admin van sy besigheid, maar dit gaan my nie help om by ander mense uit te kom nie. Ek het ander mense en ander werk nodig in my lewe. Ek kan nie net heeldag op die plaas sit in my skoonma se geselskap nie.³²

Marlene sal saam met Desmond kom groet voordat hulle gaan. Ek het voorgestel dat sy vooraf skakel sodat ons sommer vir oulaas saam kan praat.

6.2.9 Agste sessie

Marlene en Desmond het saam kom groet.

Ek het Marlene gevra om vir Desmond te vertel wat sy hier gaan verloor wat haar gehelp het in haar weerstand teen die depressie, en om 'n verhaal te vertel van hoe sy die toekoms sien om daarvoor op te maak.

Marlene het vertel van die werksverlies en haar vriendinne. Ook hoedat sy hom gaan help met die admin, maar ook ander werk gaan soek. Desmond het baie

³² Marlene is besig om te konstrueer aan 'n *unique possibility*. Die verhaal van hoe sy die toekoms sien sal in die volgende sessie duideliker en meer spesifiek verbeeld word. Dit staan teenoor die moontlikheid wat die patriarg in Desmond voorgestel het.

praktiese vrae gevra, byvoorbeeld oor vervoer. Sy het daarop gewys dat hulle naby die dorp gaan woon, en daar is voertuie op die plaas waaroor hy met sy pa kan onderhandel.

M: Ek gaan weer ander vriende maak, weer werk kry daarbo. Ek gaan ook ondersteuning soek as ek dit nodig het. Die Here sal vir my iemand gee. Ek gaan my bes probeer om nie weer depressief te word nie. Ek gaan die Here vra vir bystand. Ek gaan op sý skoot bly sit en Hom vra om my vas te hou. Ek gaan vra vir mense om te kan vertrou om mee te gesels.

T: Wat van die familie-storie, die storie met jou susters? Jy gaan nou weer nader aan hulle woon.

M: Ek én Susan het deur 'n dip gegaan met depressie. Die ander het ook maar baie swaarkry leer ken. Ek sal weer met hulle kontak maak, nie weghardloop nie. Ons gaan mekaar weer sien en praat. Ek gaan vir hulle vertel.

T: Ek wonder oor daardie foto-albums van Pa ...

M: Ek het ook daaroor gedink. Ek dink ek was laas te bang om hulle te vra om dit saam te bring. Dalk is dit maar goed hulle kon nie kom nie. Maar nou dat ek naby hulle gaan woon, wil ek my eie foto-album maak. Mens kan dit doen van ou foto's af. Ek hoef nie baie foto's te hê nie (Marlene begin huil).

T: Die foto's kan sommer 'n lekker kuieraand ook word. 'n Aand waar Pa en Ma sommer weer albei naby kom aan julle deur die foto's en die herinneringe en die verhale wat julle vertel.

M: Al wat my eintlik nog bangmaak van die trek is die ding van niemand ken nie. Alleen-wees. Dat ek nie aanvaar gaan word nie.

T: Wat het jy hier gedoen om aanvaar te word?

M: Ek het mense ontmoet deur die werk. Later het ek in elke plek mense geken. Nou moet ek van vooraf begin. Maar ek wil nie toelaat dat ek wéér in diè ding kom nie. Ek sal my moet moed inpraat, uitgaan en inskakel.

D: Ek moet haar net besighou. Ek sal haar na die kliënte toe neem met wie ons besigheid doen.

T: Is dit hoe jy dit wil doen, Marlene?

M: Ek wil uitgaan saam met hom na sy kliënte toe, maar nie na almal toe nie. Ek wil nie hê Desmond moet my druk nie, anders is dit maar weer die ou storie soos met my susters. Ek wil hom ondersteun, en dit sal lekker wees om mense te ontmoet deur sy werk, maar ek wil self kan kies. Ek wil my eie besluite neem. Die mens wat ek was, was nie 'n mooi mens nie. Ek is nou soveel rustiger, vol vrede.

T: Wat het jou verander?

Ek het opgehou om dit wat in my was teen myself te gebruik. Ek het altyd gedink ek is nie goed genoeg nie.

D: Ek is bly vir die verandering in Marlene. Ek wil haar help so ver ek kan.

T: Dis vir haar moeilik om alles hier te moet optrek en agter jou werk aangaan. Ons manne neem dit dikwels as vanselfsprekend, asof dit so hoort.

D: Ek wil Marlene help om gelukkig te wees. Ek is lief vir haar.

T: Dis wonderlike taal, Marlene. Dit klink vir my soos Bybelse en hemelse taal. Met so 'n man mag jy maar vorentoe onderhandel. Julle trek nou altwee weg van 'n baas af en raak nou net mekaar se onderdaniges wat mekaar moet gelukkig maak en help. Gaan neem elkeen beheer van jul eie lewens, en neem saam beheer van jul gesamentlike lewe, en laat die Here ook beheer neem. Hy is by julle, en jy kan maar elke dag op sy skoot sit, Marlene.

Ons het hierna saam gesels oor al Desmond en sy pa se planne op die plaas en in die bespuitings-besigheid. Ek het ook my pastor-vriend se telefoonnommer vir Marlene gegee. Ons het afgesluit met 'n gebed.

6.2.10 Latere telefoniese gesprek

Ek het 'n maand later geskakel. Desmond het geantwoord. Dit gaan goed met die besigheid. Die werk is reeds meer as wat hy en sy pa kan hanteer. Hulle brei uit. Hy het Marlene geroep om ook te kom praat. Dit gaan goed met haar.

T: Jy het positief gevoel toe julle hier weg is. Hoe gaan dit nou?

M: Dit gaan steeds goed. Ek sien kans vir meer dinge. Ek hardloop nie meer weg nie. Ek kry oplossings vir probleme. Ek hanteer dit. My uitkyk op die lewe is positief. Ek is wel nog nie klaar met die pille nie.

T: Die werkstorie. Hoe gaan dit daarmee? Doen jy dinge wat jou gelukkig maak?

M: Ek het maar eers dinge hier by die huis reggekry. Daar was so baie om te doen. Maar later het ek gevoel ek sit net alleen. Ek het besluit om te gaan werk soek. Ek het 'n halfdag sekretariële pos in (vyf-en-veertig kilometer vanwaar hulle woon) gekry. Chantelle moet elk geval nou skool toe gaan. Dit werk goed uit.

T: Het jy al weer kontak met jou susters gemaak?

M: Ek gaan die naweek vir Rachel en Sanette sien. Hulle kom hier verby op pad Wildtuin toe. Ek sien uit daarna. Ek is gereed om hulle te sien. Ek het vir 'n tyd net by skoonfamilie gebly. Ek het my familie ook nodig.

Marlene het dit nie nodig gevind om die pastor wat ek aanbeveel het te gaan sien nie. Sy is wel bly daar is so iemand in die rondte, maar dis nie nodig dat sy na hom toe gaan nie.

6.3 HESTER EN MARIETJIE

6.3.1 Eerste bewuswording

Hester is ongetroud, in haar middel-twintigerjare. Sy en haar ouers is lidmate van die gemeente. Die ouers boer in die distrik, en sy werk op die dorp. Sy is na my verwys deur 'n kindertapeut by wie sy gaan aanklop het vir hulp. Die betrokke terapeut het opsommenderwys die volgende aan my meegedeel:

Hester wil graag 'n meer bevredigende verhouding met haar ma hê, maar sy kan nie met haar praat nie. Sy kan niks met haar bespreek nie. Ma wil haar altyd leer. Sy is nooit goed genoeg vir haar ma nie, maar word oor alles gekritiseer. Haar ma sê dikwels dinge soos: 'Wanneer gaan jy grootword?' Sy kan aan niks dink waaroor haar ma trots is op haar nie. Hester wil dit nou verander. Sy kan ook nie meer haar ma se verafgoding van haar (Marietjie se) een seun 'vat' nie.

'n Vriendin van Hester het met Marietjie gaan praat oor 'n molestering-storie uit Hester se kinderdae. Hester is seksueel gemolesteer toe sy 'n klein dogtertjie was en in haar matriekjaar het sy haar ma daarvan vertel. Marietjie het niks daaraan gedoen nie en wou ook nie daaroor praat nie. Sy wou net weet: 'Is jy seker dit het gebeur?'

Marietjie was hysteries daaroor dat Erna met haar kom praat het oor die saak. Ma en dogter het later nare goed daaroor vir mekaar gesê, wat die verhouding nog verder laat versleg het.

Hester voel veilig by haar pa, maar 'hy sal my nie hierin kan help nie'. Haar pa en ma baklei ook dikwels. Pa het moeg geword.

Hester is eensaam. Sy het nie 'n 'boyfriend' nie.

'n Ander kontekstuele faktor wat my opgeval het is dat Erna op trou staan.

Hester het my kom spreek.

6.3.2 Eerste sessie

Ek het vir Hester genoem dat die kinderterapeut my ingelig het oor haar begeerte na `n meer bevredigende verhouding met haar ma.

H: Ma dink alles is fine. Maar alles is nie fine nie. Ek wil so graag hê dat sy meer deel moet word van my lewe. Sy kritiseer altyd. Ek weet sy sê en doen dinge omdat sy my liefhet. Maar dit voel nie na opbouende kritiek nie. Dit voel altyd of sy my net afbreek.

Hester verhaal hoe Erna vir ma Marietjie telefonies gekontak het om haar mee te deel dat dit sleg gaan met haar (Hester). Daarna het haar ma haar gebel en gesê hoe seer dit haar gemaak het dat sy van Erna moes hoor hoe sy voel. Marietjie het gesê: 'Ek voel uitgesluit.' Hester sê toe sy ook. 'Ma sê toe sy kan nie dink waarom nie.' Hester kon op daardie oomblik nie vir haar ma sê waarom sy ook seer en uitgesluit voel nie. 'Ons het net nare goed vir mekaar gesê.' Haar ma het veral gefokus op die slegte invloed wat Erna op haar sou hê, terwyl Hester wel genoem het dat sy nie met haar ma kan praat nie, omdat sy haar net altyd kritiseer. 'Sy het gevra of ek nou tevrede voel oor wat ek reggekry het.'

H: Ek wil haar nie seermaak nie. Ek wil net hê sy moet luister na my. Sy glo ek gaan nog netjieser aantrek. Sy glo ek gaan nog `n dametjie wees. Maar dis nie ek nie. Sy wil hê ek moet minder praat en sagter lag. Maar dis ek.³³ Ek is bang op die ou einde gaan ons mekaar verloor. Ek weet dis verkeerd dat sy by `n vriendin van my gehoor het, maar my vriendin is een wat luister.

³³ Hester kry dit nie reg om die weerstand wat in haar opbou te hanteer in 'n verhouding met haar ma nie. Sy kan dit nie uitspreek voor haar ma nie, maar doen dit wel in die terapeutiese konteks.

T: Dit klink nie vir my of ma van Erna hou nie. Of is sy maar net vies vir haar?³⁴

H: Ma dink sy domineer my. Maar sy het my al baie sterker gemaak, my ondersteun. Ek weet sy is 'n harder mens as ek.

T: Watter ondersteuning het Erna vir jou gegee wat jou sterker gemaak het. Kan jy my bietjie vertel?

Hester verhaal insidente waar Erna haar aangemoedig het om haar eie kop te volg. Hierdie aanmoediging het haar sterker gemaak in die projekte waarin sy gegelo het. Erna het haar wel ook gekritiseer, maar dit het haar nie afgesit nie.

H: Sy het altyd geglo in my en wat ek doen. Sy sien iets mooier en beter in my raak as iemand wat net float.

T: Sien ma jou net as floater, of sien ma ook in jou iemand wat nie net float nie?

H: Ma dink ek het 'n sterk persoonlikheid, maar ek het nie. Ek is eintlik baie bang. Daarom lag ek graag. Dan sien mense my nie raak nie.

T: Wat maak jou bang?

H: Alleen wees. Bang ek verloor vriendinne, dat ons paaie skei. Ek voel jy moet voluit kan gaan vir vriendskap, anders is dit nie die moeite werd nie. Aan die een kant: ek steek weg. Aan die ander kant: ek is bang ek word verwerp as ek sê van myself.

T: Kan jy by Erna jousef wees?

H: Ja, heeltemal. As ek die foon optel sal sy net sê: 'wat is fout?' Ons tye saam is baie precious.

³⁴ 'n Terapeut-interpretasie wat terselfdertyd gerelativeer word deur te vra na nog 'n moontlikheid.

Hester verhaal van hierdie tye. Hulle was saam op skool en het ook saam studeer na skool. Die man met wie Erna gaan trou, was dikwels deel van hierdie verhale. Hoe sy lag en hoe sy aantrek en hoe sy praat was nooit in hierdie verhale 'n probleem nie. Ek het haar daarop gewys.

H: Dis hoekom dit nie vir my 'n issue is nie. Wie ek is, is goed genoeg vir my vriende. Maar by alle ander mense is ek bang.

T: Hierdie bang vir alleenwees wat jou so pak, het hy jou nie ook al gepak en vir jou gesê jy gaan Erna se vriendskap verloor na haar troue nie?

H: Nee. Marius en Erna gaan al oor baie jare uit. Hy gee nie om as ek by is nie.

T: Klink vir my hierdie bang kry jou nie altyd onder nie. Jy het 'n precious verhouding met Erna.³⁵

H: Sy is die enigste by wie ek myself kan wees. Sy is die enigste by wie ek nie bang is nie.³⁶

T: Hierdie bangmaakding. Wat is sy storie? Waar kom hy vandaan? Waar het hy begin?

H: Ek was gemolesteer toe ek kind was. Dit het gebeur as ek alleen stalle toe loop. Dit het my laat droom. Dan voel ek almal het my vergeet. Ek voel: as iets foutgaan, dink mense ek steek iets weg, die lelik in my, en hulle wil nie naby my kom nie.³⁷

³⁵ Die feit dat Hester nie bang is by Erna nie kan as 'n *unique outcome* interpreteer word. 'Bang' word eksternaliserend hanteer.

³⁶ Hester se trane het maar dikwels vlak gelê tydens die gesprek, maar op hierdie stadium het sy meer gehuil. Ek gee haar tyd om haarself te versorg.

³⁷ Dit het vir my gevoel dis moeilik vir Hester om by die verhaal self uit te kom. Sy wil eerder dadelik begin praat oor die effekte van die gebeure. Ek het besluit om versigtig terug te vra na die *landscape of action*. Ek was veral versigtig in die lig daarvan dat die

T: Hoe oud was jy toe dit begin het?

H: Vier tot vyf.

T: Het jy toe al gevoel dit was verkeerd, of het hierdie gevoelens dat almal jou vergeet en dat jy lelik binne is eers later gekom?

H: Die molestering het opgehou hier in Graad twee rond. Op laerskool en hoërskool het dit nie gepla nie. Ek het nie *gecum* nie, maar orraait gedoen. In Matriek het die dinge teruggekome. In matriek het ek begin vuil voel. Toe het ek met Erna daaroor gepraat. Ons was 'n klomp pelle. Ek het net vreeslik gehuil. Die vrees oor sleg wees. Ek voel ek is nie goed genoeg vir enigeen nie.

T: Oor wat gebeur het?

H: Ja. Ek het gevoel: almal mag maar met my mors. Ek het in die eindeksamen belowe vir Erna ek sal my ma sê. Ma het gese: 'Is jy seker? Hoekom sê jy dit nou eers? Wanneer het dit gebeur? Waar, wanneer, hoeveel keer?' Ek kon nie alles vertel nie. Al wat ek gesê het is: 'dit het net gebeur'. Ma het gesê: 'Na die eksamen kan ons kyk en 'n plan maak.' Ons het nooit weer daaroor gepraat nie. Na skool is ek oorsee. Ek het baie goed gesien wat my ontstel het. Haak af met iemand, en dis of hy jou net wil bed toe vat. Asof ek maar gewoon is daaraan. Ek het gedink: hulle dink ek is al gebruik, ek kan maar weer gebruik word. Ek dink ek het maar 'n vrees vir mans. Ek het nooit uitgegaan in Stellenbosch nie.

T: En dit alles het begin toe jy vier of vyf was. Het jy nou nog kontak met die persoon wat jou gemolesteer het?

H: Nee. Dit was 'n kleurling ou gewees, en 'n oom van my. Die oom het reg langs ons gebly. Hoekom moes ek altyd laaste op bly?

kinderterapeut vir my gesê het dat Hester huiwerig was om met my as man oor die molestering te praat.

Hierdie laaste vraag het my gehelp om na die verhaal van die molestering self te vra. Ek het haar gehelp om die verhaal te vertel, deur in te vra na detail rondom karakters, gebeure, tyd, plek en omgewing. Dit was eintlik 'n verhaal met baie bedrywe wat oor twee tot drie jaar afgespeel het. Die hoofkarakters was Hester en haar twee molesteerders. Die een man was 'n bruin plaaswerker, 'n vertroueling van haar pa. Hester was nooit vir lang tye in sy geselskap nie, maar het van tyd tot tyd alleen na die stalle gegaan waar hy die diere versorg het. Die ander man was 'n oom van Hester. Hy het haar molesteer wanneer hy haar en haar broers saans moes oppas wanneer haar ma en pa uitgegaan het. Die oom het altyd haar broekie uitgetrek en 'aan my gevat, iets gegee om my mee besig te hou.' Hulle het haar nie beseer nie. Sy weet ook nie hoekom hulle later opgehou het nie.

T: Ek het gehoor wat dit alles aan jou gedoen het, al was dit eers later. Ek het dit hier neergeskryf: 'Dit het my laat droom. Dit het gebeur as ek alleen was. Dan voel ek almal het my vergeet. Ek voel: as iets fout gaan, dink mense ek steek iets weg, die lelik in my, en hulle wil nie naby my kom nie.' Jy het begin vuil voel, bang mense sien raak hoe sleg jy is. 'Ek is nie goed genoeg nie, almal kan maar met my mors.' Jy het bang geword vir mans. En ma het jou ook alleen laat voel.

H: Erna het gesê ek moenie skuldig voel nie. Juffrou Venter³⁸ het ook geweet. Ek het veilig by haar gevoel. Sy het met my oor my vriende en my godsdiens gepraat. Sy het gesê sy weet ek dra 'n masker, dat ek baie bang is, maar dat ek baie spesiaal is. Ek het toe eenmaal na haar toe gegaan en vir haar gesê wat ek wegsteek. Sy wou hê ek moes iemand gaan sien, maar ek het gesê ek is okay.

T: Wat het haar laat sê jy is spesiaal? Wat het sy gesien in jou wat haar so 'n iets kon laat sê?

³⁸ 'n Onderwyseres wat ook in die skoolkoshuis op die dorp tuisgegaan het toe Hester daar gewoon het tydens haar hoërskooljare.

H: Ek dra my vriende op my hande. Ek sal my eie geluk opoffer vir ander.

Uit haar vertelling blyk dit dat Hester `n wye vriendekring het, hoewel niemand so spesiaal is dat sy soos by Erna sonder vrees haarself kan wees nie.

T: Het jy al ooit `n man ontmoet by wie jy nie bang was nie?

H: In Stellenbosch was daar 'n *decent* ou. Maar ek was hardegat en hy *cheeky*. Hier in Botana is daar Willem. Maar ek het my maar net weer begin onttrek. Onseker begin voel. Maar weer hardegat gewees die laaste ses maande. Ek wou hê hy moet nader kom, maar ek wou hom ook weghou. Hy kan nie sy omgee wys en sê nie. Ons is ook net tussen mense by mekaar. Nooit net ek en hy. Daar kan nie `n verhouding wees sonder praat nie. Toe sê ek vir hom: 'Kom ons los eers en sort onself uit.' Hy bel nou nog. Ek het in hom comfort gesoek, maar hy kan dit nie gee nie. Soms gesels ek met Ma oor Willem. Dan vertel ek haar hoe ek voel oor Willem. Maar hy en sy vriende wil net kuier en drink. Hy wil nie Bybelstudie of kerk toe nie. Maar ek is nie sterk genoeg om alleen leiding te neem nie. Die Here is vir my baie goed. Ek voel soos 'n verraaier oor ek nie vir Hom kan opstaan voor my vriende nie. Ek het gevoel ek kan 'n verskil maak, maar hulle het my eerder afgetrek. Ek soek deesdae vriende wat my positief laat voel en die mooi berge laat raaksien. Vriende wat dinge doen wat spesiaal is. Ek wil nie meer net skinder en drink nie. Ek wil die volgende oggend wakker word en voel die vorige aand was die moeite werd.

Ons tyd het begin uitloop, en ek het gevra na die moontlikheid om Ma te laat saamkom na ons volgende gesprek.

H: Ek sal net nie iets kan sê nie. En al wat Ma sal sê is: 'Wat sê jy vir my? Is ek 'n sleg ma?' Sy voel baie verneder en seergemaak oor ek laas gaan praat het met iemand. Ek is bang sy draai dalk heeltemal teen my.

Ek het die moontlikheid voorgehou van 'n gesprek waarin ek verduidelik wat ek gehoor en verstaan het van Hester se bang en behoefte om nader aan ma te kan wees. Hester sou kon deelneem aan die gesprek wanneer sy gereed voel. Dalk kan so 'n gesprek ma help om te hoor, sonder om gekritiseer te word.

Hester het ingestem tot so 'n gesprek, en ek sou die afspraak met haar ma maak.

6.3.3 Tweede sessie

Sowel Hester as haar ma het vir die tweede gesprek gekom. Ek het verduidelik hoekom ek voorgestel het dat Marietjie ook deel word van ons gesprek. Dis vir Hester moeilik om by ma uit te kom, terwyl dit egter haar grootste behoefte is.

Ek het verwys na die molestering wat 'n groot negatiewe effek op Hester se lewe gehad het en het toe die storie oor die molestering verhaal (gekonstrueer) soos ek dit gehoor, onthou en neergeskryf het. Die storie van die operbaarmaking van die molestering deur Hester aan haar ma is ook verhaal.³⁹

Marietjie het baie vrae gehad: 'Hoe gebeur dit dat mens deur so iets gaan en dit begin jou eers in matriek pla?' My antwoord was dat sy moet onthou Hester was 'n klein dogtertjie toe dit gebeur het. Juis omdat sy ook nie beseer was nie kon sy die gebeure nie in dieselfde seksuele konteks plaas as wat die geval was nadat sy self tot seksuele ontwaking in puberteit gekom het nie. Baie dinge uit die verlede kom dikwels in oorgangstye terug na 'n mens toe.

T: Wat het hierdie molesteer-ding aan jou gedoen, Hester?

H: Dit het my bang gemaak vir myself, bang vir wat ek doen. Ek kan nie eerlik wees met mense nie. Ek voel vuil, ek voel ek hoort nie tussen mense nie. Solank hulle net nie naby my kom nie. Party keer wil jy net iemand hê wat naby jou is, wil jy net voel jy word aanvaar, jy word verstaan.

³⁹ Dit sou moontlik wees om ander sake ook as 'die probleem' te konstrueer.

M: Ek het altyd gevoel Hester is gelukkig.

H: Partykeer voel ek net dom, stom, by Ma en Pa.

T: Kan jy aan 'n voorbeeld dink Hester?

H: Toe ons oor Erna se rok gepraat het. Dis net of ons nie regtig by mekaar uitkom nie. Ma het soveel menings gehad oor die rok. Ek voel dan nie dis vir Ma belangrik wat my mening is nie. Ma weet presies hoe die rok moes wees en hoe dit gedra moet word. Dan praat ek nie regtig terug nie. Ek kan nie my mening uitspreek nie. Veral ook omdat ek nie eintlik rokke dra nie.

T: Dit laat my dink aan nog 'n ding wat ek gehoor het wat dit vir jou moeilik maak om by Ma uit te kom. Die dametjie-wees.

M: Seker dat ek nie altyd dink sy tree soos 'n dametjie op nie.

T: Haar baie praat, hard lag, dit voel vir haar die dinge dryf jul van mekaar af weg.

M: Sy interpreteer dit verkeerd. Dis omdat ek omgee dat ek met haar praat oor die dinge. Daar is dinge wat ek nie maklik kan aanvaar nie. Soos ons buur boerseun met sy lang hare. Dis nie my norme nie. Ek is bly dis nie my seun nie. Ek sal dit nooit kan aanvaar nie. Maar dis nie so met Hester se praat en lag en *make-up* nie. Ek voel net ek wil hê sy moet gelukkig wees. Die jongmanne kyk na die soort dinge.

T: Voel jy partykeer dom en stom by haar, Marietjie?

M: My kinders en Petrus weet presies waar hulle met my staan. As ek 'n ding wil sê, sê ek dit. Ek bedoel nie lelik as ek sê: 'nee man, doen so of doen so' nie. Sy moenie in 'n hoekie gaan kruip as ek sulke dinge sê nie.

T: Ek het bewus geword van jul verskillendheid oor dinge...

M: Ons is ewebeelde. Daar is nie twee mense wat nader aan mekaar is as ek en Hester nie.

H: Ek dink ook ons is dieselfde, maar tog: ek wil eerliker wees. Ek doen 'n ding vandag so, môre weer anders. Ek is nie so eerlik nie.

M: My skoonma sê altyd: 'n Kind dwaal, maar dan ruk hy tog reg.

T: Ek bly ongemaklik voel oor hierdie ewe-beeld ding. Is Hester se lag en praat net anders omdat sy jonger is, of is dit omdat sy anders is?

H: Ek en ma lag maklik.

T: Maar daar is tog 'n verskil tussen julle oor hierdie lag en praat en aantrek en make-up stories. Vertel my nog meer van julle anders-wees. Ek hoor van die eenders-wees, maar vertel my van die anders-wees.⁴⁰

H: Ek is meer 'n kontakmens as my ma. Miskien soek ek dit meer. Dis of ek meer stilte en rustigheid soek. Die rustigheid van by mekaar uitkom. Ek wil nie net praat oor die werk nie, maar wil ook by mekaar uitkom. Miskien voel ek... as ek kan sê ... as sy my net kan vashou. As ons oor ander dinge as perskes ook kan praat.

T: Is vashou vir jou net fisies?

H: Nee, vashou is ook om te praat. Sommer net lekker te gesels oor allerhande dinge.

M: Dis moeilik vir my om dit te hoor. Ek kan nie ons moeilike omstandighede verhelp nie. Ek kan nie help dat daar so baie gepraat word oor ons moeilike omstandighede nie.

H: Ek is eintlik 'n positiewe mens. Ek wil praat oor die mooi van die berge, die mooi van dinge wat om my gebeur, nie net die droogte en die swak pryse en alles wat gedoen moet word om te survive nie.

T: Ek wonder of julle nie altwee positiewe mense is nie. Ek wonder of dit nie dinge soos molestee en droogte en moeilike omstandighede en dametjie-wees is wat vir julle negatief maak nie.⁴¹

⁴⁰ Ek het gevoel ek tel inkonsekwentheid hier op. Bloot 'n fokus op eenders-wees kan die outoritêre menings en gedrag by Marietjie versterk. Terselfdertyd kan dit bangheid, terugtrek en oneerlikheid by Hester versterk. Daarom het ek dekonstruktief begin fokus op *news of difference*.

M: Al wat dominee kan doen is om my kind te lei, om haar weer positief vorentoe te laat gaan. Help haar weer om selfvertroue te kry. Die lewe stop nie hier nie. Ons kan nie op 'n hopie gaan sit en huil nie. Die ou wat sy plaas verloor moet weer opstaan en aangaan.

T: Hester, wat was daar wat positief in jou lewe was wat jou nou kan help om positief te wees?⁴²

H: Juis die feit dat my ma in my geglo het, en vir my kanse in die lewe gegee het. Dat sy my nooit gedwing het nie, maar *support* het. Ma het geglo ek kan 'n sukses maak oorsee. Maar op 'n manier het ek vertroue in myself verloor en nou glo ek nie sy glo meer in my nie.

T: Hierdie ding het al meer dikwels gebeur. Die ding maak jou negatief oor jousef en dan sien jy andere as negatief oor jou. Hoe moet ons sê, wat doen hierdie ding aan jou? Hoe kom hy in jou in dat hy jou so negatief kan maak?⁴³

H: Hy speel *tricks* met my brein.

T: Uh-hu, en hy laat jou sê: 'Ek is vuil, ek is sleg.'

H: Hy sit op my brein. Hy maak dat ek nie meer glo in myself en my Christenskap uitleef nie. Ek kan nie opstaan in my vriendekring en sê genoeg is genoeg nie.

T: Hoe kom hierdie taal na jou toe?

H: As mense iets sê vir my wat negatief is, byvoorbeeld as ons iets gereël het en iemand kan nie meer kom nie, dan sê ek: 'Its me.' As mense kop uittrek.

T: As jy hier ingetrick is, kan jy weer uit?

H: Ja. Dis nie ek nie.

⁴¹ Eksternalisering.

⁴² Dit kan beskou word as 'n direkte vraag om 'n *unique outcome* na vore te roep.

⁴³ Eksternalisering, *relative influencing questioning* waardeur gevra word na die effek sowel as die strategie van die probleem.

Ons tyd het begin uitloop.

T: Ons kan volgende keer saampraat oor hierdie *tricks* en hoe jy jou daar kan uittrick. Ma kon so 'n stukkie van die pad saamloop. Miskien kan ons weer later vir Ma betrek in ons gesprek.

Ek het afgesluit met 'n gebed. In die gebed het ek gefokus op dit wat vir Hester sowel as vir Marietjie moeilik is, soos dit na vore gekom het in die gesprek. Ek het die Here se leiding en krag gevra.

6.3.4 Derde sessie⁴⁴

⁴⁴ Voordat Hester vir sessie drie gekom het, het ek vir myself die volgende opsomming van my verstaan van die gebeure gemaak. Dit kan beskou word as 'n terapeutperspektief:

Wat Hester van haar ma wil hê:

- ✿ Ma moet deel word van my lewe (sy het my lief, maar sy het geen idee waarin sy my seermaak nie);
- ✿ Ma moet luister na my, soos Erna;
- ✿ Ma moet glo in my. (Hester glo wel nie in haarself nie. Sy voel nie goed genoeg vir enigiemand nie. Voel selfs almal mag met haar mors en haar gebruik, hoewel sy ook daarteen in opstand kom);
- ✿ Ma moet my toelaat om myself te mag wees. Ma moet naby wees, my verstaan, my aanvaar;
- ✿ Ek wil spesiaal behandel word.

Hierdie dinge staan teenoor wat sy beleef by haar ma: kennis/mag wat domineer; kritiek; stereotipering; verkleinering; verafgoding van een kind; gebrek aan ondersteuning; nabyheid.

Kompliserende faktore: molestering, sy effekte en sy *tricks*; Ma se glo/nie-glo, ondersteun/nie-ondersteun; omgewing: moeilik sonder 'n *boyfriend*, moeilik om Christen-wees uit te leef; moontlik Erna se troue.

Drie weke het verloop sedert ons vorige gesprek. Hester se werksomstandighede (sowel as myne) het dit moeilik gemaak om vroeër bymekaar uit te kom.

Hester vertel hoe besig hulle by die werk is. Sy word al meer gebruik vir aspekte van die werk wat baie uitdagend is. Sy sou nie vroeër geglo het sy sou dit kon hanteer nie.

T: Vroeër sou jy nie glo jy kan dit hanteer nie, maar nou glo jy jy kan.

H: Ek voel so deel van Sarel-hulle. Hulle is wonderlike mense.

T: Ek het laas gehoor hoe belangrik dit vir jou is om tussen mense te wees. Tog is dit soms ook moeilik oor al die vrese en dinge. Hoe het dit die laaste drie weke gegaan?

H: Ek het 'n geestelike verdieping gehad. Ek voel *on top of the world*. Die hartseer is dat ek en ma glad nie praat nie. Maar ek het half vrede daarmee gemaak. Ek het maar gedink: miskien het ons tyd nodig. Sy weet nou wat gesê is. Maar sy vra nie hoe dit gaan nie. Ek voel sy kan vra. Ek noem nie Erna se naam voor haar nie. Ek het in die Kaap gestop by Erna. Sy het vir my 'n horlosie gegee vir my verjaardag, en sommer ook omdat ek strooimeisie gaan wees op die troue. Ek het dit vir ma gewys. Sy het net omgedraai en uitgestap. Dit het my ontstel. Maar dan dink ek: ek moet dit nie toelaat om my in 'n gat te laat voel nie.

T: Hoe was die troue gewees?

H: Dit was lekker gewees. Ek het die heildronk ingestel op Erna en Marius.

T: Vrouemense doen hulle ding al meer nê?

Helpende faktore: vriende se geloof en ook ma se geloof in haar; vriende wat haar as spesiaal sien en so behandel; vriendskap met Erna.

H: Ja, maar ek was maar baie gespanne gewees. Ek het vir die hele Vrydag afgevra by Sarel om vir Erna te help. Pa kom toe tienuur daar aan. Hy vra toe: 'Wat soek jy by die huis?' Ek sê toe: 'Ek vat af!' Ek was te bang om te sê Erna kom haal my vir die dag by haar. Ek steek dit toe vir Pa weg. Wat sou Ma sê as sy moes weet! Ek het net vir hom gesê: 'Ek en Erna slaap in die Garden-Inn.' Pa het hom vererg oor ek hom nie ordentlik geantwoord het nie. Hy sê toe: 'Hou op maak of ek nie saakmaak nie.' Ek sê toe: 'Jammer Pa, maar ek is bang die dinge kom by Ma uit.' Pa het tog maar later uitgevind ek was na Erna toe vir die dag. Leon het my by die bruggie gekry en gehoor. Pa het by hom gehoor. Sondag het Pa my na die troue gevra. Ek het net gesê dit was lekker.

Ek wens ek kon vir ma sê hoe my rok gelyk het, hoe my *make-up* en my hare gedoen is. Ek het gewens ma wou vir my vra. Ma het wel in die tyd by die werk aangekom. Maar dan maak sy net *funny* opmerkings. Ek het vir haar gesê: 'Ma moet kom kyk hoe skoon is my huis. Kom kyk na my rok.' Ek wou hê sy moet weet ek wil haar betrek. Sy het wel ook na my huis gekom. 'Maar Hester, dis hoe 'n vrou se huis moet lyk. Netjies. Jou hare lyk mooi. Maar wat gaan jy met dié doen (verwysende na 'n deel van haar kapsel)? Ek weet nie hoekom mors jy geld op jou hare en dit lyk steeds nie versorg nie. Maar ek sal maar niks sê nie, netnou word ek net gekritiseer.' Maar ek gee nie om vir kritiek nie. Sy mag maar die goed sê. Maar sy moet ook sê as sy van iets hou. Ek wil dit hoor. Ek wil aanvaar word. Dat sy ook sê as iets goed lyk. Dan maak dit nie saak wat sy sê nie.

T: Was sy vroeër ook so negatief op jou, of is dit nou erger?

H: Dit is erger. Ek soek net daai: 'My dogter...' (Hester raak aan die huil). Ek voel sleg om dit te sê. Ek weet sy sê dit om goeie dinge in my uit te bring. Maar reeds deur alles moet sy kan sê: 'Ek is trots om jou ma te wees.' Ek weet ek word maklik aanvaar deur mense. Ek is nie 'n introvert wat by die huis sit nie. Maar reeds deur al die ander mense soek ek haar.

T: Die dinge wat jy verlede keer vir haar gesê het, sou jy dit vir haar kon sê voor ons gesprek?

H: Nee. Maar nou kan ek sê: 'Aanvaar my. Eendag doen ek dalk dinge soos jy sê. Maar dit is soos ek nou is en soos ek gelukkig is.' Dit is al anders. My kombuis en badkamer is al meer aan die kant. Maar ek kan nog vir so twee drie jaar aangaan sonder *make-up*. Ek weet mense aanvaar my so. Ek het nie 'n *nevermind* uitkyk op die lewe nie.

T: Maar Ma dink so.

H: Ja, maar dit is nie. My waardes is reg, waarin ek glo is reg. Ek is die mens wat ek is, ek gaan nie my standarde verander nie. Partykeer dink ek dis amper 'n obsessie dat sy naby my moet wees. Maar as mense sê hulle gee om... ek wil dit sien, ervaar, in moeite, in dinge wat dit geloofwaardig maak. Ek soek dit by Ma. Ek wil kan praat soos ek nou praat. Dinge kan sê soos: 'Ek is doodmoeg.' Maar ek kan nie. Ek weet nie hoekom ek terugstaan, hoekom dit so erg is vir my nie. Sy moet ook kan sê: 'Ek is trots op jou.' Ek wil kan bel en sê ek het my nael gebreek. 'Dink Ma ek moet my hare pers of rooi *dye*?'. Ek wil opgewonde of hartseer by haar kan wees oor mooi fliëks.

T: Wat het jy gedink toe sy sê julle is eenders?

H: Ek het saamgestem. Maar hoekom kan sy dan nie voel ek wil nader aan haar wees nie? Hoekom kan sy nie voel sy wil nader aan my wees nie? Ek sou wou hê sy moet my kan uitvra. Juis omdat sy sterk is soos ek moet sy dan mos kan sê as sy swak is? Ek kan dan vir haar sê as ek swak is. 'Ek is nie 'n kind nie, sê vir my as Ma hartseer is. Moenie dan die sterk een probeer wees nie.' Byvoorbeeld: Ek en my ma se ma was baie *close*. Sy was 'n sterk vrou met 'n klein hartjie. Ook ek en Ma is so. Ons kon almal net sterk én swak by mekaar wees. Ek stuur byvoorbeeld blomme vir Ma op Ouma se verjaardag. Ek wil dan hê sy moet met my ook kan praat oor haar hartseer.

T: Wat het gebeur met Ma?

H: Ek ken ma eintlik net as sterk. Maar sy het 'n swak kant wat sy nie wys nie. Veral nie vir Pa nie.

T: Hoekom nie vir Pa nie?

H: Pa sou al lankal moed opgegee het as dit nie vir Ma was nie. Sy is die een wat sterk moet wees en vir Pa sê: 'Doen dít, bel dié een.' Toe ek oorsee was het ek dikwels gebel wanneer ek hartseer was. Dan wil ek hoor sy kan ook huil en verlang. Ek het gehoor my pa huil. Ek hoor hoe sy stem breek. Sy kon maar net dinge sê soos: 'Moenie tou opgooi nie, nog net agt weke.' Die enigste keer wat ek haar hartseer gesien het was met Oupa se verjaarsdag (Augustus 1994). Op Stellenbosh, wanneer sy hoor ek is swak, sou sy net dinge sê soos: 'Ruk jou reg.' Kon sy nie maar eerder aanmoedigende dinge gesê het soos 'Byt vas, ek bid vir jou' nie? Toe ons saam oorsee was dan bel Erna se ma. Dan hoor ek by Erna se ma hulle, die twee ma's, se oë was saam rooi gehuil. Maar Ma sal dit nooit erken nie. Ek voel as Ma nader aan Erna en haar ma kan kom, sal sy ook nader aan my kom. Sy voel Erna is dominant. Maar sy het my eerder goed laat doen wat my op my voete laat staan het. Want sy kon by alles haar omgee wys met woorde. Sy gee nie altyd net positiewe antwoorde, die soort dinge wat ek wil hoor nie. Sy is eerlik, maar sy wys haar omgee, en dat sy my aanvaar en in my glo.

T: So, jy gee nie om dat Ma jou kritiseer nie? Dit is nie eintlik die issue nie? Dis eerder wat sy nie doen nie?

H: Ek moet sê, Ma het nou die dag 'n pakkie ingestuur. Dan bel ek gewoonlik. Maar noudie dag het ek nie gebel nie. Die volgende dag bel sy toe. Ek sê toe dankie. Sy sê toe dit was snaaks dat ek nie die aand gebel het nie. Ek het gevoel: Ek gaan nie! Hoekom kan sy vir Dawid (broer) bel en hoor hoe dit gaan, maar nie vir my nie? As ek nou dink aan Louis (ander broer): Sy bel hom Sondagaande. Sy stop altyd by Louis vir koffie. Hoekom nie by my nie? Maak nie saak my kamer is deurmekaar nie, as sy net kan kom. My ma kan als van my sien, als van my weet, selfs sê 'Jy moet darem die bed opmaak'.

T: Moet ek nie met Ma hieroor praat nie?

H: Nee. Miskien kan ek oor drie maande of oor 'n jaar vir haar dié goed sê. Dit laat haar skuldig voel, voel sy's nie 'n goeie ma nie. 'Hoe kan my kind so dink? Waar kom dit nou vandaan?' Eendag sal ek met haar oor dié goed kan

praat oor 'n koppie koffie. Dit sal *cool* wees. My ingesteldheid is nou goed. Dit het van my 'n beter mens gemaak. Positief. Op die ou einde sal ek drukkie van haar kry.

T: Ek het vertrou dat jy sal kan praat. Hoe kan ek jou help? Kan ek vir jou op papier gee wat jy vir my gesê het?⁴⁵

H: Ja.

T: Wat sou dit vir jou kan beteken? Hoe sal jy dit kan gebruik?

H: Dit sal vir my motivering gee. Wat ek gesê het, wanneer, dit sal vir my motiveer om aan te hou. Ek wil aanhou. Ek wil wen. As ek *down* is kan ek daarna kyk, vir myself sê: 'Ek sál wen.'

T: Al sal jy dit nie selfs net so aan Ma gee soos ek dit aan jou gee nie.

H: Dalk gee ek dit eendag vir Ma.

T: Dit kan jou bemagtig. Wat ek vannaand gehoor het is 'n Hester wat glo in haarself.

H: Ek glo in wat ek doen. Wat ek doen en wat ek elke dag dink maak my sterk. Ek het krag gekry om my omstandighede te draai. Ek het beseft ek is aan't val, en niemand kan my help nie. Ek het gesê: 'Here, help my. Ek kan nie alleen nie.' Ek wil 'n verskil maak. Vir mense vertel van Jesus se liefde vir my. Dit gaan nie net oor my en Ma nie. Ek moet die dag ten volle benut. As ek dink aan 'n Moslem wat glo in Jesus en daarom verwerp word, hoekom kan ek nie aangaan nie?

T: Hoe werk hierdie nuwe positiewe ingesteldheid op die molestee- ding wat op jou brein sit met sy *tricks*?⁴⁶

⁴⁵ Hester het 'n toekoms begin verbeel wat vir haar hoop gee. Die geskrewe stuk sou kon dien om haar te help om haar droom – om met Ma in gesprek te gaan – lewendig te hou en daadwerklik te begin leef. Dit sou ook as *unique outcome* en *unique account* kon dien waarvan die spore na die toekoms loop en reeds 'n merk maak op die verbeelde toekoms.

H: Ek dink net aan ander dinge. Niemand kan sulke goed aan my sien nie, en daarom kan hulle dit ook nie verwag nie. Ek weet daars mense wat als van my weet en my liefhet. Party dae voel ek nog *down*. Dan besluit ek net om minder te dink.

T: En as die molesteerstorie weer kom en sê jy's sleg?

H: Ek is goed.

T: Hoe gaan jy vir hierdie molesteer-ding sê jy is goed?

H: (verleë) Ek weet nie.

T: Miskien het jy tog 'n *gut feeling*. Hoekom het jy onmiddellik gesê jy is goed?

H: Nou twyfel ek. Ek gaan hom nie toelaat nie, want as ek weer daaraan dink gaan ek weer bang word en alleen voel en sleg en vuil voel. Miskien as ek eenmaal sê ek is *okay*, as ek dink aan die mooi wolke... Daar het dinge gebeur, maar dis verby. As ek kan opstaan en sê dis verby... Ek het swaar getrek, maar ek kan opstaan en sê ek is sterker. Ek glo nie ek sal dit kan vertel vir enigeen nie. Maar ek sal kan sê: 'Dis verby.'

T: Ek wonder wie was sleg. Watter verskil sou dit kan maak as jy soos ek kan dink: hulle was sleg, en ek net 'n dogtertjie van vier.

H: Dit is nie ek wat sleg was nie. Maar hoekom voel ek so skuldig? Hoekom het dit my so gery?

T: Miskien is dit een van die *tricks* wat die ding het. Hy sê dalk vir jou: 'As jy dan skuldig voel, is jy skuldig.' Wat sal jy daarop kan sê?

H: (stilte). Ek weet nie.

T: Waaroor het jy al skuldig gevoel maar geweet jy is nie?

⁴⁶ Verkenning van die bruikbare moontlikheid van die geloofservaring, teologie en nuwe selfverstaan met betrekking tot die molestering-storie.

H: As ek voel ek het my pelle gedrop, maar ek weet ek het nie 'n keuse gehad nie. Maar dis die probleem wat ek het. Mens kan seker nooit regtig sê jy kon nie anders nie. Ook daar toe ek klein was. As ek kon regkry om daar te wees, moes ek geweet het om nie daar te wees nie.

T: Dink jy Ma of Pa het gesê jy mag nie alleen daar wees nie?

H: Ma het my juis by hom gelos. Hy was die ouerfiguur. Ek dink Ma het ook nooit daaraan gedink dit kan verkeerd wees nie. Hulle het hom vertrou met ons.

T: Was dit onredelik van Ma?

H: Nee. Hoe moes Ma weet? Ons het op sy skoot gesit.

T: Ma sou dit nie kon dink nie. Anders sou hulle jou nie alleen by hom gelos het nie. En die bruin man?

H: Dit was een van die mense op ons plaas. Pa sou geglo het ons is veilig by hom.

T: As grootmense soos jou pa en ma nie eers kon dink nie...

H: Hoekom sou ek?

T: Ja, hulle sou dit so min kon dink dat Ma jou jare later nie eers wou glo nie. Ma het nie geweet nie, Pa het ook nie geweet nie. Grootmense het nie deur dit gesien nie. Hoe moes 'n vierjarige dogterjie kon weet? Dit laat my wonder oor die skuldgevoelens. Jy het netnou gesê: 'Dalk kan ek vergeet.' Maar nou sit ek en dink: As jy die dag nie kan vergeet nie, kan jy dalk dink aan die verskil tussen wat 'n vier-en-twintigjarige meisie kan weet en wat 'n vierjarige meisie kan weet.

H: Of ek dink of nie dink nie, ek hoef nie skuldig te voel nie.

T: Miskien ook dan nie meer so bang nie. Want 'n vierjarige dogterjie hoef nie skuldig te voel asof sy vier-en-twintig is nie. Maar 'n vier-en-twintigjarige meisie hoef dalk ook nie meer bang en alleen te voel asof sy vier is nie.

Ons tyd het opgeraak. Ek het weer onderneem om vir haar die stuk op papier te kry. Sy kan my selfs nooi om saam te wees as sy eendag met Ma oor die dinge wil praat, dalk oor daardie koppie koffie. Sy het ingestem dat ek haar oor 'n paar weke weer skakel vir 'n afspraak. Op my vraag wat die gesprekke sover vir haar beteken het, het sy gesê dit het haar sterker en positief gemaak. Ma en die molesteeer-storie is nie meer sulke groot *issues* as wat dit was nie. Maar sy weet ook hoe nodig sy die Here het. Hy het haar baie gehelp in dié tyd. Ons het saam afgesluit met gebed.

6.4 JEAN

6.4.1 Kennismaking

Ek het die Engelssprekende vrou wat by my aangekom het van geen kant af geken nie en vermoed sy is ook nie 'n nuwe intrekker in die gemeente nie. Ek het wel geweet die seun wat by haar is, is in die laerskool waar my kinders ook skoolgaan. Jean is na my verwys deur 'n sake-vrou by wie se gesin ek op daardie stadium ook terapeuties betrokke was.

Ek was op pad uit toe sy by my huis aankom, en ek het my dilemma vir haar geskets: ek gaan nou uit en daarby kan ek beswaarlik 'n gesprek inpas voor ek met verlof gaan. Die dringendheid in haar het my egter laat besluit om haar in te nooi vir gesprek in my spreekkamer. Ek het 'n ander afspraak gekanselleer.

Toe ons ingaan, het sy haar kind gevra om buite te bly sodat sy privaat met my kon praat. Teen daardie tyd het sy egter reeds laat blyk wat haar probleem was: Sy wil van haar man skei, maar haar krisis is dat sy weet die Bybel sê sy mag nie. God haat egskeiding. Sy weet nie wat om te doen nie.

Ek beskryf vervolgens die gesprek wat ek met Jean gehad het.

6.4.2 Gespreksessie

Jean se verhaal het nie so eenvoudig ontvou soos wat dit hier uiteengesit word nie. Verhale in terapeutiese diskoers word dikwels los en vas vertel en op allerlei maniere onderbreek. Daarby het ek nie die gesprek op band tydens die gesprek opgeneem of aantekeninge geneem nie. Ek het dit egter binne 'n uur ná die sessie opgeteken.

Haar vorige man, die kinders se pa, is twee jaar vantevore in 'n motorongeluk oorlede. Sy het vir Paul ontmoet in die volgende jaar, terwyl hy nog getroud was. Hy het haar egter oortuig van die ongelukkigheid van sy huwelik en sy het hom geglo dat hy 'n moeilike vrou het. Daarby het sy vrou hom ook ál hoe meer begin afkraak omdat hy 'n 'small *tôti*' – besondere klein penis — het. Hy kon skaars 'n ereksie kry, en dit wat hy wel nog gekry het, het hy gou verloor tydens seks. Jean beskryf hom egter as 'n *wonderful lover*, en sy klein penis en gesukkel om ereksies te kry en te behou was nie vir haar so belangrik nie. Dis nog steeds nie vir haar 'n probleem nie. Al sou hy selfs net 'n halwe ereksie hê, is dit vir haar aanvaarbaar. Seks is vir haar meer as grootte en styfte.

Jean voel vandag skuldig daarvoor dat sy in 'n verhouding met hom betrokke geraak het voordat hy nog van sy vrou geskei het. Sy glo egter nie sy was die rede vir die egskeiding nie.

Sy het omtrent al die geld van die boedel in die koop van 'n plaas gestort. Sy is dankbaar dat die plaas as trust in die naam van die kinders bemaak is, veral in die lig van wat besig is om te gebeur tussen haar en Paul. 'n Groot dilemma is egter dat hy wel geld in die besproeiingstelsel gesit het. Hy sou dit kon terugeis indien hy die plaas moet verlaat. Sy kan hom nie tans uitbetaal daarvoor indien sy hom laat gaan nie.

Jean en Paul het nooit getrou nie, hoewel die gedagte en vooruitsig aan 'n skeiding vir haar net so traumaties voel as 'n egskeiding. Sy het voor die Here getrou met Paul, al was daar geen formele, rituele plegtigheid nie. 'I said to the

Lord: "I know this is for better or for worse." How could I dare to leave him now that it's for worse?"

Ek het ingevra na hierdie *worse*.

T: What is this *worse* now? How did it develop?

Uit die verhale wat sy vertel het blyk Paul se aggressie en selfbejammering. Hy raak al meer aggressief en sal herhaaldelik sê, ook vir ander mense buite die huis: 'Ek is ook net 'n *fucking* werker op die plaas.' Hy begin al meer hardhandig word. Hy slaan graag met sy vuiste op die tafel en teen dinge. Ek het gevra of hy al aan haar of die kinders geslaan het. Nee, sê sy, hy sal dit nie waag nie. Sy het dit lankal baie duidelik vir hom gesê: 'If you smack me or the children, it will be finished. I can tolerate many things, but I will not tolerate smacking.' Dit is die een ding waarvan hy hom tot nou toe weerhou het. Maar hy sal hulle *bully* deur hulle byvoorbeeld bang te ry op die pad. Sy het verhaal hoedat hy eenkeer in die middel van 'n besige straat in die stad gestop het, uitgeklim het en weggeloop het na 'n restaurant, wetende dat dit vir haar traumaties is om in die stad te bestuur. Sy moes eenvoudig uitklim, agter die stuurwiel inskuif, die motor uit die pad kry en by hom gaan aansluit sonder om 'n *issue* daarvan te maak.

Sy het ook verhaal hoedat haar kinders uit hul pad gaan om dinge vir hom aangenaam te maak, sodat hy net nie *moody* moet raak nie. Wat hom ook baie aggressief maak is die feit dat sy haar oudste tienerseun toegelaat het om 'n oorbel te dra gedurende skoolvakansies. Hy het 'n baie groot probleem met 'moffies', en 'n oorbel is iets wat 'moffies' dra.

Sy voel sy kan ook nie meer met hom praat oor die dinge wat pla en seermaak nie. Hy beskuldig en verwyt haar al meer vir alles wat verkeerd gaan.

Hulle seksuele lewe het ook agteruitgegaan. Sy voel baie kwesbaar wanneer sy naak by hom is, en voel verwerp wanneer hy ná seks eenvoudig omdraai en haar

nie koester nie. Dit, saam met die aggressiewe gedrag, het meegebring dat sy hom nie meer by haar kan toelaat nie, met die gevolg dat sy vrees sy aggressie gaan maar net vermeerder.

'n Verdere effek van die probleem is dat sy vir die afgelope vier maande deurlopend aan diarree ly.

T: Where is it leading to?

J: No'where. To catastrophe.⁴⁷

Sy is bang vir die toekoms. Sy voel nie meer veilig nie, en is bang vir 'n gesinsmoord. Ek het navraag gedoen oor vuurwapens in die huis, en sy het gesê net sy het vuurwapens, en dat dit in die kluis toegesluit is. Sy beplan om dit op die dorp te laat toesluit. Sy is ook bang sy gaan finansiëel net verder en verder verloor as sy nie nou 'n definitiewe besluit neem nie. Sy het ook nie die geld om hom uit te betaal nie. Ek het ingevra oor die moontlikheid om 'n verband op die plaas uit te neem, wat haar wel finansiëel sal terugsit, maar haar nie ontmagtig sal laat nie. Aan so 'n moontlikheid het sy nog nie gedink nie, en dit het verligting by haar gebring.

T: Word Paul altyd beheer deur hierdie aggressie, neem die selfbejammering altyd oor, of bied hy soms weerstand?⁴⁸

J: O, no. At times he is a very gentle person, the one whom I got in love with.

Dan onthou sy weer dat sy vorige vrou ook gesê het hy het haar ook ál meer en meer verwyd vir alles wat verkeerd loop.

⁴⁷ 'n Verduisterde toekomsverhaal sou hieruit kan volg.

⁴⁸ Eksternaliserende taal.

J: I know everything is not my fault. And everything is not his fault. But that is my problem. May I leave him because of the mess?

Haar (Jean se) lewe was baie wild toe sy jonk was. Daarby: Sy het die verhouding met Paul begin toe hy nog getroud was. Haar vraag is: Sal die Here dit aanvaar as sy vir Paul nou maar net los? Sy weet die Here sal haar nie los nie, maar steeds: mag sy die verhouding verbreek? Mag sy van hom skei? Daarby sê die Bybel dat 'n vrou onderdanig moet wees aan haar man, en sy weet nie of dit beteken sy moet maar net alles aanvaar en aangaan met die huwelik nie.

T: Jy het vroeër gesê dat jy vir Paul gesê het: 'If you smack me or the children, it will be finished. I can tolerate many things, but I will not tolerate smacking.'

Ek het vir haar gevra of sy nog steeds baie sterk voel daaroor. Sy was baie beslis in haar bevestiging. Op 'n verdere vraag het sy bevestigend geantwoord dat sy onder die woord *smack* fisieke geweld verstaan. Ek het hardop gewonder: 'Watter verskil sal dit maak as jy die woord 'physical' vervang met 'emotional' of 'spiritual'. Begin geweld eers as daar fisieke geweld is?

J: I don't think the one is right and the other is wrong. What I went through was also violence.

Ek het die Bybel geneem en die volgende hardop gelees: 'Die Here die God van Israel sê Hy haat egskeiding. Egskeiding is niks anders as geweld nie, sê die Here die Almagtige.' (Maleagi 2:16).

T: Egskeiding is nie fisieke geweld soos *smacking* nie, maar tog sê die Here in dieselfde vers waar hy sê dat Hy egskeiding haat, dat egskeiding ook niks anders as geweld is nie. Wat is die ergste geweld: egskeiding, of die geweld binne 'n huwelik? Wat is die ergste geweld: *smacking* wat 'n fisiese letsel of selfs die dood kan veroorsaak, of om te *bully* waardeur jy al vir vier maande lank

diarree het? Is die Here meer teen die geweld van egskeiding as teen ander vorme van geweld?

Jean het gesê sy weet nie.

T: Uit die Bybel kan ons ook nie weet nie. Die Bybel sê maar net dat God teen geweld is, ook teen egskeiding. Is dit noodsaaklik om voorrang te gee aan emosionele geweld bo fisieke geweld, of andersom? Ek kan verstaan dat jy by 'n punt sal kom dat jy sê: Nou kies ek teen my huwelik as my man my en my gesin begin aanrand. But I can't understand why you would tolerate emotional violence and not physical violence. Ek dink mense is belangriker as huwelike. Ek dink die Here gee huwelike ter wille van mense, en nie mense ter wille van huwelike nie. Verhoudings vol liefde is vir die Here belangrik. Jean, jy hoef selfs nie nou 'n finale keuse vir of teen jou huwelik te maak nie. Jy kan die keuse uitstel ook. Die lewe is dikwels moeiliker as om vinnige keuses te maak.⁴⁹ Miskien is daar sekere goed wat jy nou dringend oor moet besluit. Ander kan wag. Kom ons gesels bietjie oor watter moontlikhede daar vir jou is. Hoe wil jy jou lewe lewe vorentoe sien?

J: I am not going to tolerate violence against me or my children. No violence. I don't think the Lord expects it from me, and I am going to tell him (Paul) so. But what am I going to do if he get aggressive again?

T: Dan moet jy 'n paar moontlikhede oorweeg: Jy kan my weer kom sien ná my verlof, en ook vir Paul saambring.⁵⁰

Hierdie moontlikheid het haar die besorgdheid laat uitspreek dat ek dalk dink sy probeer my bloot opmaak teen Paul, asof hy nie ook 'n kant van die saak het nie. Sy het egter laat blyk dat sy nie meer kans sien vir gesamentlike berading nie,

⁴⁹ Die problematisering van die keuse vir of teen egskeiding is 'n dekonstruktiewe beweging. Dit maak ook die weg oop vir die verkenning van meer moontlikhede terwyl die keuse uitgestel word.

⁵⁰ 'n Moontlikheid wat as moontlikheid deur die terapeut aangebied word vir oorweging.

aangesien hulle dit al voorheen probeer het, maar Paul stel dinge so mooi en ontkennd dat dit hulle nêrens gebring het nie. Ek het gesê dat sy nogtans welkom is om hom saam te bring, dalk kry ons dit hierdie keer reg om by ontkenning verby te kom.

T: Die ander moontlikheid, wat dalk vir Paul minder aantreklik sal wees, is om hom bloot te vra om te gaan as die verhouding weer gewelddadig word. Dit kan 'n tydelike keuse wees, met die moontlikheid van 'n versoening. Dis nie 'n finale keuse nie en kan dalk 'n veilige opsie wees, omdat hy reeds met 'n gesinsmoord gedreig het.

Jean het gesê dat sy wel al met hom in daardie rigting gepraat het. Sy het vir hom gevra of hy nie ongelukkig by hulle is nie, want sy wil hom nie ongelukkig sien nie. Sy reaksie was egter dat niks hom pla nie. Daarmee het die gesprek oor die saak dan ook tot 'n einde gekom tussen hulle. Hierop het ek gevra of sy hom al vertel het wat háár ongelukkig maak en wat besig is om met háár te gebeur? Sou die gesprek nie dalk verder kom as sy ook praat oor haar eie geluk nie? Ek het gewonder of 'n wyer gesprek oor wat met hulle almal gebeur nie dalk die saak van (tydelike) skeiding op 'n veiliger manier tot gesprek sal bring nie?

Jean het besluit om met Paul te gaan praat oor wat besig is om met hulle te gebeur. Sy het besluit om dit te doen vanuit die standpunt dat geweld nie eers begin by *smacking* nie, en hulle almal se lewens raak.⁵¹

Ek het die moontlikheid genoem om saam met haar te bid. Sy het laat blyk dat sy dit sou waardeer. Ek het haar aan die Here opgedra vir besondere bystand in hierdie situasie waarin sy soveel geweld, vrees en moeilike keuses beleef.

⁵¹ Hierdie keuse is 'n gesamentlike konstruering tussen my en Jean. Ek het dit as 'n moontlikheid gesuggereer, maar dit het reeds in beginsel ook by Jean gelê, aangesien sy baie sterk daarvoor gevoel het dat *smacking* reeds aan die buitekant van die grens vir aanvaarbare gedrag binne 'n huwelik is.

Toe sy gaan, het ek haar my telefoonnommer en selfoonnommer gegee.

6.4.3 Latere gesprek

Agt maande later het ons saam gewerk aan 'n projek by die skool. Ek het daar op die gronde met haar gesels en gevra wat gebeur het en hoe dit nou gaan.

Sy vertel dat sy huis toe gegaan het ná ons vorige gesprek. Sy het amper 'n senuwee-instorting gehad toe sy daar kom. 'I told him I could'nt tolerate any longer what he was doing to me and my children.' Sy het vir hom gesê dat sy so onveilig voel dat sy selfs die wapens toegesluit het. Hy sê toe vir haar: 'Maar jy weet mos ek sal nie vir julle slaan nie?' Sy het toe alles vertel wat vir haar op die teendeel dui, dit wat haar onveilig (*insecure*) laat voel.

T: Het jy ook gepraat oor die emosionele geweld?

Sy het instemmend geantwoord. Hy het toegegee dat hy soos 'n buffel opgetree het. Hulle het ooreengekom dat hy die volgende dag sou gaan. "We were terribly honest with one another.' Hy het driftig geword: 'Ek is nie 'n goeie pa nie. Ek voel na 'n mislukking.'

J: Shame, he was so depressed.

Jean het die volgende dag beseft: enersyds wil sy hom laat gaan, andersyds voel sy te onveilig om alleen op die plaas te bly. Hulle het besluit om weer te probeer. Hy het nog nooit eers weer hard gepraat met haar nie. Die kommunikasie is wel nie goed nie en hy sien nog steeds die man as die dominante een, as die baas in die huis. Maar sy sal maar kyk...

Ek het my blydskap uitgespreek oor die feit dat sy opgestaan en begin praat het. Ek het haar genooi om weer te kom praat as sy die behoefte het en dat hy ook welkom is om saam te kom, indien hulle dit so sou verkies. Jean het egter op hierdie stadium gevoel: Moenie slapende honde wakker maak nie. Ek het gevra

of sy nog my nommers het. Sy het dit bevestig en gesê sy het seker gemaak dis beskikbaar as sy dit die dag nodig kry.

T: Jy is welkom. Bel net, dan maak ons 'n afspraak.

6.5 ANSIE EN BEN

Nie alle terapeutiese prosesse het 'n afloop in een of in 'n paar sessies nie. Daar is stories en selfs *conversational stories*, terapeutiese prosesse, wat vir jare kan aanhou, sonder einde in sig. Leitch (1986: 64) vergelyk sulke 'stories which project no authoritative teleology because they never end' met *soap operas*.

In soap operas nothing and no one has an ultimate meaning. Anything can happen, but since all events are reversible, no teleology is privileged; since no event establishes a pattern of meaning which may not eventually be superseded, all beliefs and expectations are arguable. Even stories which imply a single teleology, however, may not come to a satisfactory end.

(Leitch 1986: 65)

Ek is reeds oor die verloop van 'n paar jaar betrokke in 'n terapeutiese proses waarin ek die spoor optel van dit wat Leitch skryf oor die nimmereindigende prosesse van *soap operas*. Die een storie volg op die ander. By tye word die terapeutiese proses vir maande onderbreek, veral wanneer Ansie weer sterk genoeg voel om aan te gaan.

In meeste van die sessies het ek Ben en Ansie afsonderlik gesien.

6.5.1 Agtergrond

Ansie bedryf 'n losieshuis vir mense wat moeilik elders in die gemeenskap selfstandig kan funksioneer, dikwels psigiatriese verwysings, maar mense wat heel goed funksioneer onder sorg van iemand soos sy. Ansie het self 'n diploma in psigiatriese verpleging.

Sy is in 1996 getroud met Ben, 'n selfverklaarde ateïs, iemand wat in die chemie opgelei is, en tans skryf aan 'n boek waarin hy sy oortuigings oor religie en religieë verduidelik, asook sy geloof in die superioriteit van die Ariese ras. Ben het afgetree weens gesondheidsredes, en hy help nou maar so by die losieshuis. Meeste van die tyd sit en werk hy voor die rekenaar. Ansie is lidmaat van die NG Kerk, gelowige vir wie haar verhouding met die Here kosbaar is, maar wat nie kerklik aktief meeleeft nie.

Hulle het my aanvanklik kom sien met huweliksprobleme.

6.5.2 Eerste sessie

Tydens die eerste sessie is die volgende probleme gekonstrueer: Ben het probleme met Ansie se kwaadword, kompromieloosheid, en dominansie. Hulle vind dit moeilik om met mekaar te kommunikeer, en vind ook baie frustrasies met betrekking tot aanknopingspunte.

Ansie voel ook hulle kan nie regtig kommunikeer nie. Sy wil nie net heeldag luister na ou geskiedenis oor dooie mense nie (verwysende na Ben se voortdurende besigwees met die geskiedenis om sy geloofsoortuigings te verduidelik). In die proses kry die rekenaar al Ben se aandag. Sy word kwaad as hy net so op een onderwerp hamer, voor die rekenaar bly, en haar verwaarloos. Sy word ook kwaad omdat Ben nie help om dinge te doen wat gedoen moet word nie. Hy sal net iets doen as sy vra. Dit kan nie so werk nie. Sy voel ook hul seksuele verhouding is 'n yslike probleem. Ben is seksueel baie aktief, maar sy voel yskoud, en voel altyd vuil na seks.

Sy voel dat sy ook 'n vertrouensprobleem het. Sy voel sy kan niemand vertrou nie. Sy is ook bang vir alles. Dis nie 'n wantroue in haar pasiënte nie, maar in ander mense, mense wat sogenaamd die betroubares in die samelewing moet wees. Ben voel Ansie vertrou hom ook nie. Sy dink hy steek dinge vir haar weg. 'Sy dink ek gee nie om vir haar nie.' Ben voel hy moet baie dinge opkrop.

Sy gee toe dat sy militêr en koppig kan wees. Sy voel dinge moet reg wees, hoewel sy nie perfeksionisties is nie. Sy raak koppig as sy glo sy is reg. Sy is 'n leier. Dit was reeds so as kind, en ook so in albei haar twee vorige huwelike.

Daar was heelwat persepsieverskille wat na vore getree het tydens die sessie, byvoorbeeld oor die rol van Ben se ma in sy lewe en ook oor wie se geloof (Christelik of ateïsties) vir wie bedreig. Dit was vir hulle 'n verligting om te kon begin praat.

6.5.2.1 Uitreksels uit die sessie

A: Ek mag nie huil en swak wees nie. Ek steek weg. Dan kom my hartseer in woede uit. Ek weet Ben dink ek is militêr, humeurig, en kommunikeer nie.

B: Ansie vertrou my nie. Sy dink ek gee nie om vir haar nie. Wel is sy wispelturig daaroor. Ek weet nie wat om te verwag nie. Sy reageer op klein prikkels. Ons verhouding word deur die negatiewe oorheers. Vir Ansie is 'n ding swart of wit. Konvensies is vir haar baie belangrik. Vir my is 'n ding nie net goed óf sleg nie. Ek sien twee kante in. By my alleen is sy 'n ander persoonlikheid. By buitestaanders is sy wyser, meer innig, meer objektief, meer met haar verstand, minder emosioneel. Ansie kritiseer en beskuldig baie. Pieter ('n pleegkind van Ansie wat by hulle bly) ruk handuit omdat sy hom verkeerd hanteer. Ek mag nie met haar praat oor Pieter nie. Ek moet opkrop. Ek voel ek mag nie praat nie. Sy sien my poging tot bespreking van sake as 'n aanval.

B: Musiek kom tussen ons. Ansie is nie 'n musiekmens nie. Ook geloof bring 'n afstand. Ek praat nie net van godsdienst nie. Vir haar is die

geskiedenis soos sy geleer het. Daarom kan sy nie die ou geskiedenis anders vertolk nie. Sy is saam met Christene oor eeue heen verblind om 'n sekere geskiedenis te moes aanvaar.

A: Ek hoef nie die waarheid te soek nie, ek ken dit. Ben se sieninge bedreig my nie. Die probleem is dat Ben vasgeslaan het op 'n ding. Ek kan nie langer argumentasies en diskussies voer nie. Ben voel Hitler was goed, ek nie. Ek wil konflik vermy. Ek is 'n lojale mens. Ben is ook 'n perfeksionis wat net een ding op 'n slag wil doen. Hy lê amper heeldag voor die rekenaar. Hy moet getre-e-e-k word om daar weg te kom. Ek kan nie iemand trek nie. Hy doen ook niks wat nie perfek sal wees nie.

T: Ansie, wat dink jy verstaan jy van Ben wat hom gelukkig maak?

A: Ben wil erkenning hê. Hy reageer maklik op mooipraat, vlei, as ek vir hom 'n koppie tee neem, as ek afstap na waar hy appelkose pluk. Maar ek kommunikeer moeilik met Ben.

T: Waar kom dit vandaan dat jy moeilik kommunikeer met Ben? Wat is die storie daaragter?

A: Intimiteit is vir my moeilik. Ek wil afstand hê. Alles wat te naby kom gaan dood. Ek dink ook Ben het sielkundige afwykings na aanleiding van sy ma. Sy het hom te veel gepamperlang. Hom te veel gelos by sy pa as sy in dramas gaan speel het. Sy het 'n kokon om hom gespin, maar dan net weggeraak.

B: Eintlik moes ek háár (vir ma) beskerm. Sy was baie afhanklik van my.

A: Sy kon ook nie een van Ben se vroue verdra nie.

B: Is dit nie maar net 'n lojale mens nie?⁵²

A: Ek was ook 'n geweldige bedreiging vir sy ma. Op 'n subtiele manier sal sy Ben opsteek. Ben soek in alle vroue sy ma. Maar ons is pole, ek en sy ma. Sy ma sê: Ben het nie foute gemaak nie.

⁵² Nog 'n moontlikheid.

B: Dis nie heeltemal so nie. Sy kritiseer my byvoorbeeld baie oor hoe ek my seun behandel het.

A: Nog 'n ding wat seker maak dat ek en Ben moeilik kommunikeer is oor intimiteit. Intimiteit is vir my moeilik. Ek wil afstand hê. Daarom is dit nie vir my moeilik om met my pasiënte te kommunikeer nie. Daar is genoeg afstand. Alles wat te naby aan my kom gaan dood.

6.5.3 Volgende paar sessies

Tydens die tweede sessie is weer oor hulle persepsie- en kommunikasieprobleme gepraat. Uit die merke wat die verlede skynbaar op hul lewens gemaak het, het ek die spoor begin vat na die verlede toe, en hul gehelp om die verlede-stories daarvan te begin vertel.

In die loop van 'n paar sessies het verhale uit hulle verlede algaande begin ontvou. By tye het ek as pastor oorweldig gevoel deur al die fasette en gebrokenheid wat verhaal is.⁵³

6.5.3.1 Ansie se gesin-van-oorsprong-verhaal

Transgeneratief het die volgende verhaal ontvou: Haar pa Gerhard was nie haar biologiese pa nie. Dit het sy eers uitgevind toe sy elf was. Hy het egter nooit

⁵³ Wat ek nou gaan doen, is 'n kategorisering van verhale. Dit help om ruimte te bespaar, hoewel dit nie so kategories vertel is gedurende die prosesse nie. Kategorisering werk ook mee tot dekontekstualisering van die navorsingsgebeure. Om dekontekstualisering tot 'n mate teen te werk, maak ek gebruik van uitreksels uit die gesprekke. Ansie het op 'n stadium gesê sy praat eintlik moeilik oor al hierdie goed, en ek het voorgestel dat sy eerder begin skryf en dan die geskrewe verhale saambring. Ek het voorgestel dat sy ook opskrifte – temas – aan die verhale probeer gee. Tydens sessies het ek dan hierdie verhale gelees en daarop ingevra. Sodoende het die verhale in nog groter detail ontvou. Telkens wanneer daar in latere sessies terugbeweeg is na 'n verhaal, is dit verryk met nuwe gebeure, intriges, persone en detail.

geweet sy het dit uitgevind nie. Hy was hardwerkend en het goed probeer sorg vir sy huis. Hy het egter alkohol misbruik. Hy kon ook nie kunstenaars (soos Ansie) verdra nie. Hy het haar probeer breek oor haar kuns (wat sy by haar biologiese pa geërf het), haar sterk persoonlikheid en haar koppigheid.

A: Ek het my verset teen sy dominansie. Hy het Ma egter onderwerp aan hom, en sy het later net opgegee en doodgegaan. Sy was 'n dromer, 'n kunstenaar, lief vir musiek. Gerhard het die kunstenaar in haar vroeg al doodgemaak. Toe ek elf was, het Ma nie meer geleef nie.

Ansie se ma (Marie) het self ook eers op veertienjarige ouderdom gehoor dat sy 'n aangenome kind was. Haar biologiese ma (Louise) wou nie hê iemand moes dit weet nie. Louise kon haar nie alleen grootmaak nie. Ouma Louise het dikwels by hulle aan huis gekom, maar Ansie het gedink dis maar net 'n familielid.

Gerhard was 'n tiran. Hy het alles waarvoor sy lief was – al haar diere – doodgemaak. Hy het haar by geleentheid in 'n streepsak teen 'n paal opgehys en natgespuit. Sy het nie gewys dat dit haar ontstel nie. Ook Karel (Ansie se eerste man) het later haar diere wreed doodgemaak, wanneer hy dronk was. Gerhard het dit geniet om vir Ansie te sê: 'Ek gaan jou boklam lekker slag en eet.'

A: Al dië wreedheid woeker die woede in my op.⁵⁴ As hy (Ben) my kwaadmaak, kom my woede na vore. Ek krop op, en dit kom dan op een dag uit.

⁵⁴ Pa Gerhard het ná ma Marie se dood heeltemal verval in sy drankprobleem. Die ander kinders kon dit nie meer hanteer nie. Die merkwaardige van Ansie is dat sy haar pa ingeneem en versorg het tot met sy dood. Hulle het die verlede vermy. Net één keer voor sy dood het Ansie hom verwyt: 'Wanneer gaan jy ophou drink? Ek is nie my ma wat jy doodgemaak het nie.' Later het sy nog 'n wreedaard in haar lewe – haar

B: Dan skryf sy motiewe aan my toe wat dieselfde is as die mense wat haar mishandel het.

6.5.3.2 Ansie se huweliks- en gesinsverhaal

Ansie self was 'n buite-egtelike kind, en haar eerste kinders (tweeling) is buite die eg verwek toe sy nog maar sestien was. Hierdie verwekking (haar eerste man, Karel, was die pa) was haar eerste ervaring van seks. Karel was dronk toe dit gebeur het, en sy het dit as 'n verkragting beleef. Sy wou nie eintlik trou nie, maar is daartoe gedwing deur haar pa (Gerhard).

A: Regdeur ons huwelik was seks ons grootste probleem. As hy 'n ander vrou gehad het, het dit dalk beter gegaan.

Karel se drank- en pilverslawing het toegeneem. Ansie het later van hom geskei. Ansie is weer getroud (met Avril). Karel het ook weer getrou. Ná Avril se dood en Karel se egskeiding het Ansie hom weer ingeneem in die huis. Sy het hom na twee jaar van die pille afgekry. Karel het selfmoord gepleeg. Vir drie maande het sy sy kamer net so gelos.

A: Ek sien hom nog gedurig so voor my lê. Ek het baie skuldgevoelens. Ek sou beter gevoel het as hy elders doodgegaan het. Partykeer herinner Ben my aan hom. Ná sy dood het ek 'n persoonlikheidsverandering ondergaan.

B: Het Karel selfmoord gepleeg? Dokter Steyn sê dit was natuurlike oorsake.

A: Hy wou nie verder aangaan toe ek nie meer wou nie. Hy wou die verhouding herstel het, maar ek wou nie. Hy was bombasties en perfeksionisties. Hy wou net hiet en gebied. Hy was 'n *womaniser*. Maar my werklike skuld is dat ek wou verder gaan in die lewe. Karel wou net 'n huis hê

eerste man, Karel – ook so versorg tot met sy dood. Die *caretaker* in haar kom van ver af: Ansie moes (as kind) by tye saam met haar ma na Oupa Fasië-hulle toe vlug. Fasië en ouma Wena het 'n losieshuis bedryf, soos Ansie ook vandag doen.

en nie regtig êrens kom in die lewe nie. Ek het by hom verbygegroeï. Ek wil nie agteruitboer en swerwe nie. Ek het hom te veel gedruk. Hy het rondgeslaap, en toe sê ek vir hom ek slaap nie meer by hom nie. Ek was nie regtig lief vir hom nie, en het hom gedryf na ander vroue.

T: Ek wonder of die rondslaap en die pille net was omdat jy hom gedruk het. Ek wonder wat daar kon wees wat dalk nie eers naastenby jou skuld kon wees nie.

A: Hy het dit finaal in my doodgemaak toe hy my diere so wreed doodgemaak het. Ek het eenkeer Karel se broer (Hennie) gaan sien. Hy is net so opvlieënd en sadisties as Karel. Karel was van kleins af so. Dit het die las in my oor Karel ligter gemaak.

T: Jy bedoel die skuldgevoelens?

A: Ja. Dit het my skuldgevoel dat ek hom gelos het ligter gemaak. Maar ek het steeds skuldig gevoel. Ek was die sterker een. Ek het gevoel hy pleeg selfmoord oor ek hom gelos het.

T: Terwyl daar eintlik baie meer goed in sy lewe aangegaan het wat dit vir jou onhoudbaar gemaak het en jou doodgemaak het. Jy was nie so sterk dat jy teen dit alles kon weerstand bied nie.

A: Daar was ook nog die molestering van Samantha (hul dogter). Hy het haar betas. Dit het gemaak dat ek hom nooit weer kon vertrou nie. Maar ek het uitgehou met hom. Dis hierdie ewige jammerhartigheid in my, en die ewige skuldgevoelens. Hoekom het ek nie vroeër weggebreek nie?

T: Hoe moet 'n mens regtig weet wat is 'n goeie tyd? Hoe lank moet jy toelaat dat sadisme en opvlieëndheid en rondloop en molestering en skuldgevoelens jou moet doodmaak voordat jy sê genoeg is genoeg? Kan jy insien dat ek kan dink dat jy nie so skuldig hoef te voel oor die egskeiding en oor Karel se dood nie? Jy het hom selfs teruggeneem en versorg ná Avril se dood.

A: Ek kan dit insien, ja. Avril wou ook net sit. Ek dink dis my jammerhartigheid vir mense wat gemaak het dat ek met hom getrou het. My familie was hardwerkend, wou altyd strewe en uitstyg.

T: Jy self ook, Ansie.⁵⁵ Ek wonder of hierdie ding met die naam skuldgevoelens nie vir Ansie onbillik behandel nie. Pa was nie billik met jou om jou te dwing om met Karel te trou nie. Klink ook nie vir my of Karel self gereed was vir die eise van die huwelik nie. Hy wou nie werk en versorg nie. Jy het daarteen gekies anders sou jy saam met Karel moes swerf. Ek wonder wat sou gebeur het as jy maar saamgespeel het met Karel? Wat sou van jou kinders kon word? Hoeveel diere moes jy nog verloor voor jy hom gelos het? En wat sou skuldgevoelens dan met jou gemaak het? Skei of getroud bly is dikwels maar altwee onmoontlike keuses. Miskien sou skuldgevoelens jou elk geval gegryp het. Hoekom dink jy kry skuldgevoelens so maklik 'n greep op jou? Jy praat van die ewige skuldgevoelens?

A: Miskien voel ek ook nog skuldig oor alles wat met die kinders gebeur het. Riana (dogter) het sewe jaar na die egskeiding van die huis af weggeloop. Martin (pleegkind) is op veertien gevang vir inbraak en na 'n verbeteringskool gestuur. Dean (seun) het op negentien sy pa (Karel) betrap dat dië by sy meisie slaap. Dean het ver gaan draai, onder andere met drank en dwelms. Ansie het vir Dean ook gehelp op die pad na herstel. Hy was ten tyde van die sessie reeds vir agtien maande 'droog'.

B: Al dië dinge het nie net van Ansie 'n mens vol skuldgevoelens gemaak nie. Sy is ook 'n bang mens. En dit vang my ook. Ek mag nie langer as 'n halfuur dorp toe gaan nie, anders raak Ansie histories omdat sy alleen is. Die vader weet waaroor. Soms voel ek sy hou haar afhanklikheid van my teen my. Sy is kwaad vir my daaroor.

⁵⁵ Terapeutperspektiewe word tentatief en vraend gedeel.

A: Soms voel ek ek kan nie weer verloor nie. Ek kan nie waag met projekte nie. Ek is selfs te bang om uit te gaan. Ek kan nie alleen uitgaan nie. Ek bly net die hele god'like dag in die huis met al sy probleme.

6.5.3.3 Ansie se geen-vertroue-in-mense-verhaal

'n Verhaal van haar stryd teen die dorp het ook ontvou. Die 'welsyn' en die gesondheidsdepartement het voortdurend probeer om haar losieshuis toe te maak. Sy sou die mense wat sy inneem verwaarloos, hul arbeid misbruik en dalk ook nog hul geld steel/inpalm. Wat haar veral gehelp het was die feit dat die mediese dokters op hoogte was met hoe en wat sy vir die loseerders doen, en nie sou toelaat dat sy veronreg word nie.

En toe brand die huis ook nog. 'Hoekom het God dit toegelaat?' 'n Ongeskonde spanspekkie wat sy uit die as gehaal het, het haar weer moed gegee om aan te gaan. Maar daar het sy finaal haar vertroue in alle mense verloor, 'veral oor die vrome diaken en die dominee wat ek gedink het ek kan vertrou.'

A: Ek is deesdae besig om my liefde vir die mooi dinge te verloor. Ek is ook afgestomp vir die natuur. Omdat ek my vertroue in mense verloor het.

6.5.3.4 Ansie se afsku-in-seks-verhaal

A: Ek is bang vir seks. Ek het met my tweede man getrou omdat hy impotent was. Na seks moet ek padgee uit die kamer. Ek voel vuil. Iets gedoen wat ontoelaatbaar is. Ek was vyf toe ek verkrag was. My brein het dit uitgeblok. Dit het eers twee jaar gelede teruggekom. Ook die man se naam. Seks was altyd vuil. My eerste man – Karel – het daarop voortgebou. My verkrag. Vrouens aangehou. Kondome vir my gewys wat hy by ander vroue gebruik het. Karel was jaloers op my. Hy het my geslaan.

Ben het hom seksueel aan haar onttrek vanweë haar vyandigheid en reaksie ná hulle seks gehad het.

6.5.3.5 Ben se grootword-verhaal en verhaal van sy vorige huwelike

Ook Ben is deur sy pa gedomineer. Ben kon dit nie hanteer nie. Sy pa was baie aggressief en kon nie verdra dat iemand hom teengaan nie. Ben het alleen en a-sosiaal grootgeword.

B: Pa was opgepiep as kind. Niemand mag hom ontstel het nie. Hy kon niks en niemand verdra wat hom teëgaan nie. Hy was emosioneel veeleisend. Pa het al meer aggressief geraak teenoor my. Hy kon ook nie 'n opstandige dier verdra nie. Vir my ma was ek nie 'n kind nie, maar 'n vriend. Vir my pa was ek nie 'n kind nie, maar 'n mededinger. Ek het nooit gevoel ek het ouers gehad nie. Pa was bedreigd, ma het op my gesteun.

Toe Ben nie by was nie, het Ansie vertel dat Ben se eie seun (Shaun) in die tronk is vir 'n politieke oortreding. Daar het hy tot bekering gekom deur die Rhema-kerk. Ben is blykbaar woedend daaroor. Hy voel hulle buit mense uit wanneer hulle emosioneel op 'n laagtepunt is.

B: Ek was 'n onderpresteerder. Ek het swak gedoen op skool én op universiteit. Ek het nie geweet: is ek slim of is ek dom nie? In kuns, wetenskap en wiskunde het ek goed presteer. In menseverhoudings en tale swak. Ek het gesoek na waarhede wat onder alle omstandighede geld.

B: Ek het met Bettie (eerste vrou) oor skuldgevoelens getrou. Ek het gevoel ek is belangrik vir iemand. Sy was 'n goeie vriendin, maar homoseksueel. Sandra (tweede vrou) was vroulik, emosioneel. Sy kon nie my kritiese ingesteldheid hanteer nie. Kritiek oor die kleinste dingetjie het haar ontstel. Ek het Sharon (derde vrou) eintlik geken voordat ek vir Sandra geken het. Sy was aantreklik. Meedoënloos. Sy was 'n slim vrou wat my ego gebou het. Dit het my afhanklik gemaak van haar. Ek het ook my seun Shaun by haar gehad. Sy het in 'n ander man begin belangstel. Ek was gebroke. Ingrid (vierde vrou) wou graag weer 'n kind hê. Haar kind was so oud soos Shaun. Ons het toe nog 'n kind saam gehad, Ockert. Ek self het begin smag om nog 'n kind te hê.

A: Ingrid was 'n vreeslike mens.

B: En dan is daar natuurlik nou natuurlik Ansie (vyfde vrou). Sy is lewendig. Selfstandig. Vroulik en aantreklik. Haar oorheersendheid het konflik gebring. Dit was 'n fout om te dink ek kan my rasionele gedagtes góéd met 'n vrou deel. My agterstand is: ek wou nooit met mans identifiseer nie. Ek was onseker: 'wat is ek?' Miskien het ek te veel tyd net in vrouegeselskap deurgebring in my lewe. Miskien was dit 'n fout.

A: Ben is 'n goeie mens. Nie opvlieënd nie. Hy kommunikeer net as die bal aan sy kant is. Ek is 'n denker en dromer en sal nie baie lank gesels oor net een ding nie.

B: My hoop hang van Ansie af.

A: Ons het op die verkeerde tyd ontmoet. Dit was kort na ek 'n senu-instorting gehad het. Die kinders wou nooit hê ons moes trou nie. Hy was (volgens hulle) 'n arm ateïs, 'n satanis. Die kinders aanvaar Ben nou. Riana het hom nie aanvaar nie, tot vandag toe nog. Die gebrek aan privaatheid is vir Ben akueel. Hy was vroeër a-sosiaal. Nou deel hy die huis met baie mense. Ek kan ongelukkig nie vir hom 'n eie rekenaarkamer gee nie, want ons het die inkomste van al die kamers nodig.

B: Dit is 'n groot probleem. Ek voel ingehok. Ek hardloop weg rekenaar toe. Ek is gebind aan die huis. Ek het nie meer 'n rekenaarkamer nie.

6.5.3.6 Depressie en anti-depressante

By geleentheid het ons oor Ansie se gebruik van anti-depressante gepraat.

A: 'Ek wil van Cerapax en Activan afkom, want ek is 'n sterk mens wat selfstandig wil wees. Ek wil beheer oor my eie lewe hê.'

Albei het by meer as een geleentheid tydens die sessies gesê dinge verbeter tussen hulle. 'Ons praat meer.'

A: 'Hy druk nie meer dinge in my keel af nie.'

6.5.4 Depressief van al die verhale?

Op 'n stadium het Ansie geskakel, baie depressief. Sy het hopeloos en verlore gevoel. Sy voel dat, hoe meer sy die verlede oopmaak, hoe banger word sy. 'Waar gaan dit eindig?' Op haar versoek het ek vir haar 'n gebed oor die telefoon gedoen. Sy wil weer by die Here uitkom. Sy het ook gesê dat dit vir haar moeilik was om oor alles te praat voor Ben. Ek het aanbeveel dat sy alleen kom, en Ben het die gedagte verwelkom.

Soos Ansie is, het sy dadelik weer nog meer verhale begin oopmaak, veral oor haar dogter Riana wat haar man al in Februarie gelos het, en betrokke geraak het in 'n lesbiese verhouding. Riana het sedertdien al weer vyf keer teruggegaan huis toe (na haar man toe).

A: Ná Dean sy pa by sy meisie betrap het, het hy (Dean) begin drank en dwelms gebruik. Hy het sy nuwe meisie ook by 'n ander ou gevang. Dit het hom heeltemal beserk gemaak. Hy was in 'n inrigting, vir sielkundige behandeling. Toe hy terugkom, het hy weer begin drink. Ek het hom ingeneem, en na agtien maande was hy 'droog'. Sy pa het hom kom haal en hom weer laat drink. Dit was 'n helse ses jaar. Die ergste was seker die verval van my seun. Gelukkig drink hy nou reeds vir 'n jaar en 'n half nie meer nie. Miskien was die heel ergste die brand-storie. Dit het my verwyder van kerkmense. Dis seker maar van al hierdie dinge wat ek so depressief raak.

Ek het vir haar gevra onder watter temas sou sy al hierdie 'helse stories' (die naam van haar lewensboek is: *'My lewe, my hel'*) wil groepeer. Sy het drie uitgelig: dood, vertrouwe, en seks. 'Alles wat naby my kom gaan mos dood of maak mos dood.'

6.5.4.1 Doodgaan

Onder die tema 'doodgaan' het sy die volgende gelys:

Tweelingboetie; Ouma Wena; Boklam (miena); Kat (Swartjie); Uil; Wit duif (wat altyd agter haar aangevlieg het); *Kolliehond* (deur pa doodgeskiet); *Konyne* (deur pa doodgeslaan omdat hy sê hulle sy goed opgevreet het); *Meerkatte; Ma* (op Ansie se versoek het ek dit onderstreep); *Oupa Fasia; Pa; Amanda* (haar dogter Samantha se kind); *drie loseerders; Avril* (Amanda, die drie loseerders en Avril is in 'n bestek van ses weke oorlede, in 1989); *Karel*.

Ansie het selfs al 'n gedig oor *die dood* geskryf.

Ek het oor die tweelingboetie navraag gedoen. Ansie het gehoor toe pa Gerhard vir ma Marie agter die toe deur gesê het: 'Jy onthou nog die emmertjie wat ek gaan weggooi het.' Ma sê toe: 'Jy praat nie weer daaroor nie. Hy is dood.'

A: Ek weet dit het oor ons geboorte gegaan. Want op daardie stadium het pa reeds my ma geken. En ek het gewet hy was in die huis tydens my geboorte. Hy het die geboorte gehoor.

Ouma Wena is dood toe Ansie so nege tot elf was. Sy onthou nog die koue liggaam. Gerhard het die uil in die nag doodgemaak. Die boklam was vir Gerhard lastig, en hy het die dier eenvoudig geslag 'omdat hy lastig is.'

Ek het vir haar 1 Kor.15:32 voorgelees. Die dood om Paulus het hom ook so bewus gemaak van sterflikheid, ook sy eie sterflikheid. 'Soos Paulus het ook jy wilde diere om jou leer ken. Die wilde diere in Pa en in Karel het baie mak diere om hulle doodgemaak: die Hanslam, die uil, ma... Ek het ook vers 26 voorgelees. 'Die gedagte hier is: die dood is nie so erg nie. Dit is oorwin.'

Ek het Ansie gevra om haar gedig oor *die dood* volgende keer saam te bring. Ek het ook die volgende van haar gevra: 'Gaan teken ma se dood as *erg, maar ook nie so erg nie*.'

6.5.5 Volgende sessie

Ansie het van haar gedigte saamgebring. Die skets is nog nie klaar nie en sy het dit nie saamgebring nie. Sy het nog nie die 'nie so erg nie' bygeteken nie. Sy het nog net haarself by haar ma se liggaam in die dood geteken.

A: Ek was kwaad vir ma dat sy opgegee het. Ek is bang dit gebeur met my. Ek mis haar. Dis nou 'n tyd wat ek haar nodig gehad het. Aan die ander kant: sy was nooit daar nie. Nie by die netbal, drama of kuns nie. Ek moes altyd 'n storie opmaak oor haar, soos ek haar wou hê. Ek het altyd gesê sy is te besig. Ek wou nooit vir ma of pa slegmaak rief. Ek voel skuldig omdat ek diè dinge vir Ben vertel het. Ek wil nie hul beeld skend nie. Ek was depressief ná laas en het baie gebid. Dit het baie gehelp. Ek was bang om te kom, bang vir dood neerslaan.

T: Die dood en die skuldgevoelens het 'n groot greep op jou gekry.

A: Eers vanaf Karel se dood. Vroeër het ek uitgestap berge toe. Nou kom ek glad nie daar nie. Nou is ek te bang om te gaan. Ek wil nie saam met Ben gaan nie. Hy is te ontledend. Ek wil net vry wees in die natuur. Sommer braai op 'n stok. Ek is mos hierdie ewige natuurkind.

T: Ja. En kunstenaar.

A: Die mense wat ek oppas is ver van die kunstenaar in my.

Sy het wel haar gedig *die dood* saamgebring, en sommer van haar ander digwerk ook. Sy het uit van die gedigte wat sy saamgebring het, aan my voorgelees. Sy kon die een gedig – *Die laaste Eer* – nie lees nie, aangesien dit vir haar te ontstellend was. Dit was gedig na aanleiding van haar ma se begrafnis.

T: Wat was so ontstellend van Ma se begrafnis?

A: Die leë kerk. Ek het besef: niemand het haar werklik geken nie. Sy was vir niemand belangrik nie. En dan ook die verskriklike onsekerheid. Hoe is

sy werklik dood? Ek wil Pa nie op papier teken saam met Ma by haar sterfbed nie.

T: Jy weet nie wat sy betrokkenheid by haar sterfbed was nie en dit maak jou bang? Jy weet nie of alles natuurlik was, of sy verwaarloos is, of daar selfs geweld was nie?

A: Ja.

Ansie wou nie verder saam spekuleer oor hierdie vrae nie.

A: Ek weet nie eers wat my brein alles uitblokkeer nie. Die sielkundiges het al probeer om daarby uit te kom, maar kon nie. Ek dink daar het dinge in my kinderdae gebeur wat uitgeblokkeer is.

T: Hoe kan jy by die blokkasie verbykom as daar so iets is?

A: Ek moet teruggaan Calvinia toe waar ek grootgeword het.

Ek wou by haar weet of sy ooit weer by haar ma se graf was en of sy 'n behoefte het om daar te kom. Sy was nog nooit weer daar nie, hoewel sy dit nou dalk sal kan doen. Tot nou toe sou nie kon droom dat sy dit ooit sou kon doen nie. Dis een van die dinge wat sy wil gaan doen as sy weer eendag in Calvinia kom.

A: Elna kan vir 'n maand na die huis kyk. Ek sal met die ou paaie gaan loop.

Een van die gedigte wat vir Ansie uitstaan en waaroor sy wel praat is: *Skadu Teen die Muur*. Ma is verbitterd. Pa omhels 'n ander vrou.

A: Ma het dië storie aan ouma vertel. Ek het dit gehoor sonder dat hulle geweet het. Ek het 'n wrok gekry in mense wat skelm verhoudings het. Ook 'n wrok in seks. Ek was veertien jaar getroud met so 'n man. Dis na om te dink hoe ander mense so gemaklik oor hierdie dinge dink. Avril het my ook bedrieg met die huis, soos dit na sy dood eers uitgekom het. Ben beskuldig my dat ek hom nie vertrou nie. Maar dis moeilik om 'n man te vertrou. Wat bydrae tot die vertrouensprobleem is die storie wat Shaun se halfsusters aan hom (Shaun) vertel het van hul pa: dat hul pa hul gemolesteer het en hul ma geslaan het. Ek

glo al minder in mense. Ook nie in die kerk, die ACVV en die munisipaliteit nie. Ek kry ook die indruk mense kan my nie hanteer nie.

Die kontak wat sy weer met die kunstenaar in haar gemaak het, het haar weer lus gemaak om in die natuur te gaan loop. Ek het voorgestel dat sy weer in die natuur gaan loop en my kom vertel wat sy daar beleef het.⁵⁶ Sy het besluit om alleen te gaan. Ben sou analities na alles kyk, terwyl sy haar net wil gaan verwonder.

6.5.6 Volgende sessie

Ben het Ansie gebring, tot by die voordeur. Sy het die skets klaargemaak in die tussentyd. Haar ma lê op haar sterfbed en Ansie staan daaragter. Wat Ansie bygeteken het sedert ons laaste sessie, is 'n kers en 'n hand. Die kers is vir Ansie 'n teken van lewe. Die hand is haar eie hand wat uitreik na die lewe. Sy wil nie heeldag net met die dood besig wees nie. Sy droom dikwels van mense wat doodgaan. Selfs van haar eie begrafnis. Sy wil weer dinge begin doen wat vir haar betekenisvol is. 'Ek kan nie so aangaan deur maar net die pasiënte te versorg nie. My brein het geen uitdaging nie.'

T: Watter uitdagings sien jy vir jouself in die vooruitsig?

A: Ek wil weer studeer, my graad in sielkunde behaal.

Oor haar huwelik sê sy dat Ben meer begin inpas het. Sy bring hom deur middel van werk terug na die hede (weg van ses duisend jaar gelede se dooie mense). Ek herinner haar daaraan dat seks 'n groot probleem was in haar huwelik en vra haar hoe dit nou gaan.

⁵⁶ 'n Belangrike deel van Ansie se geluk as kind was haar lewe in die natuur. In die natuur kon sy droom, feëttjies soek en werklik vry voel. Haar lewe in die natuur het haar ook altyd weer gestimuleer om te kan dig en teken. Sy was lanklaas buite, vanweë baie vrese in haar wat sy nie kan verklaar nie en as irrasioneel beleef. Sy het ook lankal as kunstenaar gesterf.

A: Dit bly maar die grootste probleem in ons huwelik. Ek is nie seksueel dood nie, maar bang. Ek is te bang om naby mense te kom. Wat mooi moes wees van seks, was toe nooit mooi nie. Ek voel eintlik dat seks gevaarlik is.

T: Dis of seks en die dood vir jou so naby mekaar voel....?

A: Ek dink ek is op soek na liefde. Ná Avril se dood het ek 'n vriend gehad wat tien jaar jonger as ek was. Ons het dikwels saam gaan stap in die berge.

Sy het heelwat verhaal van haar aktiewe lewe saam met die vriend.

A: Ek was naïef.

Ansie verhaal hoe hy (die vriend) ook maar later wou seks hê. Dit het haar geskok. Sy het gedink hier is nou een mansvriend wat net 'n vriend wou wees. Sy verkies mansvriende, want vrouens skinder net as hulle bymekaar kom.

A: Miskien het ek Ben getrou om 'n pa, 'n vriend, te hê, nie 'n man nie. Dis moeilik om alleen te wees.

T: Tog beleef jy dat jy nie seksueel dood is nie, maar bang. Jy kan dalk seksueel ook weer lewe? Ek wonder hoe Ansie seksueel kan lewe? Ek wonder hoe jy ware lewe vir jousef sien as jy jousef indink oor 'n paar jaar van nou af? Vertel my van daardie Ansie?

A: Ek sal maerder lyk⁵⁷. Myself nie verwaarloos nie. Ek sal my eie lewe leef, nie net die kinders en die pasiënte s'n nie. Dit kom ál meer na die voorgrond.

T: Ek sien op jou skets dat dit 'n skraal hand is wat jy geteken het. En 'n skraal Ansie. Was jy al voorheen skraal?

Sy verhaal hoedat sy kon huppel en speel en skraal wees toe sy kind was. Dit het begin verander vandat sy getrou het met Karel. Aan die einde van die sessie het ek twee 'opdragte' aan Ansie gegee: 'Gaan dagdroom oor Ansie wat maer is, haarself nie verwaarloos nie, en 'n slag haar eie lewe leef. Gaan

⁵⁷ Ansie is baie oorgewig.

redigeer 'n sekservaring van die verlede tot 'n toekomservaring wat vir jou aanvaarbaar en aangenaam sal wees, en wat jou nie beangsd sal laat wees nie.' ons het 'n afspraak gemaak vir 'n week later.

6.5.7 Volgende sessie

Ansie bring twee sketse saam. Die een is van 'n leeu, die ander is van 'n pragtige jong vrou.

Sy verduidelik dat albei sketse haarself uitbeeld. Die mooi slanke vrou is soos sy haarself oor 'n paar jaar sien. Die leeu leef reeds, maar is op hok. Sy bring ook twee tekste saam. Die die een se opskrif is: *'Hoe sien ek myself oor drie jaar.'* Die ander se opskrif lui: *'Hoe sou ek seks wou ervaar'*. Ek het die twee tekste hardop gelees (Ansie wou nie self lees nie):

6.5.7.1 Hoe sien ek myself oor drie jaar

'Dit is Dinsdagoggend en ek sit en kyk die strepieswolke deur die sitkamervenster. Soos so baie kere die afgelope jaar, wonder ek waarheen gaan my lewe, hoe gaan dit in die toekoms lyk. Die toekoms is nou net drie jaar verder en ek weet teen daardie tyd wil ek so onafhanklik wees dat ek ten minste elke maand iewers heen kan gaan vir 4 tot 5 dae sonder om bang te wees vir alles wat by die huis verkeerd kan loop.

Ek wil 30 kg. afval om weer met 'n perd te galop langs die see as die son net sy kop wil wegsteek, om die fyn soutsproei van van die sout seewater teen my vel te voel en om die wind deur my hare te voel speel, of sommer net in die nag die oë op die water te sien met my arms om my bene gevou, of 'n draairoomys in die straat te eet en te kyk hoe verbaas al die mensies my aanstaar as ek my vingerpunte net daar aflek.

Ek wil weer die heel nag in die berge kan sit en sien hoe die son se eerste strale die kranse goud verf en 'n verbaasde uil na sy dagskuiling vertrek. Dan wil ek

my eie ateljee hê waar ek kan verf, dig, skryf en skets, 'n ateljee met groot vensters waardeur sterre in die nag vir my knipoog en die maan boeppens rooi in die lug hang.

Ek wil baie in die natuur loop en die plante en klippe, die goggatjies en skilpaaie sien, of Karoo toe gaan en weer Ghaap en Kambro grawe en sien hoe die bloedrooi reëngoggatjies uitkruip as die eerste reëns val.

Dan wil ek Knysna se woude toe gaan en vir 'n naweek in 'n boomstomp-huisie bly en kyk of ek die bloubokkies kan raakloop. In die aand wil ek op 'n oop vuurherd kos maak en dit eet by 'n lantern op 'n houttafel.

Ek sal seker nooit die ou en stukkende mense los nie maar ek wil vermoënd genoeg wees om iemand in my plek te hê, wat soos ek na die huis sal kyk, iemand wat ek kan vertrou en wat regtig vir hulle sal omgee die tye wat ek nie daar is nie.

Ek wil ook na balletuitvoerings in die Nico Malan en ander teaters gaan kyk, m.a.w. ek sal vry wees om die mens te wees wat ek nou net in my gedagtes is. Ek wil weer lag en speel, miskien is dit die ewige kind in my wat nooit kon of wou uitkom nie, of miskien is ek net anders as ander mense. Wie weet!

Verder wil ek weer studeer, die keer in sielkunde om mense en myself beter te verstaan. Maar dit alles sal ek binne drie jaar doen, 'come hell or high water.'

6.5.7.2 Hoe sou ek seks wou ervaar

'Die woord seks is vir my lelik en ek praat nie graag daaroor nie, met niemand nie, selfs nie met my man nie – liefde klink mooier.

Toe ek nog 'n klein dogtertjie was, het ek 'n buite-toilet gehad wat my oupa vir my gebou het. Daar het ek met bene opgetrek, gedroom van 'n huisie met geruite gordyntjies en blomme wat in die vensterbank groei, van 'n donkerkop-seuntjie en 'n blonde dogtertjie en van 'n groot sterk man wat my bo alles liefhet.

Daarna het iets gebeur Die beelde het vervaag, maar soms kom hulle terug – die sterk man wat my bo alles liefhet. Verwag ek te veel en kan my gevoel net beperk wees tot drome? Ek wil so graag hê die man van my drome moet bestaan en my beskerm, intiem met my wees sonder dat ek bang is. Hy moet my troetel, vashou, in maanskyn in die natuur en by kerslig in die kamer my liefkoos en liefde maak. Daarna moet hy my vashou en in my oor fluister, “ek het jou lief”.⁵⁸

Maar in die werlikheid is dit anders. Ek kan nie die droom met die werklikheid verbind nie.’

A: Die mense in my lewe ... Ek kies seker die verkeerde mense. Hulle het nooit gedink dis lekker om perd te ry langs die see nie.

T: Is Ben deel van die toekoms-storie?

A: Daar het 'n brief gekom vir Ben, van Bettie, sy eerste vrou. Hy het vir haar ook geskryf. Hy sê hy kan skryf vir wie hy wil. Hy het sy briewe aan haar, op sy rekenaar, vir my gewys. Dis nie erg nie, maar dis die prinsiep. Hy moenie vir my lieg nie. Sy verskoning was: 'Die wêreld raak vir my te moeilik.' Ek het vir hom gesê jy sal weer mens word as jy wegkom van die rekenaar af.

⁵⁸ Ek het deurlopend in die gesprekke oor seks gevoel ons kom nêrens nie. Daar kom nie *unique outcomes* na vore nie, en Ansie en Ben vorder nie sodanig dat *unique outcomes* tussen terapeutiese sessies na vore tree nie. Heelwat later in die terapeutiese proses het dit egter duidelik geword dat hierdie 'man van my drome' nie net 'n toekoms-droom in 'n toekoms-storie is nie, maar reeds 'n man in 'n verlede-storie is. Die droom kon inderdaad al met 'n *unique outcome* as verlede-werklikheid verbind word. Ansie was nie gereed om daarvoor te praat nie, en dit sal ook nie in hierdie verslag belig word nie. Die verhale wat uitgekome het in die terapeutiese proses het dit vir my nog duideliker gemaak hoekom ons nie vorder met die seksstorie nie. Daar is donker dieptes in haar verlede wat langamerhand en stukkie vir stukkie na die oppervlak gebring is. Dit bring 'n wyer perspektief wat die bang en skuldgevoelens en vuil van seks by Ansie beter en ontstellender verduidelik.

Bettie sê Ben is 'n moeilike mens om mee saam te leef, al kry sy hom jammer. Ek is ook jammer vir Ben. He is a lost soul.

T: Het Ben hierdie tekste van jou gesien?

A: Ben was hewig ontsteld omdat hy kon sien hy is nie ingeweef in die toekoms-storie nie. Ek het dit nie besef toe ek dit geskryf het nie.

T: Watter verskil het dit gemaak toe jy in jou verbeelding begin wegbeweeg het van die verlede-storie na die toekoms-storie toe?

A: Die seksdeel het my baie ontstel. Die ander dinge was al deel van my. Ek kan maer word. Dis dinge wat ek kan regkry. Ek dink ek het altyd die verkeerde mense in my lewe gesoek. Die sterk mense het ek weggeskryf.

T: Hoe het jy by Ben uitgekom?

A: Ben het aan die begin sterk voorgekom. 'n Ware gentleman. Sy familie sê hy was altyd so. Ek soek iemand wat 'n man kan wees in my lewe. Maar ek moet nou na alles kyk. Ek kan my nie insien in 'n lewe alleen in 'n huis met Ben nie. Hy praat net as dit oor die verlede gaan, oor ou geskiedenis.

T: Is jy finansiël afhanklik van Ben?

T: Nee, maar ek is kwesbaar as ek alleen is. Ek was verlig toe Avril dood is. Dit was die eerste keer wat ek heeltemal vry was. Nou is ek verward.

T: Wat verwar jou?

A: Ek is nie seker of ek Ben se storie oor die briewe moet glo nie. Hoekom het hy vir my gelieg?

T: Die leeu in jou moet gaan besluit oor Ben in jou toekoms-storie. Indien hy inpas, hoe gaan jy hom inskryf in die toekoms-storie?

A: Ek moet seker gaan werk maak van my toekoms-storie.

Op hierdie stadium het ons die sessie afgesluit. Ons het besluit om volgende keer weer saam te gesels oor die toekoms-storie.

6.5.8 Volgende sessie

Ansie kom alleen. Daar word aanvanklik gepraat oor spesifieke persone se funksionering in die losieshuis.

T: Hoe het dit gegaan met jou vandat ons laas hier gesien het?

A: Ek is maar altyd bang.

T: Bang vir alles? Ook vir uitgaan?

A: Nee. Jy het mos gesien hoe kom ek alleen hier ingejaag met die motor! Bang vir die slaapkamer. Snaaks, nie vir die donker nie. Maar vir skerp lig. Die vensters moet ook oop wees. Ek ly nog aan engtevrees ook. Ek voel ook ek bid nie reg nie. My gebede bons so van die dak af terug. Maar kyk, ek weet die Here is daar. Hy het my nog altyd gehelp wanneer dit nou regtig nodig geword het.

Die gesprek het vir 'n tyd lank gegaan oor gebed en gevoel, gebed en die Bybel.

A: En ek bly maar skuldig voel oor al wat 'n ding is. Veral oor Dean wat weer begin drink het. Ek was kwaad vir hom. Hy het 'n goeie werk, alles het so mooi vir hom begin loop. Hy het nie nodig gehad om weer te begin nie. Ek het vir hom gesê ek wil niks meer met hom te doen hê nie. Ek voel skuldig daaroor. Hy was in 'n toestand. Dit het hom darem gehelp. Eintlik het ek geweet hy sal net weer ophou as ek hard is met hom. Ek het ook baie sleg gevoel oor ek so krities op Ben was. Tog is alles wat ek gesê het waar.

T: Wat het dit aan jou verhouding met Ben gedoen?

A: Daar het kalmte gekom. Hy seek toenadering. Ek voel jammer vir hom. Ons geaardhede is baie verskillend. Hy is so stadig. Ek is vinnig.

T: En mens kan dit nie maklik verander nie...

A: Sy ma het hom van kleins af geleer om kaffers te haat. Sy seun sit reeds vier jaar in die tronk, en moet nog agt jaar sit. Hy het nie self mense

doodgemaak nie, maar was deel van die groep wat die wapens gesteel het en die opslagplekke gemaak het.

Hierna het die gesprek gegaan na die toekoms-storie waaroor tydens die vorige sessie gepraat is.

T: Vertel my hoe jy by jou doelstellings oor drie jaar wil uitkom? Het jy al begin werk daaraan?

A: Ek is mos nou op dieet (laggie). As ek weer maer is kan ek weer hardloop, weer perdry, weer ver ente gaan stap.

T: Jy moet 'n foto neem van hoe jy nou lyk. Dan vergelyk ons oor 'n tyd die foto's.

A: Ek het 'n foto geneem. Ek het ook 'n foto van hoe ek gelyk het toe ek maer was. Ek sal dit volgende keer saambring.

Ons praat vervolgens oor die belemmering wat haar skildklierprobleem en die medikasie daarvoor op haar dieet het. Dit maak dit moeilik om gewig te verloor. Sy is ook altyd kwaad, en reken die hormoonprobleme het baie daarmee te doen.

T: Jy wil oor drie jaar ook vryer wees om te kan beweeg, om nie net na die pasiënte in die losieshuis om te sien nie....

A: O, ja. As ek net 'n verantwoordelike persoon kan kry. Die las met al die mense op my raak soms te swaar. Niemand van hulle kan verantwoordelikheid vat nie. Ek kom nie uit nie. Dit bring slapeloosheid.

T: Die leeu wat jy geteken het, die leeu is nog in die hok, maar hy wil uit... jy kom darem al in die natuurtuin... Ek wonder watter verskil die Here sal maak as jy by alles wat jy doen ook bid vir 'n uitkoms in hierdie verband... Julle twee leeus kan goed saamwerk... daar is maar baie struikelblokke wat dit vir jou moeilik maak om uit die hok uit te kom, nê?

A: Dit help darem om te weet Hy is die sterker Leeu. Ek praat met Hom, al voel dit of alles in die dak vas is. Ek kom wel nog nie in die kerk nie.

T: Tog het jy al dikwels gesê jy gaan kom...

A: Ek dink dis 'n weerstand in my. Oor wat gedoen is aan my. Ek kan nie 'n moordkuil van my hart maak nie. Ek kan nie gaan as Potgieter preek nie. Maar kan ek dan gaan as julle ander preek? Dis mos nie reg nie?

T: Jy het jousef drie jaar gegee. Niks kom in een dag reg nie. Miskien kan jy later na Theo (Potgieter) luister as jy eers begin het by ons ander twee. Ek sal vir jou 'n lys gee van wanneer wie preek.

A: Miskien moet ek by die bidure begin...

T: Of dalk by die aanddienste...

A: Ek sal baie bly wees vir so 'n lys. Al begin ek net op so 'n manier...

T: Die seks-storie.... Dis maar moeilik vir jou gewees om 'n goeie toekomstorie vir jou sekslewe te skryf...

Op hierdie stadium het ek begrip daarvoor uitgespreek dat mens se sekslewe 'n baie private saak is en dat mens moeiliker daaroor skryf as oor ander sake. Maar ek het haar aangemoedig om dit tog te doen, in die lig van probleme met haar sekslewe.

A: Alles gesien gaan dit tog beter met my. Dit beteken ongelooflik baie vir my om met iemand te kan praat oor godsdiens, hartseer en seks.

T: Daar gebruik jy daardie seks-woord (sy lag).

6.5.9 Latere sessie

T: Wat het skuldgevoelens aan jou gedoen hierdie week?

A: Dit het my doodgemaak.

Sy gaan voort deur 'n verhaal te vertel van een van haar loseerders, Deon, wat gedurende die week produkte uit die tuin verkoop het en teenstand gekry het by 'n vrou wat vir hom gesê het dat dit 'n skande is dat Ansie toelaat dat hy so van

huis tot huis moet loop om geld vir die huis in te bring. Sy het vir Deon gesê dat sy met die dominee – Theo Potgieter – gaan praat, aangesien dit nie so kan aangaan nie. Dit het Deon⁵⁹ geweldig ontstel. Ansie het met die vrou daaroor gaan praat, en dié sê toe vir haar: ‘Jy sit jou voete nooit in die kerk nie, en jy kom praat met my.’ Ansie se antwoord: ‘Ek gaan nie kerk toe nie omdat julle daar sit, maar dan uitkom en net loop en skinder en kwaadpraat van ander mense.’

T: Het kwaadword jou skuldgevoelens aangewakker?

A: Ja, oor ek my te buite gegaan het. Maar sy het Deon so ontstel. Ek voel dis goedkoop om my humeur só te verloor. Deon het sterker geraak vandat hy verantwoordelikheid het. Sy kon die goed kom uitklaar het met my. Sy hoef nie aanmerkings te maak het oor ek nie in die kerk kom nie.

T: En die vrese? Wat het dit die week aan jou gedoen?

A: Ek het angsaanvalle gehad dié week. In die nag. Ben het my onredelik aangeval. Hy sê dinge soos: my kinders is geleerde barbare. Hy kan mos so elke drie weke so onredelik moeilik raak. Ek het my humeur verloor. Lelik gewees oor al sy vroue en sy kind. Hy sê ek hou hom finansiële gevange. Maar ek het gesê hy kan gaan. Ek hou hom nie terug nie. (Stilte).

Mense het nie betaal dié maand nie. Ek het vir Ben gesê: skei van my ... ons hou elkeen sy eie bates.

T: Wat was Ben se reaksie daarop?

⁵⁹ Iemand het eendag vir my gevra, na aanleiding van Deon se spraak, sy voorkoms en liggaamsbewegings: ‘Is hy spasties, of is hy dom? Hoort hy nie in ‘n inrigting nie?’ Deon funksioneer egter na my mening goed in die huis, en funksioneer binne die beperkinge van sy gebrek sosiaal ook baie goed. Sy andersheid is dikwels ontstellend vir mense wat hom nie ken nie. Hy is intelligent.

A: Hy het gesê: 'dis baie onbeskaafd om so te reageer'. Ek het vir hom gesê: 'Jy is net oop vir bespreking as die bal aan jou kant is.' Ben, finansies, die vrou, almal het my die week doodgedruk.

T: Dis 'n ander soort doodmaak as doodslaan nè? Maar dis ook doodmaak.

A: Ben wil net met sy geskiedenisboeke en die rekenaar sit, die vader weet... Nog 'n groot ding wat die week gebeur het: my argeoloogvriend waarvan ek jou vertel het, Stephen, wat in Egipte is, het iemand op die perseel waar hulle werk doodgeslaan.

Sy verhaal die gebeure waarin sy reken hy het uit provokasie verdedigend gereageer, maar dis 'n ope vraag of van die teenwoordiges vir hom sal getuig.

A: Ek voel soos 'n leeu in 'n hok wat nie kan uitkom nie. Ek voel vasgekeer van alle kante af. Ek voel snaaks. Wat vir my moeilik is, is Annette⁶⁰ en Riana se lesbian verhouding. Hulle is wel baie diskreet. Annette is 'n baie selfstandige meisie maar met 'n seerkry-storie.

T: Wat is vir jou moeilik van hierdie lesbianstorie?

A: Ek voel die Here sal my nie vergewe nie. Ben se ateïsme laat my dalk ook swaarkry. Mens weet nie. Ek dink Annette is verward. Ek dink nie sy is lesbian nie. Riana is glad nie. Sy spring te veel tussen mans en vrouens. Haar man bel haar agteraf. Ek voel jammer vir Annette. Ek wil nie hê sy moet seerkry nie. Dis seker maar weer die óú probleem met my: ek kan lyk my nie regkry om mense nie te veel aan te trek nie. My hare val al uit en ek kry vlekke

⁶⁰ Annette is een van die loseerders, en het 'n lesbiese verhouding met Ansie se dogter Riana, wat ook tans by Ansie inwoon. Annette het vroeër, voordat sy by Ansie-hulle gaan bly het, ook vir berading na my gekom na aanleiding van 'n ander lesbiese verhouding waarin sy betrokke was en wat toe skeefgeloop het. Sy wou veral haar posisie as gay Christen uitklaar in gesprek met my. Ek het haar by twee geleenthede gesien.

oor voortdurende spanning. Brand⁶¹ sê ek moet uit die huis kom, die mense net nie so aantrek nie.

T: Jou jammer-wees vir mense, jou ondersteuning en liefdegee maak dit soms maar moeilik vir jou. Ek is bly jy het ook al begin nee sê vir mense wat op jou wil trap, misbruik maak, en mense wat op jou mense trap. Die skuldgevoelens laat jou maar sukkel tussen hierdie jammer-wees en nie-op-my-laai-trap-nie. Hoe kan mens weerstand bied teen al hierdie dinge?

A: Ek bly maar altyd hardkoppig. Miskien red die militaris in my maar altyd weer. En ek glo in God, sal altyd in Hom glo. En ek glo in Jesus. Vir my is God baie eg. Ek wonder net hoekom ek so moet sukkel. Maar God het seker sy eie tyd. Ben se gekarring oor God maak my kwaad. Hy is 'n verlore mens. Dis goed vir Ben om jou te sien.⁶² Hy begin twyfel. Ek sê altyd: plant 'n saadjie en gee hom water.

T: Hoe gee 'n mens water aan 'n geloofsplantjie?

A: Jy moet jou geloof uitleef. Maar dinge het verkeerd gegaan met die kerk. Miskien verstaan ek nie mooi nie, miskien het ek ander insigte oor hoe herders moet wees. Miskien is ek outyds.

Op hierdie stadium het ons die gesprek afgesluit en ek het gesê ek sal graag volgende keer wil hoor hoe sy dink oor die kerk en oor herders.

Ek het in hierdie sessie gefokus op effekte en op weerstand. U as leser het hopelik iets beleef van die kompleksiteit van probleme waarmee sy worstel. Ek kom reeds 'n lang pad in baie sessies saam met haar, en die stories verdiep en vermeerder net. By tye staan ons meer stil en besin oor effekte van hierdie probleme, en op moontlike weerstande wat Ansie bied, kan bied en wil bied.

⁶¹ Mediese dokter.

⁶² Ben, haar man, kom sien my ook op 'n gereelde basis.

6.5.10 Latere sessie

T: Hoe het dit gegaan die afgelope week? Ons het laas gepraat oor die baie dinge wat jou vaskeer en dooddruk, maar ook oor jou weerstand daarteen.

A: Ek is nie 'n pessimis nie. Ben is 'n pessimis. Ek glo altyd nog. Altyd nog gesweer niemand sal oor my loop nie.

T: Jy veg teen die tralies en die dooddruk. Maar jy bly daarbinne, in depressies.

A: Die tralies het seker baie name: Activan, Cerapax, skuldgevoelens, bang, jammerhartigheid, wantroue. My siening oor die lewe is seker verkeerd.

T: Wat sou jy anders wou hê?

A: Ek kan nie gewoon raak aan losbandigheid nie. Hoe maak jy 'n kind groot in 'n lesbiese verhouding? Dit pla my geweldig, die ding oor Riana.

T: Wat doen dit aan jou?

A: Dit maak my magteloos. Wouter (Riana se seun) is nou tien. Hy het 'n vaderfiguur baie nodig. Ek weet Riana sal goed kyk na hom. Annette ook. Maar ek weet nie hoe goed dit is vir 'n kind nie. Ek baklei geweldig daarteen. Ben sê ons moet maar opmaak vir wat hulle verhouding dalk verkeerd maak aan Wouter. Maar kinders is wreed. Ek weet nie hoe om dit te hanteer nie. Ek leef seker in 'n ander tydperk. Maar dit druis teen die natuurwette, teen God se wette in. Ek sê vir Annette: die kinders gaan julle in een bed sien. Dan sê sy: 'ons sal dit probeer goed hanteer.' Ek is bang Wouter gaan gay draai.

T: Hoe kan jy teen die magteloosheid veg?

A: Die enigste manier is: ek moet maak of ek dit nie sien nie. Maar ek kan dit nie doen nie.

T: Dit klink nie vir my of dit gaan werk teen magteloosheid nie.

A: Ek weet. Claudia sal dit makliker kan hanteer as Wouter. Hy is slim en sensitief en 'n introvert. As hulle miskien op 'n ander plek was ...

T: 'n Ander plek ... sal dit 'n ander manier van hanteer bring?

A: Ek wil sien wat word ...

T: Jy weet dit sal aanhou, maar hier het jy 'n mate van beïnvloeding ...

A: En hier is meer balans. Eet aan tafel, kerktoe gaan. Maar dinge is seker nie in my hande nie. Eintlik kan ek maar net hoop en bid. Dalk draai dit beter uit as wat ek dink. Annette-hulle is darem nie roekeloos nie.

T: Ek hoor van hierdie magteloodheid en van hierdie hoop. Dat bid en 'n mate van beïnvloeding dalk kan help. Hoe dink jy kan hoop en bid en beïnvloeding jou help teen hierdie magteloosheid, teen doodgaan en tralies?

A: Ek dink as mens gesels oor hierdie dinge, dinge uitwys, as jy die regte antwoorde gee...

T: Wat is die regte antwoorde?

A: Wat hulle doen is nie reg nie, dis nie natuurlik nie. Mens moet egter nie veroordeel nie, want omstandighede kan dit aan jou doen. Ek swot nou op oor lesbian en hoe om dit te hanteer, nie gevoelens seer te maak nie. Annette is baie fyngvoelig.

T: Jy bemagtig jousef deur te lees, sodat jy beter kan beïnvloed. (Ek vertel hoedat die sinode van Wes-Kaap ook maar sukkel met hierdie saak, en dat ons as gemeente ook saam gaan dink oor hierdie saak wat blykbaar nie so eenvoudig is as wat vroeër gedink is nie. Ek nooi haar uit om hierdie besprekings by te woon). Hoe het jy gedink gaan bid help?

A: Ek glo God kan help. Partykeer voel ek na 'n te hopelose persoon dat Hy my sal help. My lewe is 'n *horor picture*.. dat ek nog nie 'n alkoholis is nie, is 'n wonderwerk.

T: Ek wonder of die woord wonderwerk nie dalk kan beteken dat God jou gehelp het en nooit sal wil ophou om jou te help nie. Ek verstaan God as een wat wil help.

A: Maar sal God 'n lesbiese verhouding goedkeur? Dit word tog duidelik gestel in die Bybel dat dit verkeerd is.

T: En dat Hy sulke mense dalk nie verder wil help nie? (Ek wys op die meningsverskille oor die lees van tekste in hierdie verband, en verskillende moontlike interpretasies, deel van die dilemma van die sinode). Wat jy ookal kies as standpunt, ek onthou dat jy gesê het jy sal hulle nie veroordeel nie.

A: Ja, ek sal bly sorg vir hulle.

T: Hierdie manier van jou klink vir my na 'n moontlike manier teen die magteloosheid: Jy wil jou eie standpunte bly leef, maar vir hulle ruimte gee om binne hulle verstaan van die saak te leef, sonder veroordeling, en te bly bid en help. Ek wonder of magteloosheid 'n kans het as jy dit bly doen. Kan jy dink aan 'n keer wat jy dit al reggekry het?

A: Net die feit dat ek hulle by my ingeneem het sê dit al. Miskien doen ek te veel vir hulle. (Sy verhaal klein dingetjies wat sy vir hulle doen, en hulle net geniet as mense, sonder om ooit te verwys na die 'lesbiese dinge'. "Ek moet net nie begin dink aan wat in die kamer aangaan nie, dan raak ek weer mal".) Partykeer land ek in 'n put van depressie, maar ek het vir 'n psigiater by wie ek was gesê ek dink die vloeistof by die sinapse in die brein is opgedroog. Die psigiater het baie pille voorgeskryf. Negatiewe gedagtes maak my maklik so. Miskien moet ek met my negatiewe gedagtes doen wat ek met almal daar by my se negatiewe gedagtes doen: ek het 'n bottel daar waarin alle negatiewe klagtes gegooi moet word. Ek het net eendag gesê: 'genoeg is genoeg. By my kla julle nie weer nie.' Maar daar is nog niks in die bottel nie!

T: Lyk my hopeloosheid werk deur depressie en diè weer deur negatiewe gedagtes. Jy het 'n manier gevind waarop jy negatiewe gedagtes wat jou depressief maak beveg. Deur 'n bottel. Dis nou nie 'n drankbottel nie, nê? (ons lag saam). Die wonderwerk het jou nog gehelp dat jy met 'n leë bottel werk.

A: Hulle kan met regte probleme na my toe kom. Maar hulle moet nie meer kom oor sout en 'ek eet nie dit of dat nie'. Ek het gesê: ek sal die bottel van tyd

tot tyd lees, almal saamroep en dan somer oor alles gesels. Ek het nog niks gehoor nie. Miskien kla hulle nou buite die huis!

T: Ek het nog niks gehoor nie! Die baie negatiewe dinge van party mense hanteer jy nie met die bottel-tegniek nie, maar met die uitsit-tegniek. Werk dit nog goed?

A: Ja, maar nie met Yvonne nie. Ek kon dit nog nie oor my hart kry om haar uit te sit nie. Maar haar ma is ook nou hier by my (as loseerder), en sy ruk haar haar reg. Was somer goed haar kop.

T: Maar hulle weet wat jou tegniek is, en dat jy dit nou kan gebruik.

A: Ja. Vroeër het ek sterker opgetree. Maar dis na Karel se dood wat dinge verander het. Toe het ek swak geword.

T: Ek onthou nog: dis Karel se dood wat skuldgevoelens die oorhand gegee het. Lyk my baie goed kry die oorhand oor jou as jy swak word van skuldgevoelens. Amper soos 'n kettingreaksie. Op die einde wen die depressie en die hopeloosheid.

A: Moet jy eers mense dreig voor hulle hoor?

T: Maar sagwees werk nie altyd vir jou nie. Ek wonder of daar 'n resep is? Mense verskil. Sagter mense sou dalk nie kans gesien het om 'n tehuis soos joune te bedryf nie.

A: Ek het lank sag gewees. Mooi gepraat.

T: Is die teendeel van sagwees lelik praat?

A: Ek is nou matrone in hul oë. Of sersant-majoor.

T: Voel jy skuldig daarvoor?

A: Ja, om my eie mense te moet dwing. Ek wil eintlik 'n huisgesin maak. Die nuwe metode werk, maar ek hou nie altyd van so 'n mens nie. Nou gaan kla hulle by Ben. Dan vertel hy hulle van sy boek. Die vader weet...

T: En nou wil hopeloosheid en skuldgevoelens en depressie vir jou sê jy is lelik.

A: Miskien moet ek balans soek. Na Karel se dood wou ek net sag wees, en dit het nie gewerk nie.

T: Dalk hoef jy nie te kies nie. Partykeer hoor ek die sagte Ansie in jou, die Ansie wat omgee vir mense soos ek niemand anders ken nie. Partykeer hoor ek die sersant-majoor in jou, die een wat moet sorg dat reëls nagekom word en besluite uitgevoer word, dat gedoen moet word wat gedoen moet word. Partykeer is al wat werk die uitsit-tegniek. Partykeer is gewoon gaaf en sagwees goed. Partykeer is die bottel-tegniek nodig. Dit klink vir my so half tussen hard en sag, die praat deur die bottel, en die vergaderings oor probleme. Jy het ook besluit om jou eie standpunt oor lesbians te handhaaf en ook om hulle nie te veroordeel nie, selfs ruimte te maak vir Annette en Riana in jou huis.

A: Ek moet maar eerder vrede maak met die *all in one* Ansie.

T: Het ek jou in 'n blik gedruk deur so oor jou te praat?

A: Nee, ek dink nie so nie. Miskien moet ek net anders gaan dink oor 'n matrone en 'n sersantmajoor. Hulle wil seker ook nie altyd mense net dwing nie. Maar dis nie maklik om jouself altyd so te balanseer met al die eise en verwyte en die vader weet weet wat alles in die huis nie.

T: Jy't nie 'n *soft job* nie Ansie, en so 'n warm stoel het dalk iemand nodig wat meer kante het, iemand soos jy. Maar jy is ook nie in 'n *trap* nie. Jy kan jouself ook uit die huis sit en iets anders gaan doen. Ons het al daarvoor gepraat.

A: Ja, maar daarvoor sien ek nie kans nie.

T: Jy gebruik pille om jou te help as die negatiewe goed en die negatiewe gedagtes jou regtig ondergekry het en daar nie meer vog by die sinapse kom nie.

A: Ja, ek kry pyne en angsaanvalle, en dan vermoed ek die ding is baie aktief. Activan is soms wel nodig. Maar ek beperk dit. As die vog-storie nie pal so erg is nie help dit om te gaan gesels met Annette, of ek lees 'n interessante boek.

T: Soms gebruik jy pille, jy gaan praat met Annette en ook met my, jy lees 'n boek, jy gebruik jou uitsit-tegniek en jou bottel-tegniek ... jy het ook gepraat van hoop en bid. Ek sal graag jou storie oor die kerk en die herders wil hoor. Jy hoop en bid nog, en jy sal altyd in God glo, en in Jesus. Jy wil Ben uit sy ateïsme help. Maar daar het iets verkeerd gegaan met die kerk en met die herders.

A: Ek het niks teen die kerk nie, maar teen leiers. Daar bly hierdie woede in my oor oor die huis se brand. Wat was die diakentjie se naam nou weer?

T: Liesa Bruwer.

A: Ek sal nooit vergeet hoe sy nog gesê het: 'Alles sal tot op die been oopgevelek word. Alles wat jy aan oumense doen.' Hulle het my gestop. Ek moes alles net so los. Vir vyf maande so aangaan, met dakke wat lek en stukkende pype vanweë die brand. In die winter (sy huil). Hulle het nog gesê hulle sal die huis herbou, maar dan moet ek 'n deel van die huis afteken aan die kerk. Dan werk ek vir 'n salaris, en hulle sal iemand aanstel wat sal sorg vir die geldsake. Ek het gesê: 'Dankie, maar nee dankie. Dis diefstal.' So nie, het hulle gesê, sal hulle die huis koop met grond en al. Toe hulle sien ek sal dit nie doen nie, het die dreigemente gekom. En dit alles kamstig omdat hulle weet hoe ek die plek bestuur, hoe verkeerd ek koop, hoe ek met die oumense werk. Die hele munisipaliteit was daar. Die impi's van susters en matrones en hoofde van van al wat 'n gemeenskapsdiens is (sy noem instansies en name) het gekom. Ook Potgieter (leraar van die gemeente). Almal kom soek luise, bedsere, kom krap in my kaste en loer in die kospotte. 'Kyk hoe lyk jou mense.' My vader, dink hulle dan ek werk net met die normale room van die gemeenskap? Miskien was dit die probleem: Hulle het nie gehou van die soort mense wat ek soms gehuisves het nie. Daar mag mos nie malle in die dorp wees nie. Asof een van my mense mal was. Die ergste was toe hulle my dwing om tannie Badenhorst, 'n ou, bedlêende vrou, in 'n motor te kry dokter toe. En dit oor rooi vulva. Die dokter het hulle amper daar weggejaag. Hy het nog gesê: 'Maar die hele ouetehuis is vol daarvan. Ook van bedsere.' Hy het geweet wat aangaan.

Tannie Badenhorst was een van sy pasiënte, en hy het haar soms by my huis besoek. Die dokters van die dorp het nie een 'n probleem met my huis gehad nie.

Daai dinge het my woedend gemaak. Geen mens kan vir my sê dis reg nie. Daarna het ek my onttrek. Ek gaan na geen mens nie. Hulle wou my koop, inpalm vir niks. Die Here het my gehelp deur 'n ateïs. Ek het dit vir Potgieter gesê.

T: Wat was sy reaksie?

A: Hy het net sy kop laat sak.

T: Ook die ander mense wat jy genoem het is kerkmense.

A: Dit hou my van die kerk af weg. Maar ook andere wat baie te sê het oor my huis en my mense hou my weg van die kerk af. Ek sou nooit weer 'n dominee in my huis toegelaat het as dit nie vir jou (terapeut) was nie. As ek in 'n kerk kom voel dit hulle wil my oë uitpik. Oor kleinighede. Oor dingetjies soos dat Japie (een van die inwoners) met 'n wolmussie rondloop en ook so kerk toe gaan. Hy lyk mos nou glo na 'n boemelaar. Ek kry oproepe sonder mense. Via mense. En nou weer die Deon-storie en die vrou wat vir die dominee gaan sê. Hoeka weer Potgieter. Maar ek dink Potgieter het darem ook al geleer. Hulle moet net almal eerder 'n slag kyk of hulle nie hul medemens kan help nie. Ek is spyt hierdie dinge hou my van die kerk af weg. Ek moet hierdie verbittering seker los.

T: Weet die ander mense wat by die brand-storie was dat jy so voel?

A: Ja, ek het vir Carelse so gesê. Maar sy sê toe: 'Jy verstaan dit verkeerd.' Maar ek is nie 'n bobbejaan nie. Hulle het my uitgevra, en as ek antwoord dat die wasmasjien uitgebrand het, dan maak Carelse so (aanhalingstekens langs haar kop): 'die wasmasjien het "uitgebrand". Ook Potgieter het heertyd so gemaak as hy sê: 'aan die einde gaan dit oor "geld".' Maar hulle wou net die huis en grond hê.

T: Die goed het diep kom sit, Ansie.

A: Ek kan vergewe. Ek vergewe miskien te maklik. Maar hierdie een was 'n grote. Aan die begin was ek vreeslik woedend. Ek het aan geen mens meer geglo nie.

T: Jy het jou hoop en vertrouwe in die kerk, in die mense van die kerk, verloor.

A: Baie maal het ek gevoel: as ek net alleen in die kerk kan gaan sit.

T: Ek onthou jy het laas vir my gesê jy wil jou geloof uitleef. Kerk toe gaan lyk vir my na een van hierdie maniere. Maar al hierdie goed skeep 'n probleem. Wil jy hê ek moet saam met jou daar gaan sit Ansie?

A: Ja (sy huil). Ek wil weer in die kerk gaan sit. Dit pla my baie dat ek nie kerk toe gaan nie. Ek het die kerk in my lewe nodig. Maar ek moet hierdie woede uitkry. Carelse lieg so oor wat sy gehoor en gedoen het. As ek sê: 'Ek sal die pastorie verf, maar jy moet 'n gedeelte afteken', hoe verkeerd kan jy dit hoor?

T: Miskien kan jy hierdie woede daar binne-in die kerk ook aanvat en uitkry. Moet ek vir jou oopsluit dat jy alleen daar kan gaan sit? Moet ek saam met jou daar gaan sit? Miskien wil jy hê ek moet saam met jou kerk toe gaan een Sondag, en ons kan selfs vir Deon en Japie saamvat. Ek weet nie. Ek wil vir jou 'n herder wees wat jou op een of ander manier teruglei na die kerk toe. Ek raak eintlik bang as ek dit sê, want as ek na alles luister wat met jou gebeur het, raak ek bang ek gaan jou ook faal. Ek is 'n herder maar het ook al mense gefaal.

Ansie het die keuse gemaak om die eerste keer saam met my na die leë kerkgebou te gaan en saam met my daarbinne te gaan sit. Ons het sodanige afspraak gemaak, en ek het die sessie afgesluit deur 'n gebed te doen.

6.5.11 Latere sessie

Ek en Ansie het mekaar by die kerkgebou ontmoet en saam ingegaan. Binne het sy rondgekyk en gesê hoe besonders dit vir haar is om weer in die huis van die Here te wees. Ek het gewys op twee maniere waarop oor kerk gepraat kan

word, naamlik as gebou en as gemeenskap, en die onderskeid tussen Ou Testament wat nog 'n fokus gehad het op gebou en gemeenskap, maar die Nuwe testament meer net op gemeenskap. In haar gemoed gee sy egter op hierdie oomblik voorrang aan kerk as gebou, as huis van God.

Ons het saam in 'n bank gaan sit.

A: Ons het baie kerk toe gegaan saam met Oupa. Elke Sondag. Ek het daarmee grootgeword. Elke aand se huisgodsdienste uit die Statebybel. Oupa het nog uit die hogere Hollands gelees by huisgodsdienste. Ma het my baie vertel van God, van Jesus. Ek het nooit geglo in die kleindoop nie. Net my oudste kind is klein gedoop. My ander kinders is eers gedoop toe hulle aangeneem is. Nogal 'n hele aardigheid gewees. Ek het met baie predikante oor die kleindoop gepraat. Oupa het geweet ek glo nie in die kleindoop nie.

Ek het vervolgens kortliks vir Ansie gesê dat dit nogal jammer is dat kerke mekaar verloor oor die saak van die voorrang van die kinderdoop of die grootdoop, en dat ek glo die verskil in voorkeur is nie beslissend vir 'n mens se saligheid nie. Ons doen dinge verskillend terwyl albei groepe oortuig is hulle doen dit uit gehoorsaamheid aan God. Die NG Kerk dink vanuit die vertrekpunt dat die orde tussen behoort aan die Here en die teken daarvan nog dieselfde is as in die Ou Verbond. Die Pinksterkerke en Charismatiese kerke benader die saak vanuit die volgorde (met betrekking tot geloof en doop as teken) wat in sommige tekste in Handelingen na vore kom. Ek het ook verwys na tekste in Handelingen waar dit nie vanselfsprekend is dat almal in 'n huis waar die doop aan almal bedien is, noodwendig al gelowig was nie.

A: Ek het alle kerke besoek toe ek klein was. Ek glo nie in demone nie. Ek glo dis God wat dit of dat vir my sê. Ek kan egter nie met sektes saamgaan nie. Al die kerke wat die vreeslikste dinge moet aanvang om die gees te vang en die vader weet wat alles. Ek glo ook nie in die ding van duiwels uitdryf nie. Daar is mense wat allerhande duiwels in my mense sien en dan na die pastoor toe

hardloop dat hy hulle moet uitdryf. Hy lag ook maar net daaroor, want pastoor Sevenster (Pinksterkerk) ken my mense. Hy weet wat daar by my aangaan.

T: Dis nog 'n ding tussen die kerke. Oor watter plek aan die duiwel of duiwels gegee moet word. Party Christene wil hulle uitdryf, ander glo nie eers hulle bestaan nie, dat dit maar net 'n manier van praat is in die Bybel. Daar is 'n teoloog wat eenmaal gesê het die belangrikste ding wat jy van die duiwel kan sê is dat hy oorwin is. Die belangrike van die Bybel lyk my is of jy gelowig oor Jesus kan praat. En dis die taal wat ek ook by jou hoor, Ansie. Maak al hierdie verskille tussen Christene se interpretasies van die Bybel jou baie deurmekaar?

A: Nee. Ek dink die kerke maak heftemal te veel van 'n klomp goed. Ek het altyd gevoel ek moet terugkeer na die NG Kerk toe. Ek het vandag nog groot respek vir die NG Kerk. Maar die ding was 'n groot slag. 'n Dominee is eers 'n mens. Maar tog veronderstel om mense te help. Maar as herders se voete van klei blyk, is dit tog 'n groot slag. Dan tree verbittering in. (stilte).

T: Ek gaan nie my skoene uittrek nie, al is dit heilige grond hierdie. Ek wil nie hê jy moet my voete sien nie (ons lag saam).

A: Miskien help dit my om alleen hier te kom sit. As iemand vir my so nou en dan kan oopsluit sal ek hier kan kom sit en bid.

Ons reël dat ek of my een kollega (ons is drie in die gemeente) kom oopsluit, aangesien ek vir die volgende paar weke aan en af beskikbaar gaan wees. Sy moet net skakel. Ek sal met die kollega praat. Ek het die een voorgestel wat betrokke was met die huisbrand-storie. Sy het dit so goed gevind ('miskien is dit goed as ek weer vir hom kan vra om my te help.'). Sy het gevra of dit nog staan dat sy een keer saam met my kan kerk toe gaan. Ek het gesê ja, 'dan is al die oë darem nie net so op jou alleen nie.' Sy het die aanbod met dank aanvaar, en ek sal haar skakel voor 'n erediens waarin ek nie preek nie.

T: Ek weet nie of ons dit duiwels moet noem of sommer net 'goeters' nie, maar jy kan met God praat oor al hierdie goed as jy alleen hier sit. Oor

skuldgevoelens, woede, bitterheid, maar ook oor alles wat vir jou soms so swaar is.

Ek het 'n gebed gedoen. Toe ek by die huis kom, het sy spesiaal geskakel om dankie te sê vir die oggend, en vir die oopsluit vorentoe. Ek het my kollega geskakel en gevra of dit in orde is dat sy hom kan skakel as ek nie hier is nie. Hy doen dit graag. Ek het egter nie die aanloop tot die versoek met hom gedeel nie.

Ek het myself in hierdie sessie beleef as iemand wat 'n stukkie van haar pad begeleidend met haar saamloop. Die voorstelle wat ek gedoen het oor die pad, was in lyn met die 'heuning' wat sy soek. Sulke voorstelle word as moontlikhede aangebied, met die moontlikheid om enigeen te aanvaar of almal te verwerp.

6.5.12 Latere sessie

Ons gesamentlike kerk toe-gaan het nog nie gerealiseer nie. Dit was nog te moeilik vir Ansie. Die situasie word vir haar bemoeilik deurdat sy altyd maar weer wantroue by individue en instansies beleef oor haar bestuur van die losieshuis.

Sy het in elk geval sterker gevoel en sy het my vir bykans 'n jaar nie kom spreek nie. Eendag het sy weer 'n afspraak gemaak.

A: Ek het my medikasie gelos. Ek is deur 'n helse drie maande. Nou kan ek glad nie slaap nie. Daar is geen susmiddel nie. Die watersilinder het ingegegee. Die pomp het opgepak. Is dit nou omdat ek so 'n klomp onchristelike mense daar het? Jy sien hulle nooit 'n Bybel lees nie. Een gaan na Frank se kerk toe. Die ander hardloop net kerk toe as hulle nood het. Yvonne-hulle bedrieg die welsyn. Hierdie outoriteite wat ons hier het. Hulle draai eerder teen my wat dinge diplomaties aan hulle probeer oordra. Maar hulle glo vir Yvonne-hulle. Dit maak my bitter. Daar word geld gemors op mense wat die kos gaan verkoop vir sigarette by die OK. Ek het hulle 'n uitsetbevel gegee.

T: Jy het beheer geneem en jammerhartigheid en skuldgevoelens nie toegelaat om jou te domineer nie.⁶³

A: Ja. Yvonne kan nie na die kinders kyk nie. Hulle moet buite rondhardloop want 'hulle sal die kamer deurmekaarkrap.' Die welsyn bring kos omdat hulle blykbaar nie op tyd kos kry nie. Ek is moeg gesukkel met wit mense wat nie waardes het nie.⁶⁴ Hulle het skriftelik kennis gekry. Ek weet nie wat die regte ding is nie. Ek moet sulke nare besluite neem. Dan kom neem die skuldgevoelens weer oor.

T: Ek het êrens gelees van iemand wat die onderskeid maak tussen *right* en *just*.⁶⁵ Dit sal jammer wees as jy nie meer die losieshuis bedryf nie oor sekere mense waarvoor jy keuses kon maak, al voel die keuses hoe moeilik en selfs onmoontlik.

⁶³ In van ons vroeëre gesprekke het ons gepraat oor die saak van jammerhartigheid en skuldgevoelens wat dit regkry om Ansie toe te laat dat van die loseerders maak en breek soos hulle wil. In die lig daarvan dat Ansie nie kans sien om sonder die losieshuis in haar lewe te funksioneer nie, het ons oor haar weerstandsmoontlikhede gepraat. Dit het gemaak dat sy wel al persone laat gaan het wat dit onhoudbaar vir haar gemaak het.

⁶⁴ Ansie het hier 'n verhaal vertel oor Yvonne waardeur sy haar punt illustreer het.

⁶⁵ Vervolgens het ek die standpunt van Derrida aan haar verduidelik, en daarmee saam hoe ek dit tydens 'n Pinksterdiens deel gemaak het van 'n boodskap uit Filippense 1:1-11. Die Here se genade is vir ons groot, omdat sy liefde in Christus vir ons groot is. Deur ons geloof in Christus is daar altyd vir ons vergifnis. Dit geld selfs vir wanneer ons weet wat verkeerd is en nogtans oortree. Maar Hy wil hê ons moet telkens weer opstaan en volgens sy wil lewe. Maar dan bly die vraag nog: Hoe weet 'n mens wat reg en verkeerd is? Wat vroeër verkeerd was is nou volgens sekere mense en volgens die kerk reg, en andersom. En sommige dinge raak al moeiliker om oor te besluit, soos wat die mens se tegnologiese vermoëns vermeerder. Wat van medikasie aan fetusse of bejaardes of verminktes wat vroeër natuurlik sou sterf sonder ons menslike mediese en tegnologiese vermoëns? Deesdae lyk alles maar op 'n manier reg en verkeerd. En meer alledaags nog: Wat van die bedelaar voor my deur? En in Ansie se geval: wat

van Yvonne met haar kinderhuiskinders wat vakansies by haar kom bly in Ansie se losieshuis?

Die waarheid vir die oomblik, die kairos, die regte ding vir die regte tyd, is nie so eenvoudig nie. Miskien is dit goed dat ons nie te seker kan wees oor reg en verkeerd nie. Want dit help darem dat ons nederiger en minder verwaand is oor ons menings. 'n mens kan 'n hele dag lank al die reëls wat jy ken nakom, dan was jy dalk *right*. Maar was jy noodwendig *just*? Ek het vir Ansie probeer aantoon dat hierdie dinge nie net vir haar moeilik is nie, maar vir ons almal.

Die apostel Paulus probeer ook nie voorgee dat dit so maklik is nie. Mens kan nie God se wil op 'n reg-verkeerd-lysie afmerk nie. Ons moet mekaar nie veroordeel en verag nie (Romeine en Korintiërs se swakker-broeder-argument). God werk met vastheid sowel as met soepelheid. Hy het vaste riglyne wat vir ons altyd soos 'n kompas die rigting moet aandui, maar in die omstandighede van oomblik tot oomblik moet ons soepel kan beweeg (voorbeeld van in 'n veld noord loop, maar nie soos 'n robot wat nie soepel kan beweeg waar daar bome of gate voor is nie). Die Bybel self word verskillend geïnterpreteer en is nie so maklik verstaanbaar en vertolkbaar nie. God se reëls vir die lewe van sy mense het ook verander soos wat tyd aangestap het. Die belangrikste ding in die lewe is nie om altyd reg te wees nie, maar om vergeef te wees. Ek het die waarde van Ansie se geloofsverbondenheid aan Jesus onderstreep.

Fil.1:9,10. Ons moet bid dat ons liefde sal toeneem in begrip en fyn aanvoeling. Dikwels dink ons dis goed genoeg dat ons iets in liefde en goedertrou gedoen het, maar dat mense nog steeds seergemaak en veronreg voel. Ons kan liefhê en nog steeds nie met wysheid optree nie. En dikwels kan 'n mens twyfel aan jou liefde omdat jy keuses moet maak in baie moeilike omstandighede. Ons moet nie mekaar daarvoor begin hap en opeet nie. Ons moet bid vir mekaar. Skuldgevoelens is ook nie 'n getroue maatstaf nie, want dinge wat met jou in die verlede gebeur het kan ook jou skuldgevoelens se termostaat buite werking stel en jou laat oorverhit. Die Here het jou lief, het vrede met jou gemaak, in Jesus. En Hy sal altyd deur sy Gees in Ansie bly werk dat haar jammerhartigheid goed kan werk in andere se lewens. Deur by tye nee te sê vir sommige, kan jy dalk ja sê vir nog meer andere wat jou jammerhartigheid nodig het en dit nie tot die dood toe misbruik nie.

A: Jy moet vir my bid oor my geloof. Ek weet nie of God my hoor nie. Of ek te veel verwag nie. Miskien het ek te veel *hang-ups*. Ek verstaan nie die wilde verval van die wêreld, ons jongmense, ouers wat hul kinders vir die wind grootmaak nie. Maar nou probeer mens help. Ek gaan nie kerk toe nie, maar ek probeer die pas markeer. Mense gaan vir verkeerde redes kerk toe. Net vir die suiker en die pakkies wat hulle daar kry. En om gesien te word. Ek gaan nie kerk toe nie, maar probeer reg lewe.

T: Jy onthou nog die dag toe ek my voete vir jou wou wys? (Sy lag). Oor baie dinge weet ek my lewe is nie reg nie, en oor ander twyfel ek. Maar andere soos ek se teenwoordigheid in die kerk help my glo dat God met ons almal besig bly in sy liefde. Maar Hy bly met jou ook besig Ansie. Ek beleef jou geloof, en daarom voel dit al reeds vir my soos kerk as jy by my is.

A: Jy moet vir my bid oor hierdie bitterheid ook. My groot ding is verbittering. Daarom dat ek nie sirkuleer nie. Voortdurend flikker dit weer op. Ek was erg oor die kerk. Bybelstudie-eksamens gedoen. Maar nou staan mense voor my. Hulle veroordelings van dinge waarvan hulle nie weet nie. Die praatjies gaan net aan. En almal glo elke inwoner wat stories rondvertel omdat hulle vir my kwaad raak oor ek dissipline wil uitoefen. Dan kom staan die ding met die welsyn en die kerk weer voor my. Hulle het destyds kwansuis luise en rooi vulvas en bedserie en die vader weet wat alles kom soek om teen my te gebruik om my uit die huis uit te kry. Een van die susters het oor 'n vrou wat nie eers by my gewoon het nie gesê: 'Sy het dit seker weer daar by Lambrecht (Ansie se vorige van) opgetel.' Hier was selfs 'n suster van die Kaap af ook. Vir ses maande mag ek niks aan die huis gedoen het nie. Ek moes by gaslampe en kerse bedlêende mense ou mense versorg sonder hulp van buite. Die welsyn en kerk het vergaderings belê. Toe ek na ses maande vra wanneer gaan dinge gebeur, moes ek by Bruwer hoor hulle moet dinge tot op die been oopmaak. Toe was daar weer vergaderings. Hulle wou die plek vir vyf-en-veertig-duisend rand regmaak en my 'n aandeelhouer maak. Toe ek sê 'Nee dankie', toe dreig hulle my met die welsyn. Ek word soms so verskriklik kwaad. Ben is 'n ateïs,

maar hy praat nie oor ander nie, sal ook nie moor en steel nie. Hy het goeie maniere. Hy het my gehelp toe niemand anders wou nie.

T: Jy het nie gaan lê nie, Ansie. Jy het beheer geneem oor onreg van buite, soos wat jy nou ook begin leer het om beheer te neem oor misbruik van binne deur loseerders. Maar ek hoor jy voel daar lê nog vir jou 'n pad voor om hierdie dinge soos bitterheid en skuldgevoelens hok te slaan en self uit die hok te kom.⁶⁶ Jy het gevra ek moet vir jou bid daarvoor. Ek sal dit doen. Ook vir jou geloof. Wat wil jy gaan doen om self ook te begin beheer neem oor hierdie bitterheid en onreg wat jou pla?

A: Ek wil weer probeer om saam met jou kerk toe te gaan wanneer jy nie preek nie.

T: Hoe sien jy in jou gedagtes, hoe gaan dit werk?

A: Ons kom by die sydeur aan die ouetehuis se kant in en gaan sit agter. Ek wil nie by die hoofingang inkom nie, en jy sal my ook nie dood daar voor kry nie. Ek kan my indink: al die oë op ons. Hulle gaan nie dalk dink dis jou nuwe skelmpie omdat ons so agter in die kerk gaan sit nie?

T: Miskien moet ons maar eerder op die kansel gaan sit. (Ons lag albei). Daar sal sekerlik oë op ons wees. Dis vreemd vir mense. Maar mense is maar so. Ons sou seker ook maar so gewees het.

A: Die verskil is net: niemand anders bedryf 'n malhuis nie, en daar word oor niemand so geskinder soos oor my nie.

T: Jy sal verbaas wees. Sien jy kans?

⁶⁶ Die metafoor van hokke en tralies het meer as een keer al in ons gesprekke gefunksioneer. Ek het reeds verwys na die leeu in die hok. By 'n ander geleentheid het sy haarself beskryf as 'n arend in 'n hok. 'Jy kan nie 'n arend in 'n hok sit nie.' Sy is die arend wat in die natuur moet kan lewe en kan hoog vlieg, soos sy dit vroeër reeds gedoen het. Sy moet die huis hê, maar dit moet nie 'n hok wees nie. Sy het al gewig begin verloor. Die laaste drie maande se depressie het egter gemaak dat die vordering tot stilstand gekom het.

A: Een of ander tyd sal ek moet uitbeweeg.

T: Wat sê dit vir jou van jousef as jy so 'n storie bedink, ek meen, dis nogal 'n grote.

A: Daar gaan die leeu uit die hok uit, in die leeu kuil in (ons lag).

T: Dan is jy minstens by jou eie soort mense. Leeu by leeus. Gelowige by gelowiges. Dan hou ons kerk.

Die tyd het ons ingehaal. Ansie het gesê sy wil graag die volgende week weer kom. Sy wil kom gesels oor die seks-storie.